GEKROOKT RIET

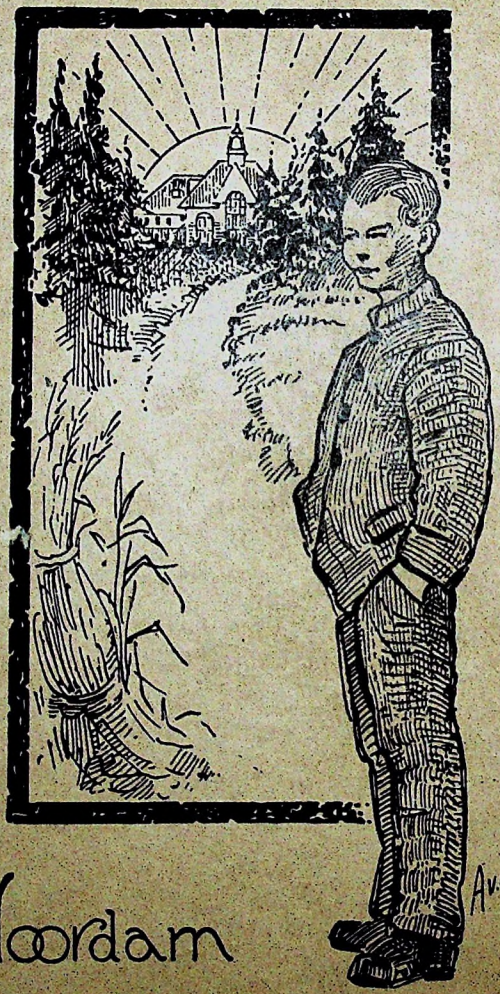

door D. Noordam

uitg. Erven J. Bijleveld Utrecht

AAN
MIJN VADER
EN MIJN MOEDER

GEKROOKT RIET

SCHETSEN
UIT HET LEVEN DER GESTICHTSJEUGD

DOOR

D. NOORDAM

DIRECTEUR VAN HET OPVOEDINGSGESTICHT „VALKENHEIDE"

MET EEN VOORWOORD VAN

DR. J. TH. DE VISSER

OUD-MINISTER VAN ONDERWIJS

DERDE DRUK

ERVEN J. BIJLEVELD - UTRECHT
1932

LIJST VAN TITELS.

	Blz.
Moppie	9
Hoe Jaap in 't gesticht kwam	17
Jantjes Kerstfeest in het gesticht	31
Die Rooie	36
„Zoo'n Vreemde...."	51
Zalig zijn de armen van geest	61
Jan Scherp	72
„Alleszins gelijk als godsdienstiger"	81
Hoe Piet van „'t lendeschot" genezen werd	98
Alles tevergeefsch of....?	111
Het blijft toch je Moeder	119
Ko is gelukkig weer thuis	128
Kees en zijn Moeder	135
Zoo'n Gestichtsjongen	145

INLEIDEND WOORD.

Een oogenblik heb ik geaarzeld of ik wel aan het verzoek zou voldoen om vóór dit boekske een woord ter inleiding te schrijven. De reden is dat zulk een verzoek gewoonlijk dient om voor een werk den weg te banen en menschen uit te lokken tot koopen en tot lezen. En zie — dit is nu juist voor dit geschrift in het geheel niet noodig. Het brengt de beste aanbeveling met zich zelf mede.

Toch besloot ik eindelijk aan het bedoeld verzoek te voldoen.

Ten eerste om den schrijver openlijk te danken voor dit „juweeltje". Want dit is het. Zelden of nooit heb ik uit het gestichtsleven zoo iets boeiends gelezen. In de meest gewone en daarom zoo indrukwekkende taal zijn hier gestichtskinderen met hun directeur aan het woord. Hun aanleg, hun natuur, hun alledaagsche wijze van doen worden, zonder eenigen opsmuk of verfraaiing, blootgelegd. Van onnatuurlijke bekeeringsgeschiedenissen is geen sprake. Toepasselijke preeken blijven weg. Maar het geheel vormt een zóó in de ziel grijpende prediking, dat geen leeraar het dezen christelijken paedagoog verbeteren kan. En het geheim hiervan schuilt in de waarachtigheid. Niets wordt hier mooier voorgesteld dan het is. Wij krijgen de werkelijkheid zuiver te zien, maar doorglansd door het reinste licht, gelijkend op het zegenrijk Valkenheide, gebouwd op de donkere heide.

Ten andere schreef ik dit inleidend woord om allen, die het goed meenen met ons volk, met nadruk te wijzen op de vreeselijke diepten, die er in ons volksleven gapen en op de heilzame werking, die onze kinderwetten kunnen hebben tot redding van zoo

menigeen, die in den poel van zonde en ellende dreigt onder te gaan. Wij in onze dagelijksche wijze van doen loopen gevaar langs dit alles heen te leven en hoogstens even te ontroeren, wanneer wij van een inbraak- of moordgeschiedenis in de bladen lezen. Maar in dit boekske grijnst ons dat vreeselijke leven van dronkenschap en ontucht tegen, zooals het nog op ruime schaal wordt geleefd. En als wij desniettemin zien op jongens, die als een brandhout uit het vuur werden gered, dan danken wij voor het werk van het christelijk opvoedingswezen en beseffen wij opnieuw onze roeping om dit met hart en hand krachtig te steunen.

Ik dank den heer Noordam, dat hij niet alleen zijne talenten dagelijks in dienst stelt van dit zware, maar ook schoone werk, maar bovendien zijne ervaringen op zóó meesterlijke wijze aan de openbare meening overgaf. Deze ervaren zaaier wierp daarmede zaden op een geheel anderen akker dan dien van Valkenheide uit, maar die onder Gods zegen niet minder vrucht zullen opleveren, dan die tot heden op den ontgonnen en bezaaiden gestichtsgrond zijn gerijpt.

J. Th. de Visser.

MOPPIE.

Dertien jaren reeds is het geleden en nog zie ik hem vóór mij, scherp en klaar....

Van bijna al onze jongens bevindt zich een afbeelding in het „album der verpleegden". De zijne evenwel ontbreekt. En toch — ik zie hém nóg.

Van al onze jongens bevinden zich aanteekeningen, vele en uitvoerige, in ons archief. Van hem echter staat weinig geschreven. En toch — ik ken nóg zijn geschiedenis en weet nóg zijn doen en zijn laten.

Hoe dat zoo komt?

Is het, omdat hij behoorde tot de weinige eerstelingen, welke ik vond bij mijn komen te Valkenheide? Het zoude kunnen zijn, want ik weet, dat de manchester jas met koperen knoopen, waaraan ik thans zóó gewoon ben geraakt, dat de grofheid van het weefsel en de hardheid van het metaal — helaas — mij weinig meer treffen, toén een diepen indruk — ontzetting gemengd met medelijden— op mij maakte.

Maar als het dát is geweest, waarom zijn dan zoovelen dergenen, die ik toen met hem aantrof, uit mijn herinnering als weggevaagd?

Is het misschien de droeve verlatenheid, waarin hij had verkeerd en waarvan men mij verhaalde, die zulk een indruk op mij maakte, dat ik ze nimmer vergat?

Is het wellicht geweest zijn kleine, teere figuurtje te midden van de grove, sterke jongens, dat mij heeft gegrepen en vastgehouden?

Of is het geweest, dat langzaam leegbranden van de levenslamp, die langdurige, kalme kamp met den dood, waarin dag bij dag onmerkbaar maar wis een weinigje kracht werd ingeboet en een volslagen nederlaag steeds duidelijker zich afteekende?

Of is het mogelijk, die roerende roep in het oogenblik van zijn sterven, welke mij is bijgebleven?
Ik wéét het niet.
Maar nóg, nú na járen, zíe ik onzen Mop.

Mop, of — zooals onze jongens in hun groote liefde voor verkleinwoorden hem noemden — Moppie, was een kleine kleuter, toen ik hem leerde kennen. Toch telde hij reeds veertien jaren. Doch niemand zou ze hem geven.

Hij was een klein manneke, met een groot vierkant hoofd op smalle schoudertjes.

Zijn laag voorhoofd, leek lager nog door de breedte en plompheid der jukbeenderen en den wijden mondspleet, welke gaapte boven een platte, korte kin.

Maar het meest merkwaardige aan hem was het kleine klompje vleesch, dat daar lag op het enge veldje tusschen bovenlip en voorhoofdslijn, aan welk stuntelig stompje, dat wij neus zouden moeten noemen, indien het een naam verdiende te dragen, onze makker zijn mooien Mop-naam te danken had. Die naam kreeg zulk een klank onder de jongens, dat niemand meer wist, dat Mop eigenlijk Maarten heette.

Die vierkante kop had Lombroso kunnen dienen tot model voor de beschrijving van den boef, want vele physische kenmerken, welke den misdadiger duiden, waren in de schoonste volkomenheid in dit hoofd vereenigd. Slechts één ding ontbrak: een misdadiger was Moppie niet, zelfs niet in aanleg.

Wat was dan de oorzaak van Moppie's komen in ons gesticht?

Daar leefde in een der kleinere steden van ons vaderland een ruwe bruut. Drinken was zijn arbeid; vrouw en kinderen vloeken zijn rust.

Die mensch was Moppie's vader.

Daar zwoegde zorgzaam een zwakke moeder voor het welzijn van de haren. De nooden namen toe, heur

krachten namen af. Maar ze moest leven om het leven van haar kroost.

Doch te zwaar drukte de last en de zwakke zeeg neer. Lang leed bleek haar beschoren. Die verraderlijke sluipmoorder, welke het volk „tering" heeft genoemd, sloopte uiterst langzaam haar restje levenskracht. Op een mistigen Novemberdag evenwel, toen alles in troostelooze grijsheid was gedompeld, bezweek de wrakke long en haar lijden was uit.

Die Vrouw was Moppie's moeder.

Aan het sterfbed stond een tien-jarige knaap.

Hij was wat geschrokken door dat golfje bloed uit moeder's mond.

Maar nu was hij weer gerust, want moeder lag zoo stil....

Die tienjarige jongen was Moppie zelf.

Moppie's gerustheid duurde niet lang.

Moeder bléét zoo stil.

Ze kuchte geen enkele keer.

Ze bleef zoo bléék.

Heelemaal geen benauwdheid meer....

Moppie werd toch wel wat angstig.

Hij liep naar vrouw Meter, vóór.

„Moeder ligt zoo stil", klaagde hij.

Buurvrouw schoot naar achter. Daar zág ze. „Kind, ze is dood", ontviel haar in schrik.

Dood?

Het drong maar half tot Maarten door, wat dàt was. Eerst toen buurvrouw zoo medelijdend „Arm kind" zeide en hij tranen in haar oogen zag, begon hij te begrijpen, dat er iets héél ergs was gebeurd en met een wilden schreeuw: „Moeder!" wierp hij zich huilend over de doode heen.

„Arme jongen", herhaalde vrouw Meter. „Kom maar mee, kind", vervolgde zij, „je hebt hier nou niks meer".

Neen, Moppie had niets meer.

Vader bekommerde zich niet om hém, noch om het schamel huisraad, dat in de krotkamer achterbleef. „Zijn wijf dood", was hem een vrijbrief om als zwerver van kroeg tot kroeg te trekken.

En Mop?

Daar stond hij, zonder vader, zonder moeder, zonder maag of vriend.

Geen mensch, die hem raadde; geen hand, die hem leidde; geen hart, dat voor hem zich ontsloot.

Alleen op de wereld....

Daar ving de eenzame zijn zwerftocht aan door het groote leven.

Niets vreeselijks deed hij!

Hij stal geen lood van de daken.

Hij kaaide geen koperen kranen.

Hij jatte geen jumper; hij gapte geen geld.

Hij simuleerde geen toeval; hij fantaseerde geen leed.

Hij zwierf slechts en zocht bedelend zijn brood.

Geen mensch moeide hij en niemand moeide hem.

Alléén was hij....

Alleen als hij ging op den weg.

Alleen als hij 's avonds in een hooimijt zich verstak.

Alleen als hij 's morgens zijn zwerftocht weer begon.

Altijd alléén....

Er was onrust in het stadje in welks omgeving Moppie verbleef. Men „staakte".

Met mokkend gemoed liep het volk rond. Handen diep in de zakken, tot vuisten gebald. Onverschillig, schokschouderend, ging men langs de straat, in het binnenste borrelde wrok heftig omhoog.

Een kleinigheid slechts en het broeiend branden daar binnen slaat uit in laaienden gloed.

Was het een werkwillige, komend uit de poort der fabriek?

Was het een bitter lachje van één der directeuren, toen hij ging over het plein?

Of was het de klacht van een makker, dat de kommer kwam in zijn huis?

Wie zal bepalen, waar de sneeuwvlok viel, die de lawine deed storten?

Oploop ontstond. — Oproer was daar. — Enkele aanhitsers. — Vele verleiden.

Nog meer nieuwsgierigen. — Een steen wordt geworpen. — Een smartkreet klinkt op. — Het hagelt keien.

Politie grijpt in. — Gummistok striemt. — Sabelslagen wonden. — Revolvervuur doorknettert de lucht.

Dat doet bedaren. — De massa versmelt. — De straat is weer vrij.

Maar in de ordeloosheid van steenslag en glasgruis ligt daar kermend een knaap.

Dat is onze Mop.

Een bloedende wond gaapt in zijn wang. Straf voor vermetele nieuwsgierigheid, die hem had gedreven in het gewoel.

Moppie werd weggedragen.

In het ziekenhuis liefderijk verzorgd genas zijn wond weer spoedig.

Doch het leven van den eenzamen knaap kwam klaar aan het licht. De Voogdijraad greep in en zocht naar verzorging.

Valkenheide werd voogdesse.

Moppie werd „gestichtsjongen".

Moppie in het gesticht.

Klein peuterpietje van een ventje.

„Maar hij ziet er nogal gezond uit, mijnheer," zei zijn ambtenaar, die zich door het frisch roode kleurtje op de wangen, liet bedriegen.

Want bedrog was dat kleurtje. — Doch de dokter liet zich niet verleiden door den schijn en hij teekende op zijn „Staat van Onderzoek" aan: „scrophu-

leuze kenteekenen, kleine klierzwellingen, rechterlong boven vóór afwijkingen evenals in de linkerlong achter onder".

Dat zag er voor onzen Mop niet al te gunstig uit.

„Lichte tuinarbeid", oordeelde de geneesheer, „is voor hem nog het best".

Overeenkomstig dat advies kwam Moppie in den tuin.

En hij kwam er „van ganscher harte". Hij hield van „buiten zijn". De bloemen en de vogeltjes, dat waren zijn vrienden van ouds.

Als een vink zijn „ping-ping" sloeg, dan maakte Maarten met hem een praatje: „ja jonge, doe je best maar hoor, want 't is een mooi zonnetje vandaag".

Bij het planten der bloemen had Moppie een voorliefde voor kleine, zwakke plantjes. Die kregen het beste plaatsje „lekker uit 't windje" of „warm in 't zonnetje, hè" sprak hij dan tot hen.

Dat was de mooie teere kant in onzen Mop. Hij had óók een andere zijde. En die keerde hij menigmaal den menschen toe.

Hoe hard, hoe ruw, hoe bitter kon die kleine, teere jongen wezen, dàn wanneer hij zich verongelijkt waande. Dan siste een nijdige vloek tusschen zijn tanden. Dan kwam er een somberen gloed in die anders zoo goedige oogen. Dan was er een kribbig koppen, stijf en hard, uren lang.

Wie het verleden van Mop kende, begreep. En meer liefde ging uit tot den jongen, wiens jeugd was verkild door de hardheid van menschen.

Met dienzelfden stuggen argwaan, dien Maarten menschen kon toonen, stond hij ook tegenover God.

Je kreeg hem nooit aan het spreken over geestelijke dingen, doch je voelde een vijandig afweren, wanneer je van die zijde naderde.

Dat God hém liefhad, hoe moest je het hem doen verstaan? „Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen?...." Dan zag Mop dien zwervenden drinker, die tierde en sloeg.... Dan zag hij die

zorgende moeder, die ontijdig stierf.... Dan zag hij zijn leed, zooals hij zélf het eens droeg....

Onze Vader, die in de hemelen zijt....?

Ja — een vader....! Nou, wat is een váder?....

De „lichte tuinarbeid" werd Moppie te zwaar.

Dokter schreef rust voor en „versterkend voedsel".

Dat was zwaar om te dragen voor den jongen, die leefde in zijn werk. En dagen lang was hij hard weer en bitter. Maar noodzaak dwong en Moppie leerde berusten.

Er begon een strijd op leven en dood — maandenlang.

Daar lag hij op het tochtvrije, zonrijke zuiderbalcon onzer ziekenzaal. De geur der harsrijke dennen daalde als balsem neer in de zieke weefsels der longen.

Maanden van hopen en vreezen trokken traag voorbij.

Maar allengs behield vrees het veld. Met hoeveel smaak Moppie's spijzen ook werden bereid, hij at er steeds minder van.

Met welk een liefde hij werd gekeerd naar de zegenende zonnestralen, het bracht hem geen baat.

Met welk een taaie volharding de kwaal werd bekampt, zij wilde niet wijken.

Moppie opgeschreven ten doode in de vaag van het leven?

„Hij wordt nooit meer beter", vertelden de jongens elkaar.

Eenige weken later verzekerden ook wij groote menschen het elkander: „Moppie gaat sterven".

Ook in den dokter rijpte de overtuiging: „Dat is hier verloren spel".

Moppie zelf zei weinig.

Voorzichtig beproefden wij hem te doen verstaan, dat zijn leven ten einde liep.

Begreep hij ons niet?

Hij hoorde ons zoo onbewogen aan. Geen woord

kwam over zijn lippen. Geen vraag zelfs in die stil starende oogen.

Toch, hoewel hij nooit zich daarover uitsprak, scheen het mij toe, dat Moppie's gedachten menigmaal toefden aan de overzijde van het graf.

Je voelde geen stille vijandschap meer als je hem sprak over den Heiland, die al zijn schuld wilde dragen en een plaats bereiden in het hemelsch Huis.

„Willen we samen eens bidden, Maarten?" en dan kwam er diep uit het kussen een bijna onmerkbare beweging van het hoofd, soms maar van de oogleden, dat als bewijs van toestemming werd beschouwd.

En als dan om schuldvergeving was gesmeekt en om een zachtjes ingaan in eeuwige zaligheid was gebeden, dan was daar een lichte murmeling van Moppie's lippen, als stamelde hij stil voor zich zelven het „amen" na.

Het ging snel achteruit met hem.

Nu wist iedereen het wel héél zeker: „Zijn dagen zijn geteld".

We hadden bericht gezonden aan Maartens vader, dat zijn jongen stervende was. Er kwam zelfs geen antwoord.

Later vernamen we, dat toen Moppie zijn doodsstrijd streed, deze vader wegens dronkenschap was opgebracht.

„Mijnheer", zoo kwam ademloos een jongen geloopen, „of u dadelijk bij Moppie komt. Hij is zoo benauwd".

Ik ging er vlug heen.

In hevige benauwdheid lag Maarten neer. Onmachtig tot helpen stonden wij daar bij dat angstig worstelen.

Een oogenblik kwam er verademing.

Wij wischten het parelend zweet weg van het voorhoofd.

Daar verhief zich opnieuw de hijgende borst. Snel joeg weer dat snakken naar lucht. Wilde angstoogen

blikten uit het leikleurig gezicht. Dan opeens uit de geprangde borst een schrille schreeuw: „Moeder....!".

De benauwdheid was voorbij.

Het was de laatste kamp geweest van het jonge leven tegen den sterken dood.

Rustig lag Moppie daar. De kleur des doods kwam over hem.

Ik had zijn hand in de mijne.

Kalm vlood het leven....

Daar ontsloten zich nog eenmaal de oogen.

Nog eens openden zich zijn lippen.

Ik boog mij aan den murmelenden mond.

„Naar moeder", fluisterde Moppie in vredige blijheid.

Toen een lichte trilling door de leden.

Moppie was niet meer....

Op een korten winternamiddag hebben wij hem ter ruste gelegd op het kleine kerkhof te Doorn.

In de natuur was alles roerloos stil, zooals het alleen in den winter stil kan zijn.

Maar door de kale kruinen der boomen glansde een vriendelijk Januari-zonnetje in zachte koestering van nieuw leven.

En toen de kist in de groeve werd neergelaten, was het als hoorden we weer de stem van den moegestreden zwerver: „Naar Moeder....".

HOE JAAP IN 'T GESTICHT KWAM.

„Hard werken en toch arm", zei schipper Bruin, „dat is het lot van den visscherman."

„Maar we hebben toch altijd ons brood gehad", suste zijn vrouw den pruttelenden schipper.

„Ja, en nog visch óók, als de vangst tenminste wat

meer opleverde dan kapotte netten en versleten laarzen", spotte Bruin.

„Och man, droog brood eerlijk verdiend smaakt beter dan de lekkerste hap, die niet eerlijk verkregen is", meende moeder Bruin.

„Jij praat altijd van niet-eerlijk", gromde haar man. „Noem je dat niet eerlijk als ik de visch hier koop, — ik betaal ze toch! — en ik breng ze met moeite over de grens, dan moet er toch goed geld aanzitten zou ik denken. Noem jij dat niet-eerlijk?"

„Ik weet 't niet Maarten, maar ik geloof niet, dat er zegen rusten kan op dat geld", zuchtte de vrouw.

„Nou blijf jij dan maar braaf, dan blijf je arm ook", schamperde Bruin.

Nijdig schoot hij zijn jas aan en ging de deur uit. Moeder Bruin bleef nog een oogenblik haar verstoorden echtvriend nakijken. Toen ging zij aan haar huiswerk. Maar er was onrust in haar hart.

Neen, er rustte geen zegen op het goud, dat Bruin verdiende met zijn verboden handel.

Wel namen nijpende broodzorgen, waarmede vroeger het gezin soms moest worstelen een einde, wel waren zij, uit het kleine visschershuisje in het slop, verhuisd naar een voorname woning aan het einde der dorpsstraat; wel wilde Bruin, dat zijn vrouw beter gekleed zou gaan dan vroeger; wel waren duurdere meubelen gekomen in de plaats van het vroegere huisraad, maar... zégen wás dat niet. Dàt voelde vrouw Bruin wel. Een vage angst voor naderend onheil bleef staag haar bij.

Bruin zelf was meestal van huis, voor zijn zaken, welke een beteekenenden omvang hadden gekregen. Dagen lang verbleef hij in het buitenland in de groote steden, waar hij zijn „konnekties" had.

Die „konnekties" waren vaak van bedenkelijken aard. Bruins beenen bleken te zwak om de weelde van het leven als „een groote mijnheer" te kunnen

dragen. Hij zocht in het vreemde land verstrooiing bij wijn en bij vrouwen.

In het groote huis in het stille dorp leefde eenzaam zijn vrouw met haar zesjarigen jongen. Verwaarloosd door haar man hechtte haar hart met te meerder liefde zich aan haar kind en als zij des avonds op gebogen knieën haar leed klaagde aan heur hemelschen Vader, dan was het slot van haar smeeking toch weer altijd een bede van dank voor het bezit van haar kind.

Sneller dan de voorspoed was gekomen in het leven van den „handelaar" Bruin, kwamen de tegenslagen. In één jaar tijds verspeelde hij zijn geld, zijn huis, zijn zaak, zijn gezondheid.

Als een arm man keerde hij uit den vreemde terug. Voortaan behoefde hij voor zijn zaken niet meer van huis, hij had geen zaken meer.

Doch door zijn beneveld brein spookte het koortsig begeeren, dat den dronkaard verteert.

En in zijn vleesch vlijmde smart door het gif der verderving, opgenomen in verboden omgang met gekochte liefde.

Zonde, in drinken en minnen, is een keten door den Euvele zelve gesmeed.

En in knellende omwindingen slingert Satan zijn boei om de leden des zondaars en — om wie hem bestaan in het bloed.

Daar wordt geleden in het huis van den wellusteling. Op het hoofd van vrouw en kinderen hoopt het lijden zich op, totdat de arme geplaagde bezwijkt en ondergaat.

Zij was een brave Vrouw.

Een trouwe Moeder.

In haar eenvoud des harten dankt zij God, dat Hij haar man, hóé dan ook, tot haar heeft teruggebracht. En met teedere zorg omringt zij den zondaar en in trouwe liefde geeft zij zich als vrouw....

En hij?

Uit zijn besmet lichaam plant hij de kiemen des doods in haar vleesch....

Jaaps Moeder ligt op haar sterfbed.
De smart snijdt door haar vleesch en doet haar kreunen van pijn.
Haar oogenblikken zijn geteld.
Zij weet het en — zij wacht op den Dood als een welkom verlosser uit haar ontzettend lijden. Zij verlangt te leven in dat land, waar geen traan meer wordt geweend.
Toch woelt zij onrustig op haar sterfbed heen en weer.
Door krampweeën wordt haar afgetobd lijf saamgeknepen en haar vaal gezicht is verwrongen van pijn.
Maar wilde angst waart om haar rond ook in die oogenblikken, waarin haar lichaam rust van pijnen. Dan schreeuwt schrille schrik uit haar brekende oogen.
Dan denkt zij aan haar kind!
Zij is bekommerd over haar jongen, dien zij moet achterlaten bij zijn vader. Zijn vader, die drinkt.
„O God", kermt zij, „waak over Jaap".
Aan den Vader in den Hemel draagt zij haar kind op. En dat geeft rust.
Doch dan ziet zij wéér dien dronkaard, dien váder, hier op áárde, bij wien zij haar jongen moet achterlaten.
En opnieuw wordt haar ziel door kommer ontrust. Wéér vlamt die angst in haar oogen. Wéér prevelt haar bevende lip: „Bewaar mijn kind, Heere?"
Toen stierf daar die Moeder.
En haar doodsstrijd was zwaar.
Door den angst om haar kind.
Omdat zij het achterliet bij zijn vader!

Moeder dood.
Dan is het groote leed ingekomen in het leven der gestichtsjeugd.

Moeder — die het gezin nog op de been hield, die voor de kinderen nog zorgde, die nog leiding gaf en raad, bij wie ze nog schuilen konden na vaders woeden — Moeder dood! dat is de nacht van smart zich legerend om het hoofd van het kind.

Vijf en twintig van elke honderd gestichtsknapen missen moeder.

Moeder gestorven....

De vaart naar beneden vangt aan.

Vader verandert niet.

Hij móét drinken.

Maar luttel loon slechts weet hij te winnen, want zijn krachten zijn heen.

En véél vraagt het begeerlijke vocht.

Daar vertelt Jaap van buurvrouw, die een gulden deed in de spaarpot van haar meisje.

En van Dientje, die hem vertelde, dat er zoovéél zat in haar busje „wel tien gulden zeker".

„Tien gulden", gromt de drankslaaf. „Tien gulden voor zoo'n wicht, waar ze niks aan heeft. En een arm mensch moet gebrek lijden".

Straks woelt hij in het nachtelijk donker onrustig heen en weer op het harde stroobed.

Hij kán niet slapen.

Al twee dagen miste hij drank. En zijn lichaam schreeuwt om die lafenis. En dáár — bij de buren, liggen tien guldens tot speelgoed voor de kinderen...

Als hij 's morgens lusteloos is opgestaan leeft er maar één begeerte in hem: drank. En maar één middel is er om hem die te verschaffen: geld.

„Jaap", zoo zegt hij, „heb jij die spaarpot van Dientje zelf gezien?"

„Ja", komt het gretig van Jaap's lippen.

„Waar is-ie dan?" vraagt vader.

„Op het hoekje van den schoorsteen in de keuken", antwoordt Jaap.

„En heb jij dat geld gezien of zei Dientje het maar zoo van die tien gulden?"

„Dat vertelde Dientje aan mij."

„En geloof jij dat dan maar ook?"

„Wat Dientje zegt zal toch wel waar wezen", zegt Jaap, verbaasd over vaders twijfel.

„Nou breng die spaarpot dan maar mee. Dan zullen we wel eens kijken", zegt vader beslist.

„Dat ga ik haar vragen", roept Jaap, terwijl hij al bij de deur is.

„Ben je gek jongen," snauwt vader. „Dan krijg je 'm immers niet. Neen; niet vragen. Je moet 'm maar es stil meebrengen als er niemand in de keuken is. Dan zullen we wel eens kijken of er tien guldens in zitten. Maar ik geloof het nog niet."

Jaap zal vader wel laten zien, dat er veel geld in de spaarpot zit. Straks is hij bij buurvrouw en wanneer deze met Dientje even naar den winkel gaat aan den overkant, pakt Jaap gauw den spaarpot en draaft er mee naar huis.

Triomfantelijk stormt hij binnen en rammelt met het geldbusje onder den uitroep: „nou, daar heb ik ze al!"

Vaders oogen glinsteren van begeerte. „Geef hier", zegt hij ruw. „Nu zullen we eens zien of jij je ook wat laat wijsmaken", en met zijn mes maakt hij het blikken spaarpotje open. Dan stort hij het uit op de tafel: twee guldens, kwartjes, dubbeltjes, centen....

„Een heele hoop", meent Jaap.

Vader antwoordt niet. Met bevende handen strijkt hij het geld van de tafel en steekt het in zijn broekzak.

Jaap begrijpt niet best wat vader doet en kijkt wat verbaasd toe.

„Daar," zegt vader, en hij legt een kwartje voor Jaap neer, „ga maar een koek koopen, je hebt maar weinig brood gehad vandaag."

Jaap begrijpt nog niet best, maar: een koek.....? Hij denkt aan niets meer dan aan koek. Hij is nog maar een kind en — een kind van zijn vader!

„Niks zeggen hoor," roept vader hem nog na, doch

Jaap is de deur al uit om zijn koek te koopen. En vader gaat óók heen. Hij heeft geld.....!

Enkele dagen later is er weer nijpende nood in het huis van dronken Bruin. Eten en „drinken" ontbreekt.

't Is Zondag.

In het dorp is iedereen naar de kerk. Ook de achterbuur Martens met zijn vrouw. Winkel en huis zijn gesloten. Alleen het kelderraampje achter staat open.

„Jaap," zegt vader, „d'r mot eten wezen. Je mot es kijke of d'r bij Martens in huis niets is."

„Maar ze zijn niet thuis, ze zijn naar de kerk," antwoordt Jaap.

„Nou, ezel, wou jij dan wat halen als de menschen thuis waren? Ze zouden je bij lichten, lomperd," grauwt vader.

„Maar de deuren zijn dicht," werpt Jaap nog tegen.

„En 't kelderraampje dan?" onderricht vader. „Of durf je soms niet? Lij je liever honger dan dat je koek eet?" smaalt hij grimmig.

Jaap heeft geen bedenkingen meer. Op zijn kousen loopt hij de achterdeur uit, 't tuintje door, kruipt door een gat in de haag en is op het achterplaatsje van Martens. Handig wringt hij zich door de nauwe opening naar binnen en gaat door kelder en keuken de kamer in.

Het „geluk" dient hem. Op de tafel ligt een portemonnaie, blijkbaar door vrouw Martens vergeten, toen zij straks naar de kerk ging. Jaap opent ze: wat een geld! rijksdaalders en „briefjes." .....

Vlugger dan zelfs vader Bruin had verwacht is Jaap weer terug. Toch had hij nog een klein ongelukje gehad. Bij het klimmen uit den kelder was zijn hand weggegleden en door een ruit gegaan. En hij had zich leelijk gesneden óók.

„Wat heb je?" vraagt vader in groote spanning. Jaap laat de portemonnaie zien. Gretig grijpt vader

toe en zijn oogen glinsteren bij het zien van den inhoud.

„'k Heb me gesneden," zegt Jaap.

Vader hoort hem niet.

„Mijn hand bloedt zoo," houdt Jaap aan.

„Wat," vraagt vader afwezig.

„Mijn hand," herhaalt Jaap, terwijl hij zijn bloedende hand laat zien.

„Doe je zakdoek d'r om," zegt vader.

„Heb ik niet," antwoordt Jaap.

„Wat een gezeur," gromt vader. „Jij hebt nooit wat."

Vader trekt z'n klompen aan en gaat de deur uit.

„Vader," roept Jaap, „vader....."

„Wat moet dat geblèr?" keert vader zich om.

„Mag ik nou een koek koopen?" vraagt Jaap.

„'t Is Zondag. De winkels zijn dicht," beslist vader en sjokt verder naar „een winkel", die niet dicht is.....

De portemonnaie werd vermist.

Zand in den kelder, de gebroken ruit, voetstappen in het tuintje, het gat in de heg, gaven voldoende aanwijzingen in welke richting moest worden gezocht naar het vermiste. Jaaps bloedende hand maakte vermoedens tot zekerheid en binnen enkele uren wist de veldwachter van het dorp het geheele verloop van den diefstal.

Vader wordt gezocht en gevonden in een kroegje, zóó zat, dat vervoer zeer moeilijk, verhoor onmogelijk is.

Den volgenden morgen haalt men hem uit zijn huis. Des avonds vindt hij zich geplaatst in het Huis van Bewaring.

„Zes maanden gevangenisstraf wegens heling", luidt het woord des Gerichts.

Wat zou er met Jaap gaan gebeuren?

Hij was een klein diefje geworden.

Máár — onder aandrang van vader.

Nu deze Verleider verwijderd was, mocht aan Jaap een kans gelaten.

Maar — waarheen?

Jaaps grootmoeder, van moederszijde, was de naaste, vond men.

Dacht men aan geschiktheid niet?

Of begreep men niet, dat een verleid kind, vooral behoefte heeft aan leiding?

Bedacht men niet, dat een oude vrouw en een onopgevoede jongen elkander kwalijk ten zegen zijn?

Hoe het zij — Jaap kwam bij grootmoeder én — Jaap had nooit bij grootmoeder moeten komen.

De oude vrouw, in haar groote liefde tot het kind van haar kind, liet den jongen in alles geworden. Vrijer nog dan voorheen in vaders omgeving, zwierf Jaap door grootmoeders huis en door het kleine stadje, waar zij woonde.

In het huisje van grootmoeder vond hij wel altijd iets, dat hem paste. Wanneer er al weinig te snoeien viel, dan was er uit grootmoeders kralen-knip nog wel een dubbeltje te verkrijgen, waarvoor iets begeerlijks kon worden gekocht.

Was grootmoeder soms wat karig, Jaap wist haar wel te verschalken en bedroog haar, wanneer hij „een boodschap" had gehaald of even melk moest nemen van den melkboer en van de bedriegelijk achter gehouden centen kocht Jaap weer voldoening van zijn lust.

Grootmoeder zelve zag in, dat het met Jaap verkeerd ging.

Familieraad werd belegd en spoedig waren de ooms en de tantes het met elkander eens: Jaap moest onder „strenge" leiding van een man, en — Jaap moest aan het werk.

„Dan is ie het best bij jou, Bert," zegt oom Piet, tegen een stevig gebouwden boer, die met „tante Anna" een zuster van Jaaps moeder is getrouwd.

„Wel neen ik," zegt Bert, „Koos moet hem maar

onderhanden nemen. Dié weet leeuwen en beren te temmen," voegt hij er als krachtargument aan toe.

„Ja," zegt Gart Jan, die als reizend koopman den boer op gaat, „Koos. Dié is politieman, dus die zal nog wel een jongen weten te regeeren."

„Wat," zegt Koos nu, „willen jullie er mij soms mee opschepen? Dank je stichtelijk hoor. Als de zalf jou past, smeer je zelf," wendt hij zich tot zijn zwager Gart Jan.

„Onmogelijk," antwoordt deze, „ik ben heel den dag van huis, wat zou dat moeten worden?"

„Ik zeg maar: Bert," herhaalde oom Piet weer. Die is altijd thuis en heeft werk ook voor den jongen en" — om Bert te doen bijten — „het is hem wel toevertrouwd ook."

„Ja, Bert," meent nu ook grootmoeder, „daar bij Anna, heeft Jaap de ruimte op de boerderij."

Bert had er weinig „zinnigheid an," maar hij gaf tenslotte toe: „hij zou het dan maar es probeeren."

„Knechie," zei hij tegen Jaap, die was binnen geroepen: „jij komt bij mij logeeren, as ie braaf ben kost je 't goed hebben."

Jaap ging dus uit logeeren bij oom Bert.

Dat mocht Jaap wel.

Hij had vroeger van een buurjongen gehoord over al de zaligheden van „uit logeeren gaan." Dan mag je net doen wat je wil en je hebt volop lekker eten....

„Kom jongen," zei oom Bert, den volgenden dag, „kom nou maar es uit je bedje, dan gaan we es druk beginnen."

„Opstaan?" dacht Jaap „en beginnen? Wat bedoelde oom?"

En peinzend over die bedoeling slaapt Jaap weer lekkertjes in.

„Neen, knechie," komt na een poos oom weer terug, „dat zal zoo niet gaan maat. Uit je bed en aan 't werk, mannetje," en oom pakt ons Jaapje uit zijn bedje en zet hem recht op zijn beentjes op den vloer.

„Nou gauw de boks an en mee," gebiedt oom.

„Wat is er?" vraagt Jaap wat onthutst.

„Werk," zegt oom kort. „Maak wat vlug an, jongen."

„Werk?" rijst er verbaasd in Jaaps geest omhoog, „werk? als je uit logeeren ben? Dat kan niet!" Terstond ontlast hij zijn hart door de vraag: „maar ik hoef toch niet te werke, als ik uit logeere ben?"

Oom Bert schiet in een luiden lach. „Als je maar hard werkt, dan ben je hier lang uit logeeren," zegt hij. En verduidelijkend voegt hij er aan toe: „en als je niet werkt, ben je zóó uitgelogeerd. Hier, deze werkkiel aan, joggie. En nou maar mee."

Maar nu liet Jaap zich van een nieuwen kant kijken. Hij was uit logeeren. En als je uit logeeren ben behoef je niet te werken. „Ik doe 't niet," zei Jaap.

„Vooruit, maat," zegt oom, pakt hem bij zijn arm en zet hem buiten zijn kamertje.

„Zoo jongen," begroet tante hem, „je hebt lang geslapen hoor. Eet maar gauw je brood op, dan kan je aan 't werk.

„Ik werk niet," zegt Jaap. „Ik ben uit logeeren en dan hóef je niet te werken."

„Nou, dan óók maar niet eten," beslist oom, die van meening is, dat Jaap maar dadelijk streng moet worden aangepakt. „Zet het brood maar weg, vrouw."

Dan gaat oom de deur uit; aan zijn werk. Tante praat nog wat met Jaap, doch hij is niet te bewegen tot werken. Zij geeft het maar op, want veel tijd heeft ze niet: werken is ook voor haar het wachtwoord.

Jaap ziet zich dus alleen gelaten. Hij bedenkt zich niet lang, maar gaat naar zijn slaapplaats, trekt zijn werkpak uit, zijn eigen kleeren aan en stapt de deur uit.

„Waar ga je heen?" roept tante hem na.

„Weg," zegt Jaap kort, en op een drafje gaat hij verder.

„Bert!" roept de vrouw, en als de boer zijn hoofd buiten de staldeur steekt, zegt ze op Jaap wijzende: „daar draaft ie."

„Stil laten draven," antwoordt de boer en is alweer aan zijn werk.

Eer de zon haar hoogtepunt heeft bereikt, is Jaap weer rustig bij grootmoeder.

Daar kan hij echter niet blijven.

En oom Bert „heeft er genoeg van." Hij toonde immers zijn goeden wil? Zijn geweten mag rustig zijn.

Het had heel wat voeten in de aarde om Jaap weer onder dak te brengen.

Gart Jan, de reizende handelsman bleef van meening dat „Koos, die politieman is" de aangewezen opvoeder is voor een jongen als Jaap. „Morgen," vervolgt hij, „zal ik zelf den jongen er wel heen brengen."

Gart Jan houdt woord en des anderen daags brengt hij Jaap naar „oom Koos."

Deze is niet thuis.

Tante zet een bedenkelijk gezicht als Gart Jan vertelt, wat het doel is van zijn komst. „Dat vindt Koos niet goed," meent ze.

„Je bent er de naaste toe," antwoordt haar zwager.

„Nou, we zullen zoo aanstonds wel hooren, wat Koos zegt," verklaart tante.

Maar Gart Jan heeft „geen tijd" om te wachten. Hij kán niet langer blijven. Hij gaat en laat Jaap rustig achter onder tantes hoede, die nu maar moet afwachten, hoe haar man dit zal opnemen.

Dat viel niet mee.

Oom Koos verklaarde kort en goed: „hij gaat er vandaag nog uit."

„Maar waar moet hij heen?" vraagt tante, toch wel wat bezorgd over het moederlooze kind, dat als een bal wordt geworpen van den een tot den ander, die — den bal niet wil opvangen.

„Naar Gart Jan," zegt oom en grimmig voegt hij er

bij: „hij dacht mij een kool te stoven, maar dan moet hij vroeger opstaan."

Nadat Jaap flink had gegeten, werd onder „politiegeleide" de tocht naar Gart Jans woonplaats ondernomen. Een stevige wandeling van bijna twee uren en het doel was bereikt.

Gelukkig — of was het misschien niét-gelukkig? — trof men Gart Jan thuis.

Dat gaf harde woorden tusschen de beide zwagers.

Oom Koos verklaarde met nadruk: „ik breng hem hier en hij blijft hier."

Gart Jan antwoordde met niet minder beslistheid: „hij is er niet in en hij komt er niet in."

Zoo stond Jaap, door Oom Koos verlaten en door Oom Gart niet aangenomen, letterlijk op straat.

Daar kon hij niet blijven.

Dat begreep ook Gart Jan en met de woorden: „nou, voor van nacht dan," werd Jaap voor den nacht althans een onderkomen toegezegd.

Jaap sliep dien nacht onder het „gastvrij dak" van Oom Gart Jan, alsof er geen nijdige ooms op de wereld waren.

De nacht had Gart Jan niet ledig gevonden. Naarstig had hij zijn hersenen ingespannen tot de oplossing van het vraagstuk: waarheen met dien jongen?" Hoe menigmaal reeds bracht de donkere nacht licht in duistere zaken....

Toen het hanengekraai den naderenden morgen spelde, werd Gart Jan wakker met het zalig gevoel, dat zijn dag goed zou worden. Hij had het moeilijk probleem, dat den vorigen avond hem benauwde, opgelost.

Zijn vondst was prachtig.

„Ga maar mee jong," zei Gart Jan welgemoed en evenals gistermorgen ging Jaap vol vertrouwen met oom op stap.

Het was alweder een lange wandeling. Nadat zij een dik uur stevig doorgestapt hadden, begon de

omgeving Jaap bekend voor te komen en al spoedig wist hij het zeker: zij naderden het dorp waar hij altijd had gewoond.

Gart Jan belde aan het huis van den dominé.

Toen hij was binnengetreden en tegenover den pastor stond, zeide hij, op den toon waarop hij zijn klanten zijn koopwaar aanprees: „dominé, ik breng je hier, dat joggie van Bruin. Hij heeft geen verzorgers en zijn vader is lidmaat, dus is de diakenie verplicht voor hem te zorgen. Je doet er een goed werk an, dominé, want de jongen is een schoppeling."

Dominé liet zich echter het koopje maar niet zóó aansmeeren, want — waar moest hij met ons ventje heen?

„In 't armhuis," zei Gart Jan beslist.

Jaap bleef achter. Dominé begreep te goed, dat dit kind in elk geval geholpen moest worden. En zoo kwam Jaap — nadat door dominé nog overleg was gepleegd met een paar diakenen — waarlijk in het armhuis terecht.

Een groene scheut te midden van gelend graan!

Jaaps rechterbuur aan tafel was de zeventig-jarige, stokdoove Bertus, zijn linkerbuurvrouw was de door rheumatiek gebogene „kromme Keetje".

Jaap, dertien jaar oud, „frisch en gezond", als verpleegde in het oudeliedengesticht!

Dat kón zoo niet blijven.

Alweer: waarheen?

Veel en velerlei werd beproefd.

Niets mocht gelukken.

Toen greep, daartoe aangezocht, de Officier van Justitie in en Jaap werd vervolgd wegens zijn vroegere diefstallen.

Het vonnis luidde: „zonder toepassing van eenige straf ter beschikking der Regeering gesteld."

En zoo is het geschied, dat Jaap uit het oudemannenhuis in zijn dorpje verhuisde naar het gesticht voor jongens op de hei.

JANTJES KERSTFEEST IN HET GESTICHT.

Sprakeloos zat hij neer.

Wat was dát mooi. Ja, de jongens hadden het wel gezegd, dat die groote groene boom in de Kerkzaal zou worden gezet en dat er dan kaarsen werden aangestoken en dat alles dan zoo mooi zou schitteren, maar zóó..... Nee, zóó — dat had hij niet kunnen denken.

Eigenlijk had hij hier nog aan niets kunnen denken dan aan huis. Vijf dagen geleden hadden z'm weggehaald. Hij moest naar 't gesticht. Dat was naar genoeg, zoo maar uit je huis gehaald te worden. En waarvoor eigenlijk? Ja, hij was zoo gek geweest om met de Schele in dat pakhuis te kruipen en dat blik met koek weg te nemen, maar dat was de schuld van die Schele. Die had 'm meegenomen. H ij had eerst nog gezeid: „nee, ik doe'n 't niet", maar toen had die Schele 'm gescholden voor „flauwerik" en toen had ie 'm laten zien, dat ie wel durfde. Toch had ie 't niet moeten doen. Maar je doet allemaal wel 's een stommigheid. Ja, hij had ook nog een doos cigarette gejat van die Jood op de markt. Wat is nou één doosje sieten. 't Was nog bocht óók. Hij zou ze nog geen eens willen rooken, al had die vent 'm niet gepakt. Nou en daarvoor zit ie nou hier. Jonge, jonge wat is die boom toch mooi. Zinge? Motte we nou zinge?

Ja, dat was mooi. „Stille nacht...." En dan die kaarsen. Wat staan die vlammetjes te trille. En wat schittert die bal daar! Jonge já, da's toch aardig.

Dat most Beppie nou es zien. Wat zou die 'n schik hebbe. Wat ging die te keer, toen ie weg moest. Hij had ook zoo dikwijls een stuk chocolaa meegebracht voor d'r. As die ze nou e's eventjes hier mog late kijke. Wat zou z'en schik hebbe.... Vertelle?.... Gaan ze nou vertelle? Dat wordt fijn, zeg.

Wat zei die m'nheer nou? Had God zoo'n meeëlei met de menschen? Dat is toch mooi van God. Maar

zou die nou ook meeëlei hebbe met hem? Dat ie nou zoo van z'n huis af is en nou in zoo'n gesticht. Maar da's waar, da's toch z'n eige schuld. Dat ken God niet helpe.

Wil God de mensche helpe, zegt mijnheer? Nou, as God dan die kleine Bep maar helpt, nou hij weg is. Want die ken beslist nie alleen op straat. Ze wordt zóó doodgereeë. Kijk die zilvere slinger es schudde. Jonge, je ken wel zien dat ie echt is hoor. Hij schittert zoo.

Heeft God toen z'n eige zoon uit den hemel gezonde om de mensche te helpe? Nou, da's toch mooi. Vader had hem ook zoo dikwijls weggestuurd as die wat noodig had en dan most hij dus z'n vader helpe. Maar dat was zoo'n baantje niet, hoor. As die bier gehaald had, vloekte vader en zei die, dat die d'r uitgedronke had en hij had er maar eventjes an gelikt. En as ie sigare had motte hale dan ware ze veel te licht en joeg vader 'm de trap af. Hé wat brande die kaarsies jofel.

Jezus geboren in een beestenstal? Nou da's óók niet alles.

In een voerbak neergelegd? Geen eens 'en wieg? Jonge da's ook arremoe geweest! Dat zal Jezus ook wel naar gevonde hebbe, want arremoe valt niet mee, hoor.

En dan zoo uit het huis van zijn vader, zegt mijnheer. Dan was Jezus eigenlijk net as hij. Hij was óók weggehaald uit het huis van zijn vader. Maar vader maalt d'r natuurlijk niks om. Maar moeder vond 't toch wel beroerd, dat had die best gemerkt, toen z'm stiekum een kwartje in z'n hand had gestopt.

As moeder nou al dat zilver en dat goud en die balle es zag. Ze keek d'r oogen uit, zou 'k denke. Ik wou dat ze es eventjes kon komen kijken. Om een hoekie van de deur zoo maar. Met Beppie. Jonge wat zou ie ze eventjes pakke.

Weer zinge? Nee, toch niet. Wat dan? Hebben engele gezonge? Zou die wel es wille hoore. Hij vindt

zinge wel mooi. Daarnet dat van die heilige nacht, dat was fijn. Thuis zonge ze eigelijk nooit. Vader wel es, as ie in de lorem was. Nou dan kon je wel make dat je weg kwam. Maar anders zinge .... nee hoor. Ja toch, moeder zong wel toen Bep nog zoo klein was en toen ze ziek was. Maar nou zingt ze niet meer.

Gaan ze nou toch zinge? Enkele menschen maar? Nou dat ken wel mooi worde. Wat ruikt die boom lekker in je neus. Zoo had ie ze toch in Amsterdam nooit gezien hoor, zoo groot. O, nou beginne ze: „Eere zij God, eere zij God...." Dat duurt nog al lang. En iedere keer hetzelfde. Maar 't is toch mooi. Maar dat van die stille nacht was toch mooier hoor. Dat moeder dat nou niet es hooren kan.

Nou gaat m'nheer weer vertellen. Hadden ze gezonge voor herders? Moesten die gaan kijke naar dat kleine kind? Verdikkie, die tak vliegt in brand. Hé, die was goed. Een natte spons. Ja daar ken zoo'n kaarsie niet tegen op. Moste die mensche gaan zegge an dat kleine kind, wat ze gehoord hadde? Nou, ik wou de directeur tege mijn ook maar es zei „Jan, jij mot naar kleine Beppie gaan en je mot ze vertelle wat je gehoord en gezien heb." Jonge, jonge, wat zou die de beene neme. En wat zou die een hoop te vertelle hebbe, al was 't enkel maar van v'navond.

Was Maria zoo blij met wat die herders zeië? Da's best te begrijpe. As d'r nou vanavond is een paar kerels bij moeder kwame en ze zeië: „ze hebben daar voor Jan gezongen en hij zit daar bij zoo'n mooie boom", dan zou moeder óók wel blij weze. Wat zou ze nou doen? Ze zitten denk ik nou brood te ete want vader is nou wel thuis van zijn werk.... Maar is die nou sjakes. 't Is ommers Zondag. Vader zel wel na die vuile kroeg weze en moeder is de straat op natuurlijk. Maar waar is Beppie dan, nou hij d'r niet is?

Wat vertelle ze nou? Kome d'r Koningen uit een ver land? Dat zal wel mooi geweest hebbe. Met goud? Natuurlijk met goud, daar benne ze toch

koning voor! Geve ze dat nou aan dat kleine kind? Stom hoor. Wat heit die d'r nou an. Hij had Beppie ook es een gouden kettinkie gegeven dat die gekocht had voor die twaalf cente, die ie had overgehouwe van dat kwartje, dat ie eerlijk verdiend had met uitkijke toen de Schele met Jaap de Moot een snaaitje wiste, maar Bep had 't zoo kepot.

Ast tie Beppie nou toch die gouwe bal eens zag. Maar die rooie is óók mooi! En dan dat vlammetje d'r in....

Wat nou. Krijge we wat? Chocolademelk? Da's immes hoor. En krentebolle. Nou fijn! Dát smaakt beter dan je mik. Ze magge nog 's komme, as 't an hem lijdt. Ze schijne ze allemaal te luste hoor. Ze smikkele zoo lekker. Nou most Bep ook mee kunne happe. Die zal wel niks hebbe v'navond. Toch jammer. Waarom kenne ze nou thuis ook es geen krentebolle ete? Hij hét ze nou ook wel. Hij 's goed af. Toch was ie liever bij Bep. En moeder zel 'm ook misse as ze nou altijd voor Beppie moet zorrege. Wat hangt die slinger fijn te schommele. As tie maar niet bij 't vlammetje komp, want dan is ie d'r bij. Dat zou jammer wezen, van dat zilver. Maar 't zou fijn brande. Zeg is tie nou heelemaal. Zilver brandt toch niet?

Wat gaat die m'nheer nou vertelle? Van een jonge die een kersboompje wou koopen voor zijn zieke zussie? Da's mooi. Daar had ie nooit aan gedacht anders had ie voor Beppie d'r ook een gekocht. Maar Bep is niet ziek. Nee, gelukkig niet hoor.

Wie zou ze oppasse as ze ziek is? Moeder natuurlijk. Toch zeker net as toe hij ziek was. Toe was Moeder ook altijd bij z'n bed. En dan iedere keer z'n hoofd nat make. En dan weer late drinke. Nou Moeder had 'm best opgepast hoor.

As tie nou hier es ziek wordt?

Hier op die groote slaapzaal?

Hij alleen.

Zonder moeder....

De kaarsjes branden niet helder meer.
Wazig worden de zilveren slingers.
Weg zijn de gouden ballen.

Tranen staan in zijn oogen.
„Moeder....," kreunt hij zachtjes hoorbaar in zichzelf. „Móederr...."
Een uur later ligt hij in zijn bed: klein hoopje mensch in het groote, kille ijzeren ledikant. Snikkend ligt hij daar en aldoor kreunt hij zacht voor zich heen: moeder....., moeder.....
„Pukkie huilt zoo mijnheer," komt een der jongens kloppen aan de kamer van den ambtenaar. „Hij roept om zijn moeder."
Mijnheer had het reeds gehoord, doch „maar even stilletjes laten uithuilen," had hij zich voorgenomen. Nu echter stapt hij mee de slaapzaal op en gaat naar den verren hoek, waar Pukkie ligt verstoken in het reuzig ledikant.
„Kom, kom Puk," zegt mijnheer, „groot wezen kerel. Als Moeder op bezoek komt, moet ze zien, dat je een flinke vent bent. Schrijf morgen eens een grooten brief naar huis over het Kerstfeest. Dan kan Moeder eens zien, dat het hier wel goed gaat."
Zoo sust de ambtenaar met zoete troostwoordjes zijn jongen. Tenslotte valt de schrik der Amsterdamsche straten, met de deken dicht over zijn hoofd getrokken, als één die in grooten angst verkeert, in slaap.

Den volgenden dag wordt „de brief" geschreven „aan thuis". „Dag moeder en vader," begint Jan en dan vertelt hij van het mooie feest gisteravond, de brandende kaarsjes, de glinsterende ballen en de krentenbollen. Aan het eind van zijn schrijven legt hij zijn hart met zijn sterke liefde voor thuis geheel open en hij vertelt:
„Ik zal goed oppassen, dat ik weer gauw thuis komen mag. Ik ben op een tuin aan het werk. Maar

ik kan u toch niet missen. Ik heb de heele nacht niet kanne slape. En ik heb het hier wel goed. En ik mag hier van alles hebbe. En u en vader magge me ook bezoeken. Ik kan hier toch niet erg lekker slapen. Het bedje van mijn en van beppie was veel lekkerder. En ik heb nog zoon verdriet. Ik kan u niet missen en beppie ook niet. Maar ik zal toch me best doen. En de stichting heet valkenheide. Nou dag hoor. Alle de groete hoor. Beppie en vader ook. Alle de groete hoor dag. Dagg..."

Jan's eerste Kerstfeest in het gesticht. Wat was dat mooi.

Maar mooier dan zilverglans en goudglit was de heugenis aan huis en helderder dan kerstkaarsen brandde het lampje uit de huiskamer!.....

DIE ROOIE.

„Nou, mijnheer u weet het óók wel:
„Rood haar en elzenhout
Wordt nooit op goeden grond gebouwd,"
en daarom verwacht ik van dien rooie niet veel goeds."

Zoo deed de tuinman zich hooren in een klacht over een zijner knapen, die onder de jongens, en ook al een weinig onder de ambtenaren, bekend stond onder zijn nieuwen naam: de Rooie.

Die naam zegt zeer duidelijk, dat deze pupil het goudblond der Bataven tot zijn hoofdelijken tooi mocht rekenen. Maar hij zegt nog meer. Wanneer een jongen in het gesticht zijn waren naam verliest en slechts onder zijn bijnaam bij jong en oud bekend staat, dan van tweeën één: óf die jongen is de vriend van allen en op jovialen toon spreekt men over „de Rooie" óf, hij is fel gehaat bij de makkers en met minachting noemt men zijn naam: „de Rooie", waar-

bij de diepste afkeer wordt geopenbaard, als het bepalende „de" wordt vervangen door het aanwijzende „die."

Een wereld van verachting ligt er in den toon, waarop wordt aangeduid: *„die Rooie"*

En onze Arend Oudeman, was zelfs den jongste verpleegde der inrichting den tweeden dag van zijn verblijf reeds bekend als „die Rooie : Dat was een veeg teeken.

Wat hadden onze jongens dan tegen „die Rooie"? Hij was een „strooper".

Dat was voor een Valkenheide-jongen bijna het meest verachtelijke, dat zich liet denken: „een strooper" te zijn. Want dat is niet een wilddief, die met een stiekum schot of een stillen strik een haas of konijn weet te vatten op het land van een ander, welneen, zulk een daad zou de goedkeuring onzer jongens verwerven, althans zeker niet tot minachten dwingen.

Neen, „een strooper" is „een gooser, die met de strooppot loopt."

En „die Rooie" liep met den strooppot!

Denk nu niet, dat hij dus een jongen was, die van zoetigheid hield, en deze ook in rijken overvloed bezat, want in dat geval zouden de jongens hem niet ter zijde stooten, maar ze zouden dingen naar zijn gunst.

Doch die Rooie smeerde den menschen stroop om den mond, dát was de grief van de jongens. Vergeef het hun, dat zij den fijneren en zoeteren honing voor dit afschuwelijk bedrijf te kostbaar achten en de minder zoete, maar meer kleverige stroop geschikt oordeelen voor de min edele praktijken van den vleier, den pluimstrijker, den flikflooier. Dat bedrijf is ook zoo minderwaardig!

En „die Rooie" speelde bij den baas mooi weer. „Ja baas — neen baas — asjeblieft baas — wat zegt u baas? — is het zoo goed baas?" — zoo fleemde den ganschen dag zijn stem. „Fuile strooper," grom-

de het onder de jongens, bij dat eerbiedig „gebaas". Tegenover den baas past je als jongen een andere houding, móét je niet ál te gewillig wezen, moet je zoo eens laten voelen, dat je er ook nog bent. „Niet te erg natuurlijk, want dan draai je d'r achter, maar zóó, dat die baas toch niet denke mot, dat ie maar een gestichtsjongen voor 'm heeft."

Het was niet de eenige grief, welken de jongens tegen Arend Oudeman hadden. Het was zelfs nog niet hun ernstigste bezwaar. Het ergste, het allerverschrikkelijkste, het vuilste, het gemeenste van „die Rooie" was: hij was een „sloome", die je niet kon vertrouwe, maar die je „verraaide".

Het begrip verraad is bij onze jongens zeer ruim. Daaronder valt niet slechts het verklikken van den makker, doch het omvat elk woord, elke aanwijzing, welke je hebt geuit of die je ten nadeele van je medeverpleegde hebt gegeven, ook al werd je door den Directeur zelf ondervraagd.

Daar zit iets edels in die trouw aan den makker, welke je hardnekkig doet zwijgen, ook dán, als wet of regel je verplichten te spreken, ja zelfs dan nog, als spreken in 't belang van je kameraad zou zijn. Je laat over „je vrind" niets los!

Een van de jongens „wil de spat nemen". [1]) Dat loopt natuurlijk op „beroerdigheid" uit, voor hem, en je waarschuwt 'm: „kerel doe het niet. Ze pakke je immers zoo weer. En wat heb je dan. Je gaat in de „petoet" [2]) en je verlof wordt ingetrokken. Wees niet gek jò!" Maar hij wil niet luisteren. Hij laat je praten. Nou, dan heb jij je plicht gedaan. Tenminste als je 'm nou zooveel mogelijk voorthelpt en nog een paar schoenen onder de rozenstruiken wegsmokkelt. Hij kan dat zèlf niet doen, want de ambtenaar vertrouwt 'm niet en houdt 'm goed in de gaten. As ie

---

[1]) Wil ontvluchten.
[2]) Cachot.

nou die jonge niet hielp, om zijn plan zoo goed mogelijk te doen slagen,: „dan ben je toch zeker een „verraaier"!

Je wordt geschaakt [1]) omdat je kegt [2]) en er wordt je gevraagd: „hoe kwam je aan lucifers?" dan mag je van alles vertellen: „gevonden" — „gekregen op de wandeling van een man, die aan de weg stond" — „d'r lagge d'r een paar op de tafel in de zaal" — „ik had geen lucifers, want 't peukie brandde nog toen ik 't vond" — en als je heelemaal niks bedenken kan, dan zeg je met een stalen snuit: „ik weet 't niet", maar nooit lap je je vrind d'r bij door te zeggen: „van een keukenjongen". [3]) Als je dàt zou zeggen, dan ben je een „v

En een gem ooie. Als daar een tuinjonge s wat winterwortelen had jongen in de zaal", van w ekregen of een pijp ta ie gluiper met een jij dik te worden, t hoorde en dan wa s d'r vies bij, door di

Of een jonge van den hoop kunstmest wat in zijn zakken gedaan, „nou, dat dee die natuurlijk ook niet voor zich zelf, maar voor de tuintjes, om die mooi te krijgen," nou dan kwam vast die vuile Rooie, net als de baas vlak bij was: „hé, wat ruikt het hier na super." Nou dan kreeg de baas natuurlijk wat in de smiezen en die jongen was d'r bij.

Of een van de jongens had „een beetje zaad" uit de zaadkas genomen en die Rooie had het gemerkt, dan zou ie vast 's avonds as ze allemaal in de schuur kwamen om d'r spullen op te bergen, zeggen: „'t is

---

[1]) Betrapt.
[2]) Rooken in verboden tijd.
[3]) De keukenjongens mogen te Valkenheide, in de keuken zijnde, lucifers hebben en „vergeten" dan wel eens, hun doosje uit den zak te leggen als ze vrij zijn.

net of d'r an de deur van de zaadkas geknoeid is, maar er is geen mensch in de schuur geweest van middag, dan Dirk een oogenblikkie." Nou, as Dirk zich dan niet link wist te houe en hij kachelde een beetje, dan was ie natuurliik geschaakt.

Op dien toon redeneerden de jongens over hun rossigen makker en zoo bezagen zij zijn handelingen in het licht van „verraad" en steeds smadelijker spraken ze over „die Rooie".

Daar zat dan ook een dikke laag onoprechtheid op Arend Oudeman. Doch wie wist van het leven in het ouderlijk huis, verwonderde zich over deze karakterzonden niet.

In „Groot Mokum" stond Arends wieg.

Vader Oudeman was een stakkerig stucadoortje, die weleer bij een val van ziin stelling een beenbreuk had gekregen, welke nooit geheel was genezen en hem nu als werkman minderwaardig maakte.

Moeder Oudeman daarentegen mocht er zijn: groot, grofgebouwd vrouwmensch, die de kaas niet van haar boterham zou laten halen. Integendeel — nu de verdiensten van „dien sukkel" geringer werden, zag zij uit naar wegen en middelen om een behoorlijk aangekleede boterham te behouden.

Dat middel meende zij te vinden in het houden van „commesaals". En ze was daarin uitstekend geslaagd. Een oud-koloniaal, die zijn pensioen had verdiend, was reeds jaren haar huisgenoot en naast „Moeder" besloeg „Oome Janus" de groote plaats in het gezin van Oudeman.

Een waas van onwaarachtigheid lag over het doen en laten van alle gezinsleden.

Vader „begreep" wel, maar hij zocht zekerheid. Een paar centen „voor te snoeien" moesten Arend doen letten op Oome Janus. En achter „op 't plaassie" gaf hij des avonds trouw verslag van wat hij dien dag had gehoord of gezien of gemeend had te zien.

Maar Moeder wist ook van wanten. Niet alleen

dat zij heftig uitvoer over „dat gesmoes elken avond", maar overtuigd, dat met stroop meer vliegen worden gevangen, dan met azijn, had Arend een tweede adres, waar hij „centen voor te snoeien" wist te krijgen, zoo hij slechts overbriefde wat tusschen hem en vader werd verhandeld en wat „de ouwe" verder had gevraagd of gezegd.

Ook „Oome Janus" liet het niet onder zich. Meermalen ontving Arend van hem geld om tabak te halen in die groote winkel op den hoek van de Ganzenstraat — dat was een heel end, maar er was dan ook altijd vast een stuiver voor Arend over —, waardoor hij zijn sympathieën ook naar die zijde deed uitgaan en aan Oome Janus trouw vertelde, wat vader van hem zei, soms ook, wat Moeder van 'm gezegd had, toen ze „helsch" was, omdat Oome Janus zijn pensioen had „verloren".

Dat „die Rooie" zóó opgevoed, „een strooper en een verraaier" bleek te zijn, is niet vreemd.

Maar wat had de tuinman dan toch tegen hem?

„Gisteren mijnheer," zoo licht de tuinbaas zijn geringe verwachting van dien rooie, welke inmiddels is binnengeroepen, nader toe: „gisteren heeft die jonge staan schelden op dat kleine ventje van Voerman, dat het schande was. En toen ik hem zei zijn mond te houden, was hij nog knap brutaal op den koop toe en hij bromde zoo iets van „boerenhengst of....."

„Nee mijnheer, nee, heusch niet, dat heb ik niet gezegd, mijnheer," verdedigt Arend zich plotseling met een bedenkelijk vertoon van eerlijkheid.

„Even wachten Arend," klinkt het vermanend, „aanstonds mag jij praten."

„Ja, mijnheer," zegt Arend zoetjes.

„En nu vandaag," vervolgde zijn baas, „vind ik hem eerst in den wortelkuil....."

„Ik wou geen wortelen stelen, mijnheer," gooit Arend weer klaaglijk er door heen, om op mijn ver-

manend geheven vinger opnieuw eerbiedigjes zijn „ja mijnheer" te stamelen.

„En nu zegt hij wel, dat ie geen wortelen wil stelen, maar hij had ze dan toch vast maar te pakken ....."

„Nee mijnheer, nee eerlijk niet," huilt Arend, want hij voelt dat het spannen gaat.

„Wat, jongen," laat de tuinman zich verleiden, om op de interruptie in te gaan, „had jij geen wortel in je hand?"

„Ja baas," zegt de schuldige deemoedig, „maar ik wou maar es kijke of 't groote ware of niet."

De tuinman vat mijn knipooǒje op als een wenk om voort te gaan en vertelt verder: „dat was van morgen en nu vanmiddag heeft hij zoo opeens zijn zakken vol met Brusselsche spruitjes. Waar hij ze heeft weggehaald is mij een raadsel maar ...."

„Ik had ze gevonden, mijnheer," licht Arend welwillend toe.

„maar hij had zijn zakken vol," herhaalt bezwarend de tuinman.

„Wat wou jij nu zeggen, Arend," vraag ik den beschuldigde.

„Ik had ze eerlijk gevonde, mijnheer, eerlijk," verantwoordt deze zich.

„Zoo jongen. En waar vond jij ze dan?" onderzoek ik verder.

„Op het pad, mijnheer," zegt Arend zonder zweem van aarzeling.

„Hé, Arend," doe ik verwonderd, „liggen de spruitjes bij jullie maar zoo op het pad, dat wil ik wel eens gaan zien."

Terwijl ik opsta en mijn jas aantrek zegt Arend kleintjes „ze stonden in een bak mijnheer. Maar op het pad," voegt hij er nog aan toe om zijn eerlijkheid onverdacht te laten.

„O, mijnheer, nu begrijp ik het wel," zegt de tuinman, „de groenten voor de keuken stond klaargemaakt, dan heeft hij ze daarvan genomen."

„Op het pad, mijnheer," verdedigt Arend zich nog flauwtjes.

Het was de eerste maal, dat deze jongen op het bureau werd gebracht en in een opvoedingsgesticht leert men lankmoedig te zijn. Na een rustige bespreking, herhaaldelijk door Arends deemoedig „ja mijnheer," onderbroken, mocht hij na een ernstig vermaan weer naar zijn werk gaan.

Veel vertrouwen op een gunstig gevolg van onze berisping hadden wij niet: Arend was te gul geweest in zijn beloven van „nooit meer, mijnheer."

Als dat maar een week hield!

Het liep weer spoedig mis en straf kon tenslotte niet uitblijven. „Huisarrest" was de eerste straf, welke hem werd opgelegd en Arend bleef twee dagen lang gedurende zijn vrijen tijd rustig in de zaal.

De uitwerking der straf was wel zeer gering. Geen morgen rees er, waarop er over Oudeman geen klachten kwamen op het bureau. Een vriendelijke raad, een krachtige vermaning, een strenge berisping of straf — het was al te maal hetzelfde: „die Rooie" veranderde „geen haar." Dat móest uitloopen op strenger straffen.

Weer verschijnt de tuinman met Arend voor den Directeur.

„Daar heeft me die jongen van ochtend toch uit de jonge bloemkool de knoppen gebroken, mijnheer en van middag is hij nog geen tien minuten in den tuin, of hij probeert door de heg te kruipen om in den boomgaard te komen. En toen ik hem daarover een standje gaf, begon hij brutaal te worden en zei heel vriendelijk: stik jij maar."

Heftige protesten van Arends zijde, gepaard met besliste ontkenningen.

Niets evenwel mocht baten. De Directeur oordeelde de maat vol en twee dagen in afzondering werden Oudeman aangezegd.

Zijn „onschuld" dreef hem tot hevige bedreigingen

tegenover den tuinbaas, wiens vrouw weduwe en wiens kinderen weezen waren geworden op datzelfde oogenblik, indien slechts een tiende der oordeelen, welke deze minnaar van bloemkool en appelen over des tuinmans hoofd inriep, werkelijkheid ware geworden.

Doch het bleek „van 't wenschen niet gekomen, dat de boer z'n kalveren stierven" en Arends bezweringen brachten zijn chef geen leed.

De „onschuldig veroordeelde" werd onder luide betuigingen van onschuld en felle bedreigingen tegen zijn valschen aanklager weggeleid naar het afzonderingsvertrek. Alles echter — zijn klachten, zijn schelden, zijn vloeken, zijn tranen — alles droeg het stempel van onnatuurlijke gemaaktheid.

Toch scheen het Arend niet onvruchtbaar, en in zijn kamer gesloten, zette hij onverdroten de zaak voort, schoon niet geheel op denzelfden voet: zijn klagen werd hartverscheurender, zijn bedreigen hield op en werd vervangen door smartelijk zuchten. Af en toe echter verstomde alle geluid. Dat waren de oogenblikken, waarin Arends ooren werden gespitst en hij scherp luisterde naar het resultaat van zijn zuchtingen en tranen. Doch geen enkel geluid, dat naderende voetstappen verried, deed zich aan hem hooren.

Met taaie volharding zette de eenzame klager dan weer zijn zuchten in. Maar buiten de wanden van zijn vertrek bleef alles vervelend stil!

Hij veranderde van taktiek. Een luid kloppen op de deur, afgewisseld met een dreunend stooten op den vloer moest het harteleed van den „veroordeelde" doen kennen.

Die uitingen van smart schenen den verwekker wel te voldoen en namen snel in heftigheid toe — het kloppen werd bonzen, de stompen van den voet werden stooten met tafelpooten. Maar met groote regelmaat volgden ook nu de rustpoozen, waarin de verongelijkte zijn luisterpost betrok.

Het begon den Directeur te vervelen. Een ambtenaar werd geroepen en hem opdracht gegeven, Oudeman uit het isolatiekamertje te brengen naar de cel. De dubbele met ijzer beslagen deur dier inrichting liet geen bonzen toe en de vaststaande bank en tafel verhinderen bombarische stooten op den vloer.

De Directeur zelf stapte mee om de strafwijziging aan te zeggen.

Arend had het geluk juist aan een rustpooze genaderd te zijn. Daardoor hoorde hij duidelijk de op de trap naderende voetstappen. Snel handelen scheen hem noodzakelijk.

De ambtenaren hadden nog niet de bovenste trede der trap bereikt, toen zij een harden slag hoorden, als de val van een zwaar lichaam. Snel naderen, vlug de deur ontsluiten en — daar lag Oudeman languit op den vloer, roerloos.

Een ondeelbaar klein oogenblik keken de mannen elkander aan. Toen schoot de Directeur snel naar voren, greep met stevige hand den bewustelooze in den schouder en beval met stentorstem den ambtenaar: „Geef mij die gummistok eens hier."

De uitwerking was verrassend.

Als ontwaakte hij uit een benauwden droom sloeg Arend een paar angstige oogen op en poogde een zeker lichaamsdeel, dat voor een gummistok een verleidelijk lokaas is, wat weg te wentelen, opdat deszelfs veiligheid beter verzekerd zoude zijn.

Zijn onrust was echter misplaatst, want het striemende strafwerktuig door den Directeur genoemd, was ver te zoeken. Evenwel — zijn simulatie trad treffelijk aan het licht, hij zelf voelde zich ontdekt en met een verlegen uitdrukking op het gezicht krabbelde hij geheel overeind.

Na al de doorgestane emotie's was rust een gebiedende eisch. Arend kreeg een daagje extra in de cel.

Meermalen nog heeft hij met het strafverblijf kennis gemaakt, doch duizeligheid of verlies van bewustzijn bleef hem steeds bespaard!

Toch was Arends wagentje maar al te spoedig weer uit het spoor.

Zijn „stroopen" bracht hem geen baat. De baas liet zich door zoete woordjes niet van de wijs brengen, doch hield goed zijn oogen open bij alles wat op Arend betrekking had. Toen besloot deze den ondankbare den rug toe te keeren en zijn gunsten aan anderen te schenken. Hij zocht het bij de kleine jongens.

Met echte straatjongenshandigheidjes, schoone voorspiegelingen, mooie beloften, en een paar leelijke woorden over den baas wist Oudeman een drietal kleine kleuters in zijn kring te trekken en na enkele dagen werd besloten „de spat te nemen." „Van avond as 't donker is" zou het gebeuren.

„Werken der duisternis" genieten de bijzondere bescherming van den Booze. Dat doet ze in den aanvang schijnbaar zoo prachtig slagen. Oudeman's pogen werd dan ook met gunstigen uitslag bekroond en het gelukte hem en zijn makkertjes in het avondlijk donker te ontsnappen en te verdwijnen in de uitgestrekte bosschen, welke Valkenheide omgeven.

Nog niet lang waren zij in de duisternis van het bosch verzwolgen of het begon te regenen. Over Arend was echter iets gekomen van den koenen woudlooper, die, voor niets beducht, met groote zekerheid zijn weg vervolgt en in tijden van nood en gevaar voor de zijnen steeds uitkomst weet. „Ho," zei Arend, toen zij bij een dikken boom waren gekomen, „hier blijven we lekker droog." Bibberend van kou en bevend van angst groepten de kleuters, stijf aaneengedrukt, om hem heen.

Een dichte bladerkroon heeft veel van een reusachtige familieparapluie: je kunt er allerheerlijkst droog staan, terwijl alles om je heen met water wordt overplast. Doch dat kan slechts op één voorwaarde: de regen mag niet te lang aanhouden. Wanneer dat het geval is, worden de boven-bladeren nat en zwaar, nemen een meer verticalen stand aan en de regen

sijpelt door tot op de tweede bladerlaag, die straks op haar beurt door standverandering doorlatend wordt. Zoo blijkt na eenigen tijd het prachtige regenscherm lek als een zeef.

Die onaangename ervaring bleef Arend en zijn tochtgenooten niet bespaard. Groote droppelen tikkelden, toenemend in aantal, op het kleumend menschenhoopje tegen den stam gezakt, neer. Pietje Pol, de minst dappere van de vier begint te huilen. „Jò, bè je gek om te griene," gromt Oudeman, „hé je soms geen lèf, gaat dan naar 't gesticht terug, dan mag ie vannacht in de petoet slape, daar is 't vast droog."

Pietje nokt nog wat na, maar huilen durft hij niet best meer. Bovendien beslist hun leider: „We gaan maar verder, anders verzuipe me hier nog."

Een paar uur lang trekken de vluchtelingen onder stroomenden regen door het bosch. Dan — als Klein Duimpje weleer — zien ze in de verte een lichtje gloren. En al zou het nou de woning van den Reus zijn geweest, of zelfs al was het de woning van den Boschwachter, ze zouden zich melden aan de deur en bidden om onderdak.

Het viel nogal mee.

Zij waren gekomen bij een klein boerderijtje en aan het boertje, dat met zijn kort pijpje in den mond over de onderdeur naar buiten tuurde, deden ze het vriendelijk verzoek, of ze „een poosje schuile" mochten.

„Hé," zei de boer, „'s avonds om negen uur nog in 't bosch jongens, waar moet dat naar toe?"

„Naar Arnhem," zegt Arend.

„Nou, komt er dan maar in," beslist de boer, „want daar kom je van avond toch niet meer. En je treft het goed. Ik moet morgen naar Arnhem, dan kunnen jullie wel meerijden, als je zin hebt."

„Asjeblieft baas," zeggen ze alle vier.

Even later zitten de jongens voor een flink bord

karnemelkspap, die ze zich na hun waterig tochtje, goed laten smaken.

„En nu maar dadelijk warm in 't hooi," beslist de boer en hij brengt de jongens naar de deel, waar hij overvloedig hooi spreidt en zegt: „rol je er maar lekker in. Wel te rusten hoor."

„Wel te rusten, baas," klinkt het monter uit den hooihoop.

„Hoe komen die jongens nou toch nog zoo laat op weg naar Arnhem?" vraagt de goedige boerin, als de boer in de kamer is weergekeerd.

„Maar mensch," luidt het antwoord, „je zàg toch wel, dat 't jongens uit het gesticht zijn. Morgen ga ik vroeg even waarschuwen en dan zullen ze wel opgehaald worden. Als ze soms wakker zijn voor ik terug ben, hou je ze maar aan de praat en laat ze de deel maar vegen."

Lekkertjes sliepen de jongens nog in het broeiende hooi, toen de boer reeds op Valkenheide de bel deed overgaan en aan den dienstdoenden ambtenaar rapporteerde: „ik heb vier vogels in de kooi."

Twee ambtenaren, waaronder de tuinman, gingen met den boer, om de dwalenden terecht te brengen.

IJverig waren de jongens bezig de deel te reinigen, toen de Valkenheide-mannen in de deuropening verschenen.

„Zoo, zoo Arend," begroette de tuinbaas spottend den zich ijverig werenden knaap, „je hebt er hier meer zin in dan bij mij."

Een oogenblik stonden de jongens als versuft.

Toen echter smeet Arend zijn bezem weg en onder den uitroep van: „daar heb je 't ged.... al," sprong hij in de richting van het raam.

„Hou je kalm maat, dat is goed voor je," zei de tuinman en greep hem stevig in zijn kraag.

„Fuile ferraaier," krijschte Arend nog tegen den boer, dien hij nu ook ontwaarde.

„Maar joggie," zei de boer bestraffend, „wou jij nou nòg naar Arnhem?"

Arend antwoordde met een wensch, die den boer een snellen en pijnlijken dood zoude hebben doen sterven, indien ze vervuld ware.

Toen de vluchtelingen te Valkenheide aankwamen, werden zij, wat nimmer nog gebeurde, door de jongens met hoongelach begroet en joelend en schimpend sloot de gansche jongensbend — het was juist tijdens het schaftuur — zich achter de opgebrachten aan, steeds luider klonken hun kreten, steeds feller werden de bedreigingen en pats..... eer de ambtenaren het konden verhinderen had „die rooie gooser" een flinken opstopper te pakken. „Fuil rood merakel," joelden de jongens verachtelijk „met drie kleine jongens, hè....."

Op het bureau was Arend weer heel kleintjes. „Ze hebbe me overgehaald, mijnheer," huilde hij.

Het is niet de laatste verkeerde zet geweest, welke Arend op het schaakbord van het gestichtsleven heeft gedaan. Hij bleef kind van véél zorgen.

Vijf lange jaren was hij reeds te Valkenheide. Allengs kwam er wat meer gang in zijn werken. Arend was ondernemend genoeg om aan de toekomst te gaan denken. Hij had te dien opzichte een ideaal want — hij had een broer in Canada....

Canada.

Dat is het tooverwoord op welks klank het hart van den gestichtsjongen sneller slaat.

Dat is het land, waar je welkom bent en als redder wordt ontvangen.

Dat is het land, waar je over de wijde vlakten kan hollen met je paard, groote rijlaarzen aan, een breede flambard op, je zweep in je linkerhand en je revolver in je rechter....

Dat is het land waar je rijk wordt....

En daar — in dàt land had Arend een broer!

Was hij nou maar niet „die Rooie" geweest hij zoude vrienden gekregen hebben onder de jongens. Maar zijn verleden zat hem leelijk in den weg. Toch

— Arend vergat niet van zijn plannen te spreken. En hij wist zijn toekomst te kleuren met schoone verven.

Canada....!

Hoevele gestichtsknapen hebben gedurende langer of korter tijd dat land beschouwd als hun toekomstig vaderland? En hoe weinige hebben daar ooit voet aan wal gezet! Van alle droomers over dat Luilekkerland ging er slechts éénmaal een Valkenheide-knaap heen: een stevige boy, die wel van aanpakken hield. Na een half jaar keerde hij naar Holland weer.

„Waarom Adriaan?" vraagde ik hem.

„Ach mijnheer," was zijn antwoord „als je hier hard werkt, zooals dáár, heb je ook nog je brood."

Naar dat land dan zou Arend.... niet gaan!

Hoe dichter Arend den meerderjarigheidsleeftijd naderde, hoe verder Canada wegweek van zijn toekomstideaal.

In de stad zijner vaderen vestigde Arend Oudeman zich. Na wat schommelen vond de naald haar evenwicht: „me familie is niks mijnheer," verklaarde Arend, „daar kom ik niet meer. Ik heb een beste vrouw en een lief kind en me brood. Wat wil ik nog meer?"

We zaten — zijn vrouw en de mijne, hij en ik — gezellig om de tafel. Toen vraagde ik hem: „en denk je nog wel eens aan je eerste jaren op Valkenheide, Arend?"

Even zweeg hij en keek stil voor zich heen. Toen antwoorde hij zacht: „gelukkig voorbij, mijnheer!"

En toen hij dat zeide trok een felle blos over zijn gezicht en zijn hoofd was één vlam.

Dat was de Rooie.

„U was streng voor me, mijnheer, maar het is goed voor me geweest," vervolgde Arend en een paar eerlijke oogen zagen rustig en trouwhartig mij aan.

Hij was „die Rooie" niet meer!

„ZOO'N VREEMDE...."

„Mijnheer, ik wilde eens komen praten over Koos, want het wil niet met hem, de laatste dagen. Ik heb al eens met hem gepraat en dan gaat het weer een paar dagen. Gisteren beloofde hij uit eigen beweging beterschap, maar vanmorgen lijkt het weer niets. Hij voert geen slag uit en probeert de andere jongens van hun werk te halen. Waarschuwen helpt niet, hij fluit eens en draait zich om en laat je praten. Het is niet meer te harden, mijnheer. Die jongen is toch zoo vreemd...."

Zoo klaagde de Leeraar over zijn weerbarstigen leerling. Toon en houding gaven te kennen, dat de maat overliep en het gevaar dreigde, dat deze man met een zucht zou weerkeeren naar zijn werk.

En dát mocht niet!

Wanneer de opgewektheid weg is, is vruchtbaar arbeiden onder je jongens onmogelijk.

„Ga maar rustig uw gang, mijnheer. Ik zal zoo aanstonds Koos eens hier laten komen."

. . . . . .

Even later — daar stond Koos „op 't beroo."

Daar hing een donderwolk over het lage voorhoofd en uit de oogen schoten schichten van bliksemvuur. Toch — die ontlading leek niet volledig en neusvleugels trilden van emotie, terwijl de halfgeopende mond gereed was binnen één seconde een stroom van bitterheid te doen vloeien.

„Zoo Koos, we moeten eens praten. Kom eens zitten, kerel."

Dat was een beetje vreemd. Gaan zitten op het „beroo." Dat werd vast geen straf. En de trekken ontspanden zich.

Gaan zitten op het „beroo?" Dat wordt zeker een preek. Die kunne ze voor zijn part wel inslikken.

De bewolking werd weer zwaarder.

„We moeten eens praten Koos. Hoe gaat het met je?"

Even een flits van verwondering door het wolkenzwart en dan een stug, „dat zult u wel weten, mijnheer. Mijnheer Groen zal wel verteld hebben, hoe het is."

„Dat heeft hij wel, Koosje, maar ik wil toch wel graag weten, wat *jij* er van zegt. Hoe gaat het met je?"

„Niet al te best mijnheer."

„Da's jammer, kerel. Het ging eerst zoo goed. Wat scheelt er eigenlijk aan?"

Het antwoord laat zich wachten. Het voorhoofd rimpelt zich. Eventjes maar. Dan wordt het wezen weer wat zonniger. Daar binnen botsen de meeningen: zal hij het zeggen? Geeft toch niks....

Mijnheer ziet die worsteling in het gemoed kalmpjes aan en als Koos zwijgen blijft, — natuurlijk, want hij is nog niet overtuigd, dat hij spreken moet — dan gaat mijnheer rustig verder: „hoe oud ben jij nu Ko?"

„Achttien jaar mijnheer."

„Zoo kerel, en wat ken je nou al zoo'n beetje van 't vak?"

„Nou mijnheer ik heb nou een kozijn gemaakt."

„Da's mooi werk, Ko, vind je niet?"

„Ja mijnheer, dat is het."

De wolken waren weg!

„Kan je merken dat je aanleert?"

„Ja mijnheer, een beetje wel hoor."

„Dat geeft moed Kootje, om voort te gaan, niet?"

„Ja mijnheer, maar.... maar het gaat toch niet zoo plezierig den laatsten tijd."

„Hoezoo, Ko?"

„Wel mijnheer, ik kan niet met mijnheer Groen opschieten."

„Hoe komt dat, mijn jongen?"

„Ach mijnheer, je ken niks meer doen of je ben er bij."

„Nou, da's juist goed, kerel. Dan weet je dadelijk, dat je den verkeerden kant uit liep."

„Ja mijnheer, maar mijnheer moet altijd *mijn* hebben, zie je."

„Als het verkeerd loopt, dan toch zeker, Kootje?"

„Ja mijnheer, natuurlijk."

„En zou jij dan willen, dat mijnheer je maar liet gaan, Ko?"

De duisternis begon weer op te komen. Doch mijnheer zag niets en praatte maar verder: „als jij straks op den weg iemand tegenkomt, die naar Leersum moet, maar hij gaat naar Doorn, wat zou jij dan zeggen, Ko?"

„Nou ik zou zeggen: „mijnheer, je ga net den verkeerden kant op."

„En wat zou jij dan zeggen, wanneer die mijnheer zich beklaagde, omdat jij hem den weg wees?"

„Ik zou zeggen: „man, je ben gek."

„Hé, waarom?"

„Nou, as je 'm de weg wijst en hij wordt dan kwaad mijnheer?"

„Vind jij dat gek?"

„Ja zeker mijnheer. U toch zeker ook?"

„Ja, ik vind het ook niet verstandig. Maar ik ken zulke domme menschen toch wel, Koosje. Ik heb wel eens een jongen gekend, die klaagde over zijn leeraar, omdat deze hem den goeden weg wees."

„O, mijnheer, maar.... maar...."

„Ja, *jij* zal natuurlijk niet zoo'n dwaas wezen, Koos, dat weet ik wel, maar er zijn toch zulken."

Koos voelde zich toch niet erg gerust. Een beetje beschaamdheid kwam zachtjes over hem. Hij ging toch den verkeerden kant op als mijnheer dan waarschuwde, dan.... Hij was toch eigenlijk een lamme knul, een groote beroerling met al zijn getreiter....

„'t Is een tijd zoo de goeie kant uitgegaan Ko, en hoe gaat het nu?"

Ja, daar had je 't nou. Eerst ging het goed. Dat maakte 't nou nóg beroerder. Wat had hij nou gewonnen met zijn goed oppassen? 't Was nou toch weer mis. 't Gaf toch allemaal niks. En 't berstte naar

buiten: „'t Geef je toch niks of je al goed oppast, na een poos is het toch weer mis."

De wolken waren weg, de weemoed omving hem. Moedeloosheid stond in zijn matte oogen. „'t Helpt toch niet," verzekerde hij nog eens.

„Voetbal jij wel eens, Ko?"

Een tikje verbazing bij Ko. Waar wou mijnheer nou naar toe? Maar met gulheid kwam het toen naar buiten: „Nou mijnheer."

De moedeloosheid was heen!

„Waarom trap je nou tegen den bal, Ko?"

„Waarom? Nou om 'n „kooltje" te halen."

„Maar dat lukt je toch meestal niet, is 't wel?"

„Nee, natuurlijk niet. De tegenpartij trapt 'm terug."

„Loop jij dan weg?"

Een afkeurend hoofdschudden. Dat wist mijnheer nou toch wel. Dan zouden er niet veel balletjes „gezet" worden.

„Nou," drong mijnheer.

„Wel neen," kwam Ko.

„Waarom niet?"

„Waarom niet? Da's toch te begrijpen. Dan haalde je nooit een „kooltje" toch!"

„Ja maar je tegenpartij trapt hem tòch weer terug."

„Nou, dan schop ik toch zeker óók weer."

„Ja maar hij is ook niet van gisteren. Hij geeft 'm weer een zet de andere kant op."

„Welnou, daar staat weer een mannetje van ons."

„En zou die 'm weer voorruit zetten."

„Nou, en of mijnheer."

„Maar als die nou weer wordt teruggeschoten, trap jij dan weer?"

„As ik maar kans heb."

„Maar hoe lang wou jij dat dan volhouden, Ko?"

„Hoe lang? Nou totdat ie in 't doel zit."

„Dus jij zou het niet opgeven en al liep het iedere keer mis, jij zou toch volhouden?"

„Vast wel, mijnheer."

„Nou, Ko, dat kan ik best begrijpen. Maar begrijp

jij nou, dat er menschen kunnen wezen, die als ze in 't leven eens wat achteruit geworpen worden, het dán dadelijk maar willen opgeven en zeuren: „het geeft toch niets. En ik kan je verzekeren: zulke menschen zijn er. Hoe vind je dat nou?"

Ko „kachelde." Hij kende ook zoo'n mensch. Wat moest hij zeggen. Mijnheer had toch gelijk. Als ik nou es goed ging oppassen en volhield? Ja, wat dan. Dan kwam ie misschien wat eerder weer thuis. Thuis...? Hij thuis....? Na al zijn liegen en zijn stelen en zijn smeerlapperij....? En in 't gesticht gezeten.... Dan weer thuis.... Zouden vader en moeder hém weer thuis willen hebben?....

Hoog golfde de onrust op, voortgezweept door een beschuldigend geweten. Wilde wanhoop beroerde hem. Tranen sprongen in zijn oogen en als een klacht klonk zijn kreet: „Ik mag toch nooit meer thuis komen."

Het werd stil op 't beroo.

Mijnheer zei niets.

Rustig tikte de pendule zijn seconden af.

De tranenstroom vloeide voort, maar niet meer in heftige bewogenheid, maar mild en rustig als na een gróót leed.

„Ko, ken je de geschiedenis van den verloren zoon niet meer? Zou jóu vader minder zijn dan dié vader?"

Zijn vader? Die hem zoo dikwijls was gaan zoeken als hij 's avonds niet thuis kwam? Die iedere keer weer op een baas was uitgegaan als hij weggestuurd was? Die nog zooveel moeite voor 'm gedaan had en gevraagd had om 't nog eens een keertje met hem te probeeren? Zijn vader,.... die zou niet net als die andere?....

„Zou jou vader minder zijn, Ko?"

„Neen mijnheer, neen hoor dat niet."

„En wanneer je nu eens thuiskomt als een eerlijke jongen Koos en je kent goed je vak. Zou jij dan niet vroolijker naar huis gaan en zou vader dan nog niet blij wezen, dat je *zijn* jongen bent?"

„Ja dat zal zeker wel, mijnheer."

„Dan moesten we daar ons best maar weer eens voor gaan doen, vind je niet, Ko?"

„Ik wil het wel probeeren, mijnheer."

En Koos gaat.

Zijn hart is weer gevuld met goede voornemens. Gewekt zonder straf. En zonder preek!

Enkele weken zijn rustig voorbijgegaan, doch dan „zakt" Ko almeer en eindelijk komen weer ernstige klachten binnen.

Hoevele malen ook gewaarschuwd, Ko betert zich niet. Hij is zich blijkbaar van geen kwaad bewust, want met groote vrijmoedigheid komt hij kloppen aan de bureaudeur en binnengelaten luidt zijn verzoek: „Mijnheer, mag ik met verlof?"

„Verlof" bestaat in een week vacantie, welke ik een jongen, die behoorlijk zich gedraagt en het laatste halfjaar geen straf heeft gehad, éénmaal in het jaar toesta. Wat „verlof" voor een gestichtsjongen beteekent, laat zich wel verstaan en negenennegentig van de honderd knapen spannen zich met meer of minder volharding en meer of minder succes in, om dit prijsje te verwerven. Het leek echter wel, alsof Ko, die ééne vertegenwoordigde, welke zich daarvoor geen inspanning wenscht of kan getroosten.

„Zou jij ook met verlof willen, Ko?"

„Nou, mijnheer, wie wil er nou niet met verlof?"

„Ik dacht, dat jij niet wilde Ko."

„Ik niet mijnheer. Nou, wat graag."

„Zoo. Tóch dacht ik, dat je niet wilde."

„Maar waarom zou ik niet willen, mijnheer?"

„Dat snapte ik óók niet Ko, maar ik meende vast: „Ko wil niet met verlof, hoor!"

„Waarom dacht u dan toch zoo gek, mijnheer?" vraagt Ko ongeduldig.

„Nou, dat zal je zelf wel begrijpen, Ko, en anders moet je er maar eens rustig over peinzen."

„Zeker, omdat ik me best niet doe," oppert hij.

„Doe jij dan je best niet, Ko?"

„Nou niet erg, mijnheer," erkent hij openhartig.

„Laten we dan afspreken Ko, dat je eens een maand flink aanpakt en dan kom je nog eens over verlof praten, hoor."

„Da's goed, mijnheer," zegt hij gul en gaat heen, mij niet weinig verwonderd achterlatend over de gemakkelijkheid, waarmee hij die maand uitstel opneemt. Op bezwaar, tegenwerping, protest, verzet... had ik mij voorbereid en nu dat blijmoedig „Da's goed, mijnheer."

Hij was toch „een vreemde" jongen.

Eenige dagen later helpt Koos den waschbaas bij het inpakken van het waschgoed. Om in den vollen zak nog wat meer te persen, is hij er boven ingesprongen en drukt met beide voeten den inhoud naar omlaag.

Lachend maak ik de opmerking: „Pas maar op Koosje, anders schiet jij zelf nog in den zak."

„Nou, mijnheer, dat zou ik wel willen. Dan was ik vast in Amersfoort," antwoordt Ko.

„En dan, Ko?"

„Nou, dan was ik alvast dichter bij Leeuwarden, mijnheer." „Bij huis," verduidelijkt hij nog.

„Moed houden maar Koos. Goed opgepast dan kom je er wel," zeg ik troostend.

„Geeft je ook wat," valt Koos uit. „Of je hier goed of slecht oppast is net hetzelfde. Je komt er even ver mee."

„Daar geloof je nou zelf niets van Koosje," tracht ik te kalmeeren.

Maar er valt met hem niet te praten en daarom maak ik er maar een eind aan, doch neem me voor: binnen een paar dagen praat ik wel eens rustig met hem.

Na een dag of drie, acht ik den tijd gekomen eens kalm met Ko te spreken. De bui zal nu wel voorbij gedreven zijn. Daarin bleek ik mij echter te vergissen. Al stond Ko daar vóór mij op het bureau, hij stond nog even ver van mij af als voorheen.

„Ko, je deed van de week zoo boos over dat naar huis gaan. Hoe komt dat?" vraagde ik.

„Ik had er zoo op gerekend, mijnheer," zegt Koos verklarend.

„Dat begrijp ik wel, jongen. Doch jij weet toch ook, dat je niet hebt opgepast, zooals het moest. En nu heb ik gezegd: „over een maand terugkomen." Vind jij niet, dat je nu nogal schappelijk behandeld wordt?"

„O, mijnheer een maand is niks. Die is gauw genoeg om," zegt Koos luchtig.

„Nou kerel, dan moet jij ook niet een gezicht zetten van: „ze plagen me hier," hernam ik.

„Ja, mijnheer, dat is het toch," valt Koos uit.

„Wat?" .... vraag ik in de uiterste verbazing.

„Ja, ze wille me peste, dat is 't em. Niet met de Kerstdagen na huis. Of met Nieuwjaar," raast hij voort.

„Maar Koos...." zeg ik berispend.

„Ja mijnheer, dat is 't toch. D'r gaan natuurlijk met de feestdagen al te veel jongens en nu moet 't beperkt worden en daarom mag ik niet naar huis en daarom moet ik een maand wachten," gaat hij in één adem door.

„Dat zeg je nu wel, maar je weet wel beter," voer ik hem tegen.

„Neen mijnheer, het is de zuivere waarheid," zegt hij op zijn ruzietoon.

Nog lang beproef ik verbinding te krijgen met zijn beter ik, doch het gelukt mij niet. Hij laat zich niet overtuigen. Niet dat de Directeur de schuldige is hoor. O neen, dat niet.

„Ik weet wel, dat U 't niet doen zal, mijnheer, maar ze wille je eenvoudig négere en daarom — niet naar huis," besluit Ko.

Hij is toch „een vreemde" jongen.

Eén ding heeft Ko echter met de meeste zijner makkers gemeen. Hij heeft de hand van den grooten onbekende „Ze" gespeurd in zijn leven.

Die „Ze", welke je belaagt, beliegt, belastert.

„Ze", welke je tegenwerkt, je zoekt, de pik op je heeft.
„Ze", die je treitert, negert, pest!
En geen rustig redeneeren helpt hier.
Geen kalmpjes nadenken brengt baat.
Die „Ze" is hun booze geest, die leeft om hen te plagen, die lacht om hun leed....
En met hun door argwaan vertroebeld oog hebben zij klaar en duidelijk dien „Ze" gezien. En hun gemoed van wantrouwen vol, voelt en tast dien heilloozen „Ze", waar ze gaan of staan.
Stage vrees huist in hen voor dien bekenden Onbekende en hitst ze aan tot harde houding en warrigen weerstand.

Koos had zijn „verlof" te pakken. Vele weken verliepen zonder stoornis.
Op een goeden dag staat hij echter plotseling weer op mijn bureau, begeleid door zijn ambtenaar. Dat beteekent een klacht.
„Mijnheer, ik weet niet meer hoe ik het met Koos heb, maar hij gaat dwars tegen den draad in. Gisteravond zat hij op tafel. Ik loop langs hem heen en zeg: „Koosje, zou je niet liever een stoel nemen?" Daarop valt hij uit: „neem me maar mee naar 't beroo."
„Even later is het tijd voor zelfstudie en ik roep de jongens, die buiten zijn naar binnen. Koos staat op en gaat rustig naar buiten en als ik zeg: „Ko, studeeren," gooit hij er weer uit: „nou, neem me maar mee naar 't beroo," en hij gaat kalmpjes naar zijn tuintje.
Als alles rustig aan de studie is, komt hij naar binnen, maar inplaats van zijn boeken te pakken, stopt hij kalmpjes zijn pijp en doet rustig zijn trekjes. „Ko, nu toch niet rooken," zeg ik en hij weer: „nou ik heb toch gezegd breng me maar op 't beroo." Dus heb ik hem maar op 't bureau gebracht, mijnheer...."
„Nou, dat heb ik toch net gewild," valt Ko met klem van overtuiging in.

„Had jij zoo'n behoefte aan straf, Ko," wend ik mij tot hem.

„Straf?" vraagt Ko. „Nee zeker niet, mijnheer, maar ik wou u es spreken. Ik had wat te vragen," voegt hij er verklarend bij.

Mijn ambtenaar ziet in groote verbaasdheid eerst Ko en dan mij aan. Ook ik ben wel wat verwonderd, want elken middag om één uur hebben mijn jongens vrijen toegang tot mij, een gelegenheid, waarvan ieder, en zéker ook Ko, met groote vrijmoedigheid gebruik weet te maken.

„Waarom kom je dan 's middags niet," vraag ik hem.

„Dan is 't te druk, mijnheer," zegt Ko. „Want ik wil u eens rustig spreken."

„Dan had je toch om negen uur gelegenheid Koos," merk ik op, want een jongen, welke bijzondere dingen heeft, weet, dat hij na den morgendienst mij daarvoor altijd kan vinden.

„Ja, dat weet ik wel, mijnheer, maar ik ben er nu toch óók," zegt Koos met een onnoozel gezicht.

De ambtenaar zet een gezicht van: hij is niet wijzer, mijnheer."

„En wat had jij dan te vragen, Ko?"

„Wel mijnheer, je zit hier nou maar van de ééne dag op de andere en het is allemaal hetzelfde. Nou wou ik wel eens weten, als ik nou het volgend jaar mijn diploma haal, mag ik dan weg, als ik ook goed oppas?"

„Heb jij wel eens gezien Ko, dat een jongen, die goed oppaste en zijn diploma had, n i e t wegging?"

„Nee, mijnheer."

„Waarom kom je dan iets vragen, dat je wel weet?"

„Ja, mijnheer, ik had zoo graag, dat u het mij zei, dan wist ik het zeker."

„Maar jongen, dat zie je toch altijd zoo gebeuren!"

„Ja, mijnheer, maar als u het nou zégt, dan weet ik het toch beter. Zou ik dan mogen, mijnheer," drong hij aan.

„Als jij goed oppast en je hebt het diploma voor je

vak, Ko, nou dan mag jij weg hoor," doe ik hem de gevraagde toezegging.

Ko is merkbaar opgelucht en met een „Nou mijnheer, dan zullen ze van mij geen last meer hebben," gaat hij heen met goeden moed. Om een aanklagenden ambtenaar, om een recht handhavenden directeur bekommert Ko zich niet meer. Dat zijn kleinigheden, welke je als gestichtsjongen zóó vergeten bent.

En die twee menschen? Eventjes lachen zij om 't geval. „Toch een vreemde jongen, mijnheer," geeft de ambtenaar als zijn eindindruk. Dan gaat ook hij tot zijn arbeid weer henen, want nog meerdere jongens dan Ko vragen zijn zorgen.

En van velen vindt hij gelegenheid af en toe naar waarheid te getuigen: „zoo'n vreemde".....

ZALIG ZIJN DE ARMEN VAN GEEST.

Daar is onder de gestichtsjeugd een groote groep diep beklagenswaardigen.

Dagen lang kunt gij onder hen verkeeren, zonder dat zij u opvallen. Het zijn stillen in den lande, die meestal rustigjes hun weg gaan.

Zie, daar gaan een paar hunner vlak voor u uit. Zij lijken u wel wat plomp in hun bewegingen, nietwaar?

Vindt gij ook niet, dat ze wat ruw zijn in hun lach, die daar klinkt? En waarom lachen zij nu toch? Gij bespeurt niets, hoort niets en doet zelf ook niets, dat hen aanleiding tot lachen kan geven.

Ja, neem ze maar eens goed op.

Uw eerste indruk is: onbeschaafde, ruwe, donkere zielen. Verder legt gij als uw oordeel vast: domme jongens bovendien.

Neem nu eens wat scherper waar! Vindt gij niet, dat die jongen u wat vreemd aanziet? Ziet hij u wel aan? Zijn oogen zijn zoo dof en glansloos.

Nu vindt gij hem een onbeschaamden vlegel? Omdat hij met half open mond u zoo staat aan te gapen? Gij zoudt zóó willen zeggen: „kijk vóór je vlegel!" Toch zegt gij dat niet?

Gij wendt u maar liever af. Want behaaglijk voelt gij u niet in hun midden. Hun onbeschaamdheid, hun slordig uiterlijk, hun brutaliteit... Ja — maar dat is het toch niet, want, gij gaat toch niet bij hen weg met weerzin in uw hart. In de mengeling van gevoelens, welke zich aan u opdringen onder deze jongens, die zoo „vreemd" blijven, is het toch niet afkeer, welke bovendrijft. Is het wellicht vrees? Die eene lachte zoo luid en zoo ruw en die ander ziet zoo somber voor zich heen. Maar vrees.... dat zou toch te dwaas zijn. Waarvoor zoudt ge beducht wezen?

Het is ook niet louter onbehaaglijkheid, welke u omvangt. Onbegrijpelijk, maar het is net, of er zoo iets als medelijden óók in u opkomt. Maar waarom? En met wie zoudt gij te doen hebben? Gij kent die knapen immers niet eens.

Hoe zij heeten? Wie ze zijn?

Ik zal het u zeggen van dien grooten, groven knaap, die daar met zijn pet diep over de ooren en de tweede knoop van zijn jas door het eerste knoopsgat u wel wat slordig lijkt.

Misschien vindt gij hem wel den ruwste en zijn uiterlijk wel het ongunstigst.

Gij hebt mogelijk gelijk. Zéker is: hij is de meest ongelukkige, want hij is het meest achterlijk.

Achterlijk.

Dat is de véélzeggende naam, waarmede de menschen deze zwaarbezochten, welke met een droevig tekort aan weten en kunnen door het leven gaan, hebben geteekend. Men heeft bedoeld te zeggen, dat deze beklagenswaardigen „niet goed bij" zijn. Ze komen achteraan.

Dát is het leed van hun leven!

Ze komen achteraan in het begrijpen der dingen, ze

komen dus zéker achter in de uitvoering. Ze komen achteraan reeds bij het begin van het werk, niet omdat ze lui zijn, doch omdat ze niet weten, hoe ze moeten aanvatten. Ze komen achteraan in het goed afleveren van hun werk, omdat ze de eischen aan goed werk te stellen niet verstaan. Ze komen achteraan, wanneer er wordt gewaardeerd en geprezen; ze komen niet in aanmerking, wanneer er wordt beloond.

In één opzicht zijn ze niet de achterlijken. Wanneer bemerkingen worden gemaakt zijn de meeste voor hen; wanneer fouten worden aangewezen worden zij er het eerst bijgehaald; wanneer de standjes worden uitgedeeld ontvangen zij de grootste portie.

„Gelukkig," zoo troost zich tenslotte hij, die wel wat ruw uitviel tegen dien domkop, „gelukkig heeft hij in zijn onnoozelheid mijn harde woorden wel niet begrepen."

Maar daarin dwalen we. De achterlijke is een mensch met teer sentiment en gevoeliger dan de normaal verstandelijke. Wanneer gij hem berispt over zijn werk, dat hij alweer verkeerd deed en gij hem toornig een „lomperd" hebt toegevoegd, dan wordt in zijn doffe hersens niet klaar bewust wat een „lomperd" is, doch in zijn gevoelige ziel wordt door uw toornige stem en uw donkeren blik een pijnlijke wond geslagen.

Denk niet, dat hij niet werd geraakt, omdat hij met geen woord zich verzette. Zaagt gij bij uw striemend strafwoord niet dat zacht verwijt in zijn glanslooze oogen? Heeft, toen gij uw bittere ontstemming over hem uitgoot, uw hart niet verstaan, die stille klacht, welke daar vloeide van die half geopende lippen?

Zulk een stille lijder is Jacob, die groote, slordige slungel, welke zoo onaangenaam was in zijn voorkomen, in zijn doen en zijn laten.

Hoe Jacob hier is gekomen?

Dat is niet gemakkelijk te zeggen. Bij deze soort van jongens staat men altijd met de vraag in het hart:

„Heer, wie heeft er gezondigd, deze of zijn ouders?"

„Diefstal in vereeniging" was het naaste feit, dat den rechter aanleiding heeft gegeven hem ter beschikking der regeering te stellen en dus ten gestichte te verwijzen. Maar dat „in vereeniging" is hier zoo sprekend, juist omdat dit het gewone is in het leven van den geestelijk arme: geleid, aangespoord, voortgedreven door anderen, deed Jacob zijn misdragingen. Hij is de domme kracht, werktuig in de hand van geestelijk grooteren, die hem gebruikten om brute kracht te ontwikkelen, „zwarigheden" weg te wentelen, het vuile werk te doen.

Toch, ook in dezen zwakzinnige, bouwde gewoonte zich een huis. Tot iets nieuws, iets eigens in het verkeerde is Jacob niet in staat, maar gaan op de door anderen platgetreden paadjes van leugen, bedrog, verduistering en diefstal, doet hij reeds lang alleen, en met groote zekerheid.

„Een rakker, mijnheer," zegt met stelligheid zijn ambtenaar.

„Een stakker mijnheer," zegt met zekerheid zijn Directeur.

En — de waarheid is bij beiden. Jacob i s een rakker, even zeker als hij een stakker is.

Die rakker.

Het is tusschen twaalf en twee: vrijen tijd.

Daar staan op de stoep bij het „Hoofdgebouw" vele paren klompen, in groote rust wachtend op den terugkeer van hun jonge meesters, welke óf op het bureau bij den Directeur bezig zijn hun belangen te bepleiten óf op het magazijn bij den Huismeester zich jas of broek doen verschaffen.

Jacob komt aangeslenterd en — hij lacht. Nu niet luid en ruw, maar zachtjes en fijntjes. Stil gaat hij staan, midden in den klompenrij. Scherp spiedt hij rechts en links en intusschen bewerkt hij met zijn voeten de geordende klompenrij tot een ongeordende hoop. Als de verwarring volkomen is, verdwijnt hij

om den hoek en blijft daar staan, wachtend op de dingen, die komen zullen.

„Mijn klompen jò, jij hebt mijn klompen" hoort hij al spoedig en mét dat de aangesprokene nijdig een „nietes" heeft gesnauwd, verschijnt Jacob. Weer lacht hij zijn stil lachje, en als zoo aanstonds nog meer jongens zoekend den klompenhoop omwoelen, doorroeren, uiteenschoppen, mekaar verwijten doen, beschuldigen, dreigen — dan staat daar aldoor lachend de bewerker van het onheil en hoe luider men kijft, hoe „lolliger" Jacob het vindt.

Dat spelletje heeft Jacob herhaalt: eenmaal, tweemaal, tien- en meermalen zóó, dat iedereen het weet, wanneer de klompen weer „door-mekaar-geschopt" zijn: dat deed „gekke Jaap."

Jacob wordt vermaand. Maar trots alle vermaan — als Jacob de kans heeft, herhaalt Jacob de grap.

Toen volgde straf. „Huisarrest," dus in vrijen tijd binnen blijven.

Maar Jacob wist raad. Hij werd „zoo bleek."

„Mijnheer, mag ik even naar buiten, ik ben misselijk," vraagt hij zijn ambtenaar.

Het lukte! Mijnheer vloog er in en Jacob er uit. Hij hapte naar hartelust frissche lucht, doch nauwelijks rook hij maar „de zaal" of de onpasselijkheid kwam weer op.

Een volgende maal hetzelfde spel: verwarring in den klompenhoop — de dader bekend — gestraft — onpasselijk . . . . . .

„Mijnheer, mag ik naar buiten," vraagt Jaap.

„Als je straftijd om is," zegt mijnheer door ervaring wijs geworden.

„Maar mijnheer, ik ben zoo naar," komt Jacob.

„Ja, dat was je al zoo lang," zegt wel wat dubbelzinnig de ambtenaar.

„Maar, mijnheer, ik . . . ."

„Ja, alles best," beslist mijnheer, „als je tijd om is, mag je er uit en geen minuut vroeger."

Jacobs truc faalt dus. Nu is hij wanhopig, want van

„een andere bak om j'er uit te draaien," hoorde hij nooit. En er zélf iets op vinden, vermag hij niet.

Toch blijft Jaap beroering brengen onder de voetbekleeding, schoon iedereen den dader kent.

Toch blijft Jaap bij het ondergaan van zijn straf onpasselijkheid voorwenden, schoon niemand hem gelooft.

Die stakkerachtige rakker.

Iets ergs heeft Jacob gezien in het gesticht, waar hij vroeger is geweest.

Een jongen had zich zijn hand verwond aan een spijker en een paar dagen later zette de hand en de arm op en breede roode strepen liepen „van z'n hand tot heelemaal boven aan zijn arm."

„En toen werd die jongen dadelijk uit de werkplaats gestuurd. En toen moest er een verband met van dat blauwe water om z'n arm. En toen het nog niet hielp, toen werd er getelefoneerd om den dokter. En toen moest er een ambtenaar gauw op de fiets om medicijnen. En de Directeur was d'r bijgekomen en die had gevraagd eerst aan den Leeraar, hoe dat zoo gekomen was en toen had hij het gevraagd aan den ambtenaar van de zaal en toen aan den jongen zelf en toen nog aan een paar jongens...."

„Bloedvergiftiging," had de dokter gezegd.

„Bloedvergiftiging," zei de Directeur.

„Bloedvergiftiging," vertelden al de jongens.

Dat was dan toch iets geweldig moois. Iedereen sprak er over: „bloedvergiftiging" en „dan ben je zoo wat dood," zei'n de jongens nog. Hè, dat wás wat!

Jacob schramde zich ook.

En hij hield geen oog af, van dat roode streepje daar aan zijn hand. Telkens streek hij met zijn vinger langs het schrapje, om te voelen of het nog niet „heet" werd.

„Je moet er maar flink met je vuile vinger aan wrijven," zei de werkmeester, „dan krijg je nog bloedvergiftiging."

„Bloedvergiftiging?" Jaaps hart bonsde. Zoo'n dikke rooie arm, al die menschen om je heen, de Directeur, de dokter....

Jaap wreef zonder ophouden, den heelen avond in de zaal en 's avonds op bed onder de dekens.... Zijn arm zag al een beetje rood! Hij kon haast niet slapen.

Den volgenden morgen meldde hij zich met groot lawaai bij zijn ambtenaar. „Bloedvergift, mijnheer," zei Jaap en toonde een arm, waarop een leelijke, breede roode streep stond te zien.

Mijnheer keek wel wat bedenkelijk. „Aanstonds na het ontbijt dadelijk in de apotheek komen," beval hij.

Jaap ging de gansche rij der zaaljongens langs. „Bloedvergift," klonk zijn morgengroet en Jaap toonde met grooten ernst zijn roodgestreepten arm. De jongens keken wel wat beduusd bij al die roodheid en met meer gewicht stapte Jaap weer verder om elders onverdroten zijn „bloedvergift" te doen hooren.

In de apotheek zag men den toestand niet al te ernstig in, maar het lichaamsdeel werd toch in breed verband gewikkeld. In halsdoek geknoopt moest Jaap, van werken vrij, de hand „hoog houden."

Zijn gezicht glom van zalig genieten. Kwam hij een jongen tegen, lang nog voor deze gelegenheid had te vragen: „wat heb jij?" had Jaap het al verkondigd: „bloedvergift." Keek de ander dan wat ernstig, dan voelde Jaap zich verplicht er toelichtend bij te vermelden: „zoo rood jò!"

De vergiftiging was spoedig genezen.

Maar de gewekte sensatie kon Jaap niet vergeten en hij hunkerde naar een herhaling van „die ziekte." Het duurde dan ook maar enkele dagen. Toen klonk, bij roodgestreepten arm, ontstaan na heftig en aanhoudend wrijven, weer Jaaps onheilspellend: „bloedvergift...."

Het spelletje was niet geheel zonder gevaar. Maar voor alles, was het vervelend. En slecht voor de geestelijke vorming van den patiënt.

Daarom kwam van den Directeur tot jong en oud

de strenge order: „geen notitie meer nemen van zijn klacht."

Niemand lette nu meer op Jaaps verschijnsel van bloedvergiftiging. Toch, nog maanden lang, verscheen hij telkens weer met roodbeloopen arm: „bloedvergift, mijnheer."

Wanneer de zaalambtenaar met verlof zijnde werd vervangen door iemand, die Jaap niet kende, dan werd de gelegenheid naarstig benut en bij ontblooten arm prevelden Jaaps lippen: „bloedvergift, mijnheer."

Kwam er een „nieuwe jongen" in de zaal, dan had Jaap weer zijn ongeluk en voor de angstige oogen van den nieuwen makker vertoonde Jaap een rooden wrijfstreep op den arm en somber klonk dan zijn woord: „bloedvergift."

Die rakkerachtige stakker!

Toch een stakker ja.

Hij leefde in een aanhoudende roes van vrees.

Waarvoor? Voor wie?

Als de heidensche natuurvolken voelde hij de booze geesten steeds om zich heen.

Wanneer hij hollend vloog van de werkplaats naar zijn zaal, wees er zeker van, dat vrees hem vervolgde.

Als hij in het avonduur wegschoof van zijn plaats bij de deur en stapje na stapje onmerkbaar bijna nader kwam tot de plaats waar de ambtenaar was gezeten en Jaap dáár hangen bleef, houdt u overtuigd, dat vrees hem verhuizen deed.

Wanneer hij zit aan den disch en hij nu eens met wilden blik ziet naar zijn makker links en dan weer met vorschend oog naar zijn buurman rechts, dan is het vrees, die zijn onrust voedt.

Er kwamen klachten van zijn Leeraar: „die jongen zit nóóit stil, mijnheer. Dan draait hij zich links, dan wendt hij zich rechts, soms keert hij zich naar achteren of hij gaat naast de bank staan en ziet om zich heen. Het is een onmogelijk heerschap."

„Heeft hij dan praatjes met de andere jongens?" was mijn vraag.

„Neen, dat is juist het gekke: hij zegt nooit een woord."

„Heb je niet een achterste bank, maar niet bij de deur, voor hem alleen?"

„Ja, dat zal wel gaan. Woudt u hem dáár hebben?"

„Probeer het eens."

„Wat dacht u dan?"

„Ik weet het niet, doch het kon wel wezen, dat die jongen bang is."

„Bang? Hij zal toch niet bang zijn voor zijn eigen kameraads?"

„Het is best mogelijk, dat ik mij vergis, maar je weet, hoe die achterlijken altiid vol wantrouwen zitten. Ze voelen zich altijd bedreigd. U moest het eens met hem probeeren."

Enkel weken na dit gesprek komt de Leeraar mij verzekeren: „Wij hebben het toch werkelijk gevonden met Jaap, mijnheer. In zijn eentje zit hij in de achterste bank zoo rustig als de beste."

Vrees beving hem ook als hij verscheen in de deur van onze hooge kerkzaal. Was daar niemand, dan smakte Jaap met vaart de deur weer dicht en wachtte buiten, totdat ook anderen verschenen. Wanneer hij eenmaal binnen was gezeten, dan schepte je klaren angst uit zijn oogen, waarmee hij zag naar de dikke balken boven zijn hoofd of de hooge muur naast hem. Dàn zag je een gevoel van rust over hem komen, als stoelen en banken zich vulden en hij vlak naast zich en vóór zich zijn makkers zag.

Wat werd hij door de jongens in stagen angst gehouden.

Kwam er onweer opzetten en stapelden de zwarte donderwolken hoog zich op aan den hemel: „de bliksem zal je vast treffen."

Viel de hagel kletterend naar omlaag: „aanstonds vallen er groote steenen op jouw hoofd."

En was de lucht volmaakt helder: „jij wordt

vandaag vast door een zonnesteek getroffen."
Ontbrak er een knoop aan zijn jas — en dat was altijd het geval —: „je krijgt vast huisarrest."
Brak hij zijn klomp — en hoe vaak overkwam hem dit —: „jij krijgt zeker Zaterdag geen tabak."
Stootte hij bij corvee zijn stoffer door een ruit — wien der jongens overkwam dit nimmer? hem veelvuldig! —: „je mot vast op 't beroo kommen en je krijg zeker cachot."
Voor „de cachot" zat hij in doodsangst.
„Mijnheer," zoo adviseerde zijn ambtenaar als er met den door domheid dwarsen jongen, soms weer geen land te bezeilen was: „u moest hem toch geloof ik eens in de cel laten zetten, dat zou wel helpen."
„Kom, kom, mijnheer, dat meent u niet," luidde dan het kalmeerende antwoord en een aarzelend uitgesproken: „nou mijnheer, ik weet het nog niet, hoor" deed al verstaan, dat ook Jaaps ambtenaar daarvan geen heil verwachtte.

Achterlijke stakker.
Wanneer hebt gij aangezeten aan tafel, zonder een aanmerking te krijgen over uw houding? Wanneer hieldt gij uw lepel vast, zonder een terechtwijzing over verkeerden aanvat? Wanneer hebt gij thee gedronken zonder bemerking over uw gulzig slorpen? Wanneer at gij uw brood zonder vermaan over uw onfatsoenlijke wijze van eten?
Deedt gij wel eens één daad, die geen afkeuring u bracht?
Hebt gij wel eens één meening geuit, waarbij men u niet voor gek verklaarde?
Spraakt gij wel eens één woord, waarover men u niet heeft uitgelachen?

Wekelijks woonde Jacob de catechisatie bij, welke ik gaf aan de jongens van zijn groep. Hij luisterde steeds met al de aandacht, waarover hij kon beschikken, want hij hoorde graag vertellen.

Kwam ik de volgende week weer, dan repeteerde ik vragender wijs de stof van de vorige week. Van Jacob echter had ik nog nooit een goed antwoord ontvangen en om hem te sparen, vraagde ik hem niet meer.

Toen ik op een avond de geschiedenis van den barmhartigen Samaritaan verhaalde, meende ik, dat er tinteling kwam in de matte oogen van Jaap. Hij scheen mij met meer dan gewone aandacht te luisteren en reeds toen nam ik mij voor: „de volgende week Jaap nog eens vragen."

De volgende week kwam.

Jaap schoof onrustig op zijn stoel heen en weer. Daar broeide iets bij hem.

„Wie zou mij de geschiedenis van de vorige week kunnen vertellen?" vraagde ik.

„M-mag ik?" viel Jaap uit.

„Best, Jaapje," deed ik bemoedigend, „begin maar."

„D'r was es een man," begon Jaap, „die op reis ging. Toen kwamen er roovers en die sloegen 'm dood, maar hij leefde nog....."

Een gierend gebrul van de jongens, om den doodgeslagen man, die nog leefde, deed Jaap met groote, verschrikte angstoogen rondstaren. Wat ik ook beproefde, Jaap was niet meer op gang te krijgen. Voortaan zat hij in doffe verslagenheid neer, ook zijn „aandacht" scheen verdwenen.

Twee of driemaal in het winterhalfjaar, waarin ik catechiseer, geef ik „schriftelijke repetitie." Voor sommigen, welke niet zoo vlot hun gedachten kunnen zeggen, is dit een mooie kans, om toch van hun kennis te doen blijken. Anderen, welke bij mondeling vragen, waarbij aller oogen op den gevraagde zijn gericht, wat onrustig worden, hebben nu gelegenheid om rustig uit te drukken, wat in hen leeft.

Weer was het „schriftelijke repetitie."

Een twintigtal vragen stonden geschreven op het zwarte bord. Elke jongen zat gebogen over zijn papier, om van zijn kennen en kunnen te doen blijken.

Ook Jacob had zijn „briefje" ontvangen, als gewoon-

lijk. Straks zou ik het wel, als voorheen, onbeschreven terug ontvangen. Doch nu vergiste ik mij toch en ik zag met eenige verbazing, dat ook Jacob schrijvende was.

Wat hij schreef?

Ik wilde het niet gaan ontdekken, want dat zou zijn arbeid hebben verstoord.

Bij het inleveren der papieren zag ik wel, dat Jacob slechts een paar regels had neergeschreven en bij het nazien van het werk bleek mij, dat Jacob maar aan één van de vragen zijn kracht had beproefd.

Onder het twintigtal vragen was er een: „Noem een paar van des Heilands zaligsprekingen."

Het was aan deze vraag, dat Jacob zijn kracht had besteed en ik las op zijn papier in groote stijve letters: „Zalig zijn de armen van geest, want hunner is het Koninkrijk der Hemelen."

.. ..

JAN SCHERP.

Een stille eenzelvige jongen, die zijn eigen leventje leefde, zonder eenige verheffing of diepte, vlak, effen, rustig, stil.....

Matbleek was de kleur van zijn bolle wangen en ik heb ze nooit een tint hooger gekleurd gezien. Of — ja toch — ééns, maar dan ook slechts éénmaal, zag ik een vluchtigen blos, dat bolle bleek verluchten.

Traag en lusteloos was zijn gang, dien hij nooit versnelde, zelfs dàn niet, als hij probeerde weg te sluipen uit zijn groep en te vluchten van Valkenheide.

Dof en verwezen blikten zijn starende oogen stil voor zich uit. Hij kon vloeken van woede, bruut zich zettend tegen iedereen, maar daar vlamde geen gloed in zijn glanslooze oogen. En toch — ééns, maar dan ook slechts éénmaal, heb ik in die oogen uitdrukking gezien van wat er omging diep in zijn gemoed en een bede om ontferming blonk mij toe uit den blik, waar-

mee hij, als smachtend naar hulpe, mij aanzag. Die blik? — Zoo ziet het hinde-jong, dat doodelijk gewond door het lood van den jager neerzinkt, het vluchtende moeder-dier na...

Jan dan, was stil en eenzelvig. Geen der jongens zou hij zijn kameraad willen noemen en niet een der knapen, die zijn omgang zocht. Lezen was zijn tijdververdrijf en al zijn vrijen tijd des avonds en den heelen langen Zondag, bracht hij lezend door, tenminste — als hij geen brieven schreef. Want Jan schrééf óók veel!

De brieven, welke aan zijn pen ontvloeiden, kon men tot twee soorten terugbrengen en wel: die, welke hij verzond en die welke hij niet verzond. Men zou dit ook anders kunnen zeggen: die, welke hij schreef aan zijn familie en die, welke hij schreef aan zichzelf. Deze laatsten waren voor hem de belangrijkste en met kennelijk genot las en herlas hij zijn geschriften, om ze dan met een zucht of een zachten vloek, die de spanning moest breken, te verscheuren.

Jan's aanleg tot schrijven was niet breed en slechts twee onderwerpen werden in zijn brieven beschreven, doch dié dan ook zóó, dat de lezing van zijn pennevrucht hem opvoerde tot het toppunt van genieting. Met groote virtuositeit behandelde Jan in zijn brief van heden het onderwerp: brand, en in zijn volgend epistel het onderwerp: moord.

Zelfs in de behandeling van zijn stof viel een zekere eenzijdigheid op te merken. Zijn brandbrieven bevatten steeds de beschrijving van een bosch- of heidebrand en zijn „moordgeschriften" spraken altijd van moord op meisjes. Ook de held van het verhaal was onveranderlijk dezelfde persoon: Jan Scherp, die beurtelings als brandstichter en als moordenaar werd geteekend. Maar éénig was de schildering.

„Daar gaat hij heen, de held, om zijn heerlijk plan te volvoeren. Ongezien, opdat geen menschenhand hem zal hinderen, sluipt hij steelsgewijze weg, naar de stille hei, dáár waar het bosch haar omzoomd.

Tegen de stevige bries, welke waait over het wijde veld, tornt hij op, want hij moet zijn bóven den wind. In de luwte van een dal knielt hij neer. Uit zijn zak haalt hij enkele oude kranten en schikt ze in de droge struikhei. Dan strijkt hij den lucifer aan. Het papier vat vlam en deelt van zijn hitte aan dorrende stengels en droge heide. En vroolijk kringelen de vlammetjes op en dartelend springen ze rond als spelende kinderen met schaterende lachjes en lustigen roep.

Knetterend vreet de vlam verder in de dorrende hei en het stervende hout. Breed en massaal stijgt een rookzuil op uit het groen geboomte.

En daar snellen ze aan ter blussching, de mannen van heinde en ver, met spa en met bijl. Ze graven een greppel en werpen het zand op tot een werenden wal. Blank blinken hun bijlen in blikkerend zonnelicht. Zwaar zinken zij weg in de sappige stammen, die ontijdig moeten vallen, om aan het vuur zijn voedsel te onthouden.

Maar wild waait de wind en met reuzigen sprong huppelt de laaie gloed over wal en brandlaan heen..."

Is dit niet de schildering door één, die weet, uit eigen aanschouwen?

Waarlijk men behoeft niet het strafregister op te slaan om het te weten, dat deze jongen wegens het stichten van boschbrand in het gesticht is opgenomen. Hij lééft in eigen verleden, wanneer hij zijn brandbrieven schrijft. En de lach van den waanzin speelt om zijn breeden mond, als hij zijn beschrijving herleest en weer ondergaat hij dat wondere gevoel, dat hem doortrilde bij „dat aardige gezicht van den brand."

Maar als hij moordt op meisjes?

Dàn schetst hij het geluk, dat hij eens zal bejagen in de toekomst, wanneer hij zijn vrijheid zal hebben herkregen en hij kan gaan, waar hij wil!

Wat angstig rijpen van den kranken geest als bij het ouder worden, de beschrijvingen van brand afnemen in aantal en in levendigheid, doch de schildering van

meisjesmoord veelvuldiger geschiedt en wint aan plastiek!

De brieven, welke Jan aan zijn familie schrijft zijn ook de moeite van het lezen overwaard. Zijn vermogen om levendig te schilderen en hel te kleuren laat hem ook hier niet in den steek. Bovendien is Jan behept met de ondeugd van elken imbecil: een kankerend wantrouwen. En dat brengt een zekere pittigheid in zijn schrijven, die men overigens in hem tevergeefs zoekt.

De goede geest uit zijn vroeger leven is zijn tante. Aan haar schrijft hij de meeste en de vriendelijkste brieven. Doch ook zij, heeft het soms bij hem verkorven en vriendelijk lucht hij dan zijn hart:

„Met deze wou ik wel eens weten waarom ik geen bericht krijg. U weet toch genoeg te schrijven. Als je niet meer schrijft hoef je op mijn brieven ook niet te rekenen. En met deze wil ik je meteen wel eens vragen of je me nog eens gauw een pakje stuurt, dat je me beloofd heb en dat ik nou nog moet hebben."

Dit is echter gekuischte taal. Heel anders klinkt het, wanneer hij over zijn vader, die hem nu ook al in langen tijd niet heeft geschreven, zijn meening zegt:

„Van vader hoor ik ook niets meer. Hij met zijn godsdienstigheid. Laat hij naar de hel loopen. Hij verzagereind heelemaal. Of liever hij is al verzagereind. Het is een wonder dat hij nog niet van zagarein dood is. Hij heeft mij ook naar het gesticht geholpen, dus kan het mijn niet veel schelen."

Dat Jan op zijn wijze, zoo nu en dan, zijn hart eens uitstort over: „het gesticht" laat zich verstaan. En dat zijn oordeel niet malsch is, eveneens.

„Met deze heb ik je meegedeeld hoe of het hier een rommel is. Wat een doodsche kale stichting is het hier toch. En zoo moet je maar voortleven zonder afwisseling. En als je afwisseling heb verpesten zij het hier nog. Ik hoop me nog eens op de wereld te wreken. Maar zoon rommel als het hier is, zal ik in de maat-

schappij wel niet ontmoeten. Als ik op het oogenblik in de maatschappij was, zou ik me eigen ophangen."

Na zulk een schrijven wordt Jan op het kantoor ontboden en rustig mag hij zeggen, alles wat hem hindert. Meestal heeft hij dan „niets," doch een enkele maal ontvouwt hij zijn wenschen in de verzekering „ik wil ook wel eens in de maatschappij."

„Dat kan ik begrijpen Jan," is steevast mijn weerwoord, „maar hoe staat het met het vak?"

„Goed," is dan de korte betuiging van Jan.

„Kan je al een broek maken, Jan?" vraag ik dan den leerling-kleermaker.

„Best mijnheer," verzekert deze.

Doch de werkelijkheid is minder mooi dan Jan's woorden, want ik weet, dat ofschoon Jan reeds drie jaar op kleermakersmanier op de tafel is gezeten, hij naar des meesters getuigenis nog geen knoop behoorlijk aan een jas kan zetten. Wanneer ik hem dit zeg, ontkent hij op heftige wijze, maar stemt tenslotte toe, dat „een broek maken, neen dat ken ik nog niet." En verzoend met zijn lot gaat hij weer heen.

Die „verzoening" is echter slechts schijn. Wanneer hij weer schrijft aan zijn tante, doet hij een boekje open over den Directeur.

„Ik weet het niet ik geloof dat ze me hier eeuwig willen houden. En dat alles is de schuld van die schobbejak daar op het kantoor. Dan zeggen ze maar je moet je leven beteren, maar ondertusschen laten ze je maar rondloopen en een hondenleven hier leiden. Terwijl anderen in de maatschappij plezier hebben. Ik heb nog nooit zoon rodzooi gezien."

Ook ik was dus bij Jan uit de gunst! En ik had mij steeds verbeeld, dat wij het samen nogal goed konden vinden!

Dit schrijven was mij echter een uitmuntende toetssteen om te bepalen in hoeverre Jan bewust schreef en voor dat schrijven verantwoordelijk kon worden gesteld. Om dit te onderzoeken liet ik hem bij mij komen.

„Ga eens zitten Jan," zei ik, wijzend op een stoel in mijn nabijheid en toen hij gezeten was, vervolgde ik, terwijl ik den bewusten brief hem in handen gaf: „Je hebt dezen brief geschreven Jan en daar wilde ik eens een beetje over praten. Je moest hem maar eens voorlezen."

Jan begon met moed: „Beste tante. Met deze wil ik nog eens de pen op het papier zetten." Lustig en rustig las hij voort, totdat hij kwam aan den zin: „En dat is alles de schuld van die schobbejak daar op dat kantoor." Toen haperde zijn stem, doch hij herstelde zich spoedig en las met groote gevatheid: En dat is alles de schuld van die daar op dat kantoor."

Dat Jan de draagkracht van zijn woorden nog wel gevoelde was mij uit zijn korte aarzeling en handigen sprong reeds duidelijk. Doch ik wilde hem nog even vasthouden op dat punt en op dien zin wijzend, vraagde ik: „Hé, Jan, sla je daar geen woord over? Lees nog eens die regel."

En Jan las nog eens weer: „En dat is alles de schuld van die . . . ." Hij stotterde en stopte. — Toén heb ik gezien, dat een vluchtig rood toog over de altijd bleeke wangen.

Het rood der schaamte.

Héél even maar.

De stemming van Jan verbeterde er niet op. Een en andermaal deed hij pogingen om te ontvluchten, hetgeen hem eindelijk gelukte. Uit zijn geboortestad werd hij een paar dagen later weer thuis gebracht.

Op de vraag, waarom hij was weggeloopen kwam zijn gewone verklaring: „ik wil ook wel eens in de maatschappij."

Het gesprek had eenzelfde verloop als vroeger, vakkennis en arbeidsprestatie werden gevraagd en toegezegd, doch bleken nog steeds afwezig.

Toen Jan weer een paar dagen gestichtsleven had doorgemaakt, beproefde hij opnieuw zijn geluk. Geen

dag ging er tenslotte voorbij, waarop hij niet een kansje waagde.

Kwam hij van de werkplaats zaalwaarts, dan marcheerde Jan vlak naast zijn leeraar, opdat hij van den rechten weg niet zou afdwalen.

Bevond hij in vrijen tijd zich in de tuintjes, dan moest de ambtenaar in zijn onmiddellijke nabijheid vertoeven, want verwijderde hij zich maar even, dan was ook Jan verdwenen.

Ging de ambtenaar met zijn jongens wandelen in de omgeving, dan werd Jan netjes ingemetseld midden in de groep en iedereen, behalve Jan! waakte met groote zorg tegen afdwalingen van den makker. Allerlei ongemakken waren op die wandelingen Jan's deel, nu eens kreeg hij zand in de schoenen, dan weer raakte zijn veter los, maar geduldig hielden alle voeten halt, totdat het euvel was verholpen. Soms „verloor" Jan zijn zakdoek: heel de groep keerde zoekend rugwaarts.

Toch — eens was hij bijna ontsnapt en de doorkruising van een dennenbosch in alle richtingen was noodig om Jan verstoken onder bremstruiken, te ontdekken. In triomf ging het huiswaarts. Jan alleen, was niet blij!

Een jongen met zoo sterke neiging tot wegloopen, was op het geheel openliggende Valkenheide, dat muur noch grachten kent, niet te houden. Twintig, dertig maal mocht zijn poging mislukken, maar de éénendertigste of wellicht éénenvijftigste maal, had hij toch weer succes.

Dat kon zoo niet blijven en toen Jan op een van zijn geslaagde tochten zich weer de genieting van een boschbrand bereidde, werd tot de Regeering het verzoek gericht den jongen van Valkenheide weg te nemen en geadviseerd hem te plaatsen in een inrichting voor geesteskranken.

De Regeering deed hem opnemen in de psychiatrische afdeeling van een der Rijksgestichten.

Wat men in de nieuwe omgeving in Jan heeft gezien, is ons niet bekend. Vermoedelijk oordeelde men hem minder gek dan hij wel leek. Zeker is, dat men na enkele maanden hem rustig als milicien liet inlijven bij het leger.

Waren er reeds uit het Rijksgesticht brieven gekomen, waarin Jan dringend verzocht weer in Valkenheid te mogen terugkeeren „opdat ik mijn vak goed kan leeren," nauwlijks had Jan de soldatenjas aan of er kwam een smeekschrift om redding uit den kring der zonen van Mars. Doch het stond niet aan ons hem uit een omgeving te halen, welke voor hem zéker ongeschikt was.

Jan besloot zijn leed te verlichten door zich zelf genoegen te verschaffen. Hij deed dat op z ij n wijze. „Moord op meisjes" komt in een kazerne niet in aanmerking, doch tot „brandstichten" is de gelegenheid daar gunstig. Naarstig gebruikte Jan de kans en een felle binnenbrand werd door hem ontstoken. Het rechte genot mocht hij van deze daad echter niet smaken, want hij werd onmiddellijk „in arrest gesteld."

Spoedig verhuisde Jan van de cel naar het hospitaal. Na een paar weken werd hij daaruit ontslagen als „ongeschikt voor den militairen dienst."

Zoo kwam hij na enkele weken weer terug in de psychiatrische afdeeling van het Rijks-opvoedingsgesticht.

Daarop kwamen nu weer zijn brieven in den gewonen stijl:

„Maar schrijf U me nou in vredesnaam toch eens of er weer kans voor mij is, dat ik weer op Valkenheide kan komen. Zooals ze hier hebben gezegd zou dat na 3 maanden gebeuren. Doch die zijn al hoog en breed voorbij en ik zie er nog niet veel van. Toe, probeer U het nog eens met me, ik zal U beloven, dat U geen last meer van mij zult hebben."

Ik zat tegenover den Directeur van het gesticht, waar Jan verblijf hield en ons gesprek liep over hem.

„Op weg naar volslagen krankzinnigheid," was het oordeel van mijn collega, en hij voegde er aan toe: „de volgende week wordt hij opgenomen in het gesticht voor krankzinnigen te E."

„Mag ik hem eens even spreken," vraagde ik.

„Zeker wel," was het antwoord, „zal ik hem hier laten komen of wou je hem liever in zijn afzonderingskamer opzoeken?"

„Dat laatste het liefst, want dan zie ik hem meer zooals hij is," betuigde ik.

„Best," zei zijn Directeur, „dan ga ik mee, want ik ben toch benieuwd te zien, hoe hij op uw verschijnen zal reageeren."

Samen schreden we naar de isolatie-afdeeling.

Toen de deur van Jan's kamertje was ontsloten, zag ik mijn ouden vriend zitten op zijn houten stoel, gebogen over een schrift. Zijn hoofd rustte in zijn handen. Op mijn „dag Jan" stond hij langzaam als altijd op, maar toch meende ik, dat er een flauw glimlachje van blij herkennen gleed over zijn gezicht, en de toon, waarop zijn „dag mijnheer" werd uitgesproken, was voor Jan wel uitermate levendig.

„Hoe gaat het Jan?" vraagde ik.

„Goed, mijnheer," zei Jan, „maar ik wil wel weer liever op Valkenheide zijn."

„Waarom, Jan?"

„Om mijn vak te leeren, mijnheer," verklaarde Jan als van ouds.

„Wou je dan toch wel kleermaker worden, Jan?"

„Ja zeker, mijnheer. Laat u mij maar gerust op Valkenheide komen mijnheer, ik zal best oppassen hoor."

„Dat geloof ik wel Jan, maar je kan zoo maar niet terug," zei ik, „de Minister moet dat eerst goed vinden."

„Ja, dat begrijp ik wel mijnheer," verklaarde Jan, „maar neem me maar gerust mee, ik pas best op."

Hoe we ook redeneerden, Jan bleef in den cirkel draaien van „neem me maar mee mijnheer, ik zal best oppassen." De zieke geest kon zich niet meer los ma-

ken van dat eene verlangen: terug naar Valkenheide.

Het werd mij wel wat droef. Wat woord van bemoediging viel hier meer te spreken? Over een paar dagen zou het krankzinnigengesticht zijn deur voor hem openen en — achter hem toesluiten!

Zag mijn ambtgenoot mijn moeilijkheid? Zeker is, dat zijn: „Nou Jan, daarover praten wij samen nog wel eens," mij zéér welkom was.

Ik drukte mijn vriend de hand en met een: „dag Jan," wendde ik mij af.

„Ik zal goed oppassen, mijnheer," beloofde Jan nog.

„Nou dat geloof ik wel, kerel," zei ik flauwtjes en deed mijn stap door de deuropening.

Collega haalde de deur achter zich toe, doch over zijn schouder heen keek ik nog eenmaal naar binnen en wuifde met mijn hand ten afscheid.

Toen zag ik eensklaps die immer doffe oogen zich ontspannen en die blik? ... Als van het stervend lam in doodsangst geworpen op de wegijlende moeder ...

„ALLESZINS GELIJK ALS GODSDIENSTIGER".

Dat was gansch geen blank briefje, waarmee Maarten binnenkwam.

„Ter beschikking der Regeering gesteld wegens diefstal met verbreking," zoo luidde het in zijn strafdossier.

Nu kan men er zeker van zijn, dat zoo goed als nooit één feit zonder meer den rechter aanleiding geeft den jongen ter beschikking der Regeering te stellen en het register vermeldde ten opzichte van Maarten dan ook nog iets meer.

Reeds op school had men erg over hem te klagen gehad. Zijn aanleg was niet schitterend; zijn leerlust niet groot, zijn aanwezigheid zeldzaam.

Toch was Maarten ook weer niet, wat men een „rakker" pleegt te noemen. Hij was beleefd, nooit

brutaal, nooit ruw, maar hij was .... nu ja, hij was Maarten — en zoo als hij, was er geen tweede. Hij werkte als het hem lustte of hij werkte niet, indien hem dat beter paste. En dan baatte verzoek nog dreiging, belooning noch straf — Maarten deed wat goed was in zijn oogen en handelde naar zijn hoofd of zijn hart hem ingaf.

En die ingevingen bleken steeds meer in tegenstelling met het goede.

Wanneer Maarten met zijn bedaarde groote-mannenpas langs de haven stapte en er stond een pakhuis open, dan stapte Maarten binnen en keek rustig rond. Daar mocht een vloek hem worden toegeworpen, daar mocht een pakhuisknecht hem tegentreden: Maartens rust werd niet verstoord: „ze ete je niet op," was Maartens hoogste vertrouwen.

Toch was dat pakhuisbezoek voor Maarten verderfelijk. Meermalen zag hij daar iets, hetwelk begeerten in hem wakker riep. En verlangens koesteren en daaraan voldoen, was voor Maarten gelijk: Maarten werd een dief.

Weldra bereikte vader Pronk bericht van het wangedrag zijns zoons.

Vader Pronk was een kalm mensch en hij nam de onheilstijding rustig op. In dit opzicht was hij Maartens waardige vader. Doch in één opzicht verschilden vader en zoon. Was de meening van den laatste „de menschen doen je niks" de meening van den eerste was: „de mensch k a n niets doen."

Het gevolg van die overtuiging was dan ook een rustig nederzitten zonder vreeze en toen een buurman eens waarschuwde: „Pronk, je mag wel op Maarten letten, hij slenterde van ochtend weer langs de haven," klonk het berustend: „ach buurman, wat zou dát? Wat wil een nietig mensch? Zoo de Heere het huis niet bouwt, te vergeefs arbeiden deszelfs bouwlieden daaraan; zoo de Heere de stad niet bewaart, te vergeefs waakt de wachter."

Bouwde de Heere dit huis niet?

Zeker is, dat het aantal kinderen van jaar tot jaar toenam en dat Moeder, die minder rustig vertrouwen, doch meer drang tot daden bezat dan vader, steeds minder zorg aan Maarten, haar oudsten, kon wijden, omdat de tien, later twaalf jongeren steeds meer haar handen bonden, terwijl vaders vischhandel door steeds geringeren omzet minder baten afwierp en armoede en kommer haar intrede deden in de weleer nette woning van moeder Pronk.

Maarten bewandelde kalm zijn kromme wegen. Doch niet langer alleen. Zijn jonger broertje Klaas volgde hem op het slechte pad. Samen drongen zij binnen in een kantoortje in een der groote pakhuizen aan de haven, samen deelden zij de vijftig gulden, welke ze daar hadden gestolen, samen braken zij twee dagen later in een timmermanswerkplaats in. Echter was het Maarten alléén, die daar het olielampje, dat zij hadden aangestoken, omtrapte, zoodat binnen enkele minuten een fel uitslaande brand woedde, die het geheele gebouw in asch legde.

Bracht dit er den schrik in bij Maarten?

Zeker is het, dat het wel veertien dagen duurde aleer hij een nieuwe inbraak beproefde. Toen echter pleegde hij er dan ook twee op één dag.

Dat was blijkbaar overschatting van eigen kracht geweest, want toen zij bezig waren hun slag te slaan en er onraad dreigde was het Maarten niet mogelijk zich te redden door de vlucht en hij viel den binnendringende agenten in handen, echter niet, dan nadat hij zich bij zijn poging om door een raam te ontsnappen vrij ernstig had gewond aan de glasscherven der stukgeslagen ruit.

Daar stond hij voor mij, Maarten Pronk, zooeven door een rijksveldwachter gebracht.

Hij maakte geenszins een ongunstigen indruk. Zijn wel wat stompe neus mocht doen denken aan een ruwig, dierlijk karakter, zijn groote blauwen oogen blikten zoo trouwhartig je tegen, dat er al terstond

iets meer dan gewone belangstelling voor dien jongen kwam bovendrijven.

Terwijl hij zoo bij mij zat en ik beproefde hem wat los te krijgen, viel mij op, dat zijn rechterarm machteloos langs zijn lijf bungelde en op mijn vraag „scheelt er wat aan je arm, Maarten," antwoordde hij „ja een beetje geschaafd, mijnheer, aan het glas."

Even later was Maarten van het bureau verhuisd naar de badkamer. Vandaar kwam al spoedig de dienstdoende ambtenaar met de mededeeling: „mijnheer, wat heeft die jongen een leelijken arm. Een groote wond en deerlijk ontstoken."

„Laat mij aanstonds eens even zien," was het antwoord.

Enkele oogenblikken later stond Maarten met ontblooten arm weer voor mij en ik zag tot mijn ontsteltenis een groote, gapende wond met groene, groezelige omranding.

„Maar jongen, wie heeft die wond behandeld?"

„Behandeld, mijnheer....?"

„Ja, je had toch wel een verband om je arm?" en vragend keek ik den ambtenaar aan die verklarend zeide: „er zat een oud doekje om, mijnheer."

„Maar ben je dan met je arm nooit bij een dokter geweest Maarten?" vraagde ik verder.

„Neen, mijnheer, vader zei, zoo'n dokter kan je ook niet helpen als de Heere niet zegent." Zoo sprak in kinderlijke eenvoudigheid Maarten in vaders terminologie.

Ik zag mijn trouwe medewerker zachtekens het hoofd schudden, naar mij dacht, over de begrippen van een vader, die zóó zijn vaderplichten verstond.

De wond werd in onze apotheek terstond verbonden en nog denzelfden dag werd Maarten den dokter vertoond. Deze zette een zeer bedenkelijk gezicht bij het zien der vreeselijke verwoesting, welke hier was aangericht en na een paar dagen van zorgvuldige behandeling kwam zijn besliste uitspraak: „naar het ziekenhuis, anders is de arm verloren."

Zoo vertrok Maarten weer in dezelfde week, waarin hij was gekomen.

Drie maanden duurde zijn verblijf in het ziekenhuis.

Het was een ernstige strijd geweest tegen de schadelijke woekeringen in het spierweefsel en zóó hopeloos leek soms de strijd van den heelmeester tegen dit produkt van zondige nalatigheid, dat amputeeren meer dan eenmaal ernstig werd overwogen.

Eindelijk echter viel verbetering te bespeuren. Toen nam de genezing snel toe en zoo stond Maarten de tweede maal vóór ons, lichamelijk althans de gevolgen van zijn vroeger bestaan te boven.

En geestelijk?

Wij hebben aan Maarten een jongen gehad als.... ja, hoe moet ik het zeggen?.... een jongen.... nu ja: een jongen zooals Maarten was er géén ander.

Naar zijn wensch werd hij opgeleid tot schilder.

Al dadelijk bleek, dat Maarten wist wat hij wilde. Over veranderen van vak heeft hij nooit gesproken. Dat is iets buitengewoons onder onze jongens. Regel is, dat de jongen één, twee, of drie dagen na zijn vakkeuze met groote stelligheid komt verklaren: „Ik heb mij vergist, mijnheer, ik had niet bedoeld schilder, maar ik meende bakker. Mag ik bakker worden, mijnheer?" Maar Maarten had gezegd: „schilder" en Maarten werd dus schilder. En — hij werd een bekwaam schilder.

Toch — Maarten mocht zijn deugden openbaren, hij toonde ook — wie deed het niet? — zijn gebreken. Meestal had Maarten voldoende vaklust om met rustige kracht in zijn werk bezig te zijn, maar soms ook had hij zijn donkeren dag en viel het hem zwaar zijn handen uit de diepe broekzakken naar buiten te brengen. Aansporen tot werken baatte in die oogenblikken minder dan niets. Maarten werd er slechts door versterkt in zijn meening, dat er van hem iets onaangenaams, iets onbillijk zelfs, werd gevergd. Rustig redeneeren bracht soms uitkomst, maar meer-

malen liet Maarten zich niet gezeggen en ernstige straf voor zijn onverzettelijkheid werd dan zijn deel.

Doch al struikelend leerde Maarten loopen. Hij werd ijveriger, meer plichtsgetrouw, meer gelijkmatig in zijn doen en laten. Onmiskenbaar ging het met hem in de goede richting.

Dat kostte hem nu ook niet veel moeite meer. Hij had een natuurlijk volhardingsvermogen, dat hem in de eenmaal gekozen richting gemakkelijk deed voortgaan.

Moeilijkheden met de andere jongens, welke elke gestichtsjongen, die het goede wil, heeft te doorstrijden, had Maarten ook niet. Daarvoor was hij te veel persoonlijkheid en voelden de jongens het ook te zeer aan als écht. Geen der makkers, die het etiket: stroop, pikkie of likker, hém durfde opplakken.

Jammer dat Maarten te veel zijn eigen leven leefde, en daardoor zijn gedrag ook weer niet de minste aantrekking ten goede op de jongens uitoefende.

Doch hijzelf ging ten goede.

Dat vond vader ook.

Na vele maanden was deze toch eens over gekomen om te zien wat er van zijn Maarten was geworden en „mijnheer, wat is die jongen veranderd," zoo luidde vaders getuigenis. „En ook zoo godsdienstig mijnheer. 't Is een lust, mijnheer, die jongen te hooren praten."

Dat laatste was ons een openbaring. Want Maarten was een zwijgzame natuur. En nu zoo spraakzaam? En dan? zóó gesproken, dat vader „er lust in had"?

Wat zou dat ons brengen? Erg gerust op iets goeds waren wij toch niet.

Voorloopig echter viel het nog al mee.

Maarten stortte de volheid van zijn hart uit in talrijker en langer brieven naar huis, waarin de verdorvenheid van zijn hart en zijn verdoemelijkheid voor een heilig God, fel werden belicht.

Vader van zijn zijde was trouw in het beantwoorden van Maartens geschriften en onderrichtte hem, wanneer zijn wijze van zeggen verbetering behoefde. Bei-

den leefden blijkbaar uit één geest. Schreef Maarten over „den donder van des Heeren toorn, die de goddeloozen zal verdoen," vader antwoordde met „den bliksem des Heeren, die de valsche leeraars, die daar spreken van: „vrede, vrede", zal verteren."

Wie die „valsche leeraars" waren, bleef ons nog verborgen, doch al spoedig werden we door Maarten nader ingelicht.

„Hebt u wel gemerkt, mijnheer," zoo vraagde mij de ambtenaar van Maarten, „hebt u wel gemerkt, dat Maarten geen gezangen meer zingt in de kerkzaal."

Het was mij nog niet opgevallen, doch mij bleek alras, dat mijn medewerker goed had gezien, want zoodra, hetzij bij bijbellezen in de week, hetzij bij prediking op den Zondag, een gezang werd opgegeven, liet Maarten stil zijn boekje dicht.

Ik besloot hierover met hem eens te praten en wachtte op een gunstige gelegenheid, dat hij op mijn bureau zoude komen en we rustig samen konden spreken.

Deze gelegenheid deed zich spoedig voor en zoo langs mijn neus weg deed ik de vraag: „jij houdt zeker niet van zingen, Maarten?"

„Ja, mijnheer, as 't maar een goed lied is," zei Maarten.

„O," deed ik, „van ochtend in de kerkzaal zong je niet. Ik dacht, Maarten houdt zeker niet van zingen."

„Maar ik heb wel gezongen, mijnheer," beweerde Maarten, „alleen het laatste vers niet, maar het eerste vers wel."

„Hé, Maarten," veinsde ik verwonderd, „waarom zong je het eerste wel en het laatste niet?"

„Nou, mijnheer, het eerste was een psalm en het laatste een gezang," was het antwoord.

„Maakt dat dan verschil?" vraagde ik verder.

„Ja zeker, mijnheer," verklaarde Maarten.

„Wat is er dan voor verschil?" wilde ik wel weten.

„Nou, mijnheer, nogal een groot verschil. De psalmen zijn uit Gods dierbaar Woord, maar

de gezangen niet," zei Maarten met overtuiging.

„Waar komen die gezangen dan vandaan, Maarten?"

„Nou mijnheer, die zijn door wereldsche menschen gemaakt — misschien wel in 't kefee," deed Maarten krachtig.

„Maar Maarten," zei ik met een tikje verwijt, „zie eens hier," en ik legde mijn vinger bij Joh. 3 : 16 en daarna bij Gez. 38 : 3 „is dit nu niet uit Gods Woord?"

„Ja, mijnheer, dat wel, hoor," beleed Maarten.

„En zoek jij nu nog eens verder in je bijbeltje en in je boekje," raadde ik, „dan zal je eens zien, hoeveel je in allebei nog vindt."

„Da's goed, mijnheer," beloofde Maarten, „dat zal ik es doen."

Den volgenden morgen lazen wij Joh. 15 : 1—8 en zongen tot slot het:

„Laat m'in U blijven, groeien, bloeien,
O, Heiland, die de wijnstok zijt."

Mijn oogen zochten Maarten.
Zijn boekje en zijn lippen bleven gesloten.
Het kwam hem blijkbaar weer „uit 't kefee."

Wij lieten Maarten zijn rustige rust tijdens het zingen der gezangen. Maarten zelve echter zou, door het opwerpen van nieuwe bezwaren, zorgen dat ónze rust werd verstoord.

„Mijnheer," zoo trad een der Leeraren binnen, „ik wilde u graag eens spreken over Maarten Pronk."

„Wat is er met hem," was mijn vraag.

„Ik heb al sinds drie weken geen werk meer van hem kunnen los krijgen. Hij laat mij eenvoudig praten en doet niets. Nu had ik vandaag dertig sommen van hem te vorderen en hij bracht er niet één. Ook aan zijn meetkunde had hij niets gedaan."

„Hoe is dat zoo gekomen?"

„Maarten is eenvoudig opgehouden met werken, mijnheer. En u kent hem wel, hij zegt niet veel, maar hij brengt nog minder werk."

„We zullen wel eens met hem praten," was mijn toezegging.

Nog dienzelfden dag liet ik Maarten bij mij roepen.

„Waarvoor zou ik je hebben laten komen, Maarten?" was mijn vraag.

Maarten wist van den prins geen kwaad en keek mij zoo gemoedelijk aan alsof hij wilde zeggen: „misschien is er wel een pakje voor mij gekomen."

Toen ik hem echter vragend bleef aanzien kwam zijn antwoord: „dat weet ik niet mijnheer."

„Zou ik misschien klachten over je ontvangen kunnen hebben, Maarten?"

„Van mij mijnheer. Dat denk ik niet. Misschien," zoo vervolgde hij wat minder zeker, „misschien ook wèl."

„Ja, dat zal het wezen, Maarten. En wie heeft er nu over jou geklaagd?"

„Dat kan ik toch niet weten, mijnheer?" poogde hij te ontwijken.

„Zoo — ik dacht, dat jij dat beter kon weten dan ik."

„Nou mijnheer, van mijn werk vast niet, hoor. En uit de zaal óók niet," hield Maarten zich nog in de ruimte.

„Maar vanwaar dan wel?" hield ik vol.

„Misschien dan wel van de les," kwam het onwillig over zijn lippen.

„Wat is er dan niet in orde op de les, mijn jongen?"

„Misschien wel omdat ik geen werk heb meegebracht," aarzelde Maarten.

„Geen werk meegebracht, Maarten? En waarom niet?"

Er kwam geen antwoord.

Na een oogenblik herhaalde ik mijn vraag: „Waarom bracht je geen werk mee, Maarten?"

Maar Maarten bleef zwijgen.

Toch verried het bewegen van zijn hoofd en het samenpersen van zijn lippen, dat Maarten wel bezig was een antwoord klaar te maken en hoe langer het nu duurde, des te pittiger en des te duidelijker zou het zijn.

Wij lieten hem daarom nog wat op stoom komen en zeiden toen: „weet je het al Maarten?"

„Ik heb genoeg van die wereldsche wijsheid," brak Maarten los.

. . . . . .

Wij raken in ons werk aan allerlei uitvallen gewoon en in den loop der jaren hebben we op heel gewone vragen velerlei zeer ongewone antwoorden ontvangen en dat alles bracht ons geen oogenblik uit ons evenwicht. Maar dit antwoord .... Dit was zóó ongedacht en zóó buitengewoon, dat we toch eventjes, héél eventjes zeer stil bleven bij dat woord: „genoeg van de wereldsche wijsheid." Godsdienstige bezwaren tegen sommen maken!

Wat moest ik hem zeggen?

Even flitste aan mijn geest voorbij alles wat de Heilige Schrift aan getallen in zich bergt, van de zes scheppingsdagen af, door de jaren des levens van Adam en zijn nageslacht heen, tot het zes honderd zes en zestig der Openbaringen toe.

Zoude ik dat voor hem uitstallen om te doen zien, dat er van „die wereldsche wijsheid" dan toch ook gebruik gemaakt werd in het Woord des Heeren?

Natuurlijk bespeurde Maarten de verrassende uitwerking van zijn woorden. En hij putte daaruit moed om voort te gaan.

„Ik heb beter boeken, dan die ze hier hebben!" pochte hij met minachtenden nadruk op het: hier.

Het leek mij zeer waarschijnlijk, dat Maartens „betere boeken" geen rekenboeken zouden zijn.

Dat bleek goed gezien, want op mijn vraag: „zoo kerel, wat heb jij dan wel" antwoordde hij: „Des Christensreize naar de eeuwigheid, van Bunyan." En triomfantelijk keek Maarten mij aan, als wilde hij zeggen: „daar kenne jullie h i e r niet an ruike."

Maar dat pakte anders uit.

„Ja, dat is een prachtboek," hoorde hij antwoorden. „Dat heb ik zeker wel vijfmaal gelezen in mijn leven en ik heb er veel uit geleerd."

Nu was het de beurt van Maarten om verbaasd te zijn. Het triomfantelijke was weg. Zijn houding werd

onzeker en weifelend. Op heftigen tegenstand had hij zich voorbereid en hij stond in gevechtshouding, maar — er was geen tegenstander.

„Dus ik.... ik mag het wel lezen?" hakkelde Maarten wat verlegen.

We lieten hem gaarne deze gelegenheid om zijn aftocht te dekken en antwoordden: „Zeker, als je maar zorgt, dat je rekenwerk in orde is, want als ik daar klachten over krijg, loopt het mis, mijn jongen."

Den volgenden dag bleek Maarten maar weer begonnen aan „dè wereldsche wijsheid."

Toch gaf Maartens opvatting der godsdienstige dingen nog menigmaal oorzaak tot wrijving, soms zelfs tot botsing.

Zoo verschijnt Maarten na een paar weken op het bureau met de klacht, dat je hier op Valkenheide niet in je bijbel kan lezen.

Op mijn vraag „waarom niet Maarten?" antwoordt hij: „daar is hier geen gelegenheid voor."

„Hé, dat begrijp ik niet, Maarten," was mijn antwoord. „Je hebt 's avonds een paar uur voor je zelf, dat is toch wel gelegenheid om te lezen."

„Ja, wel om te lezen, maar niet om je bijbel te lezen," beweert Maarten.

Op mijn betuiging, dat ik dit niet begreep, verklaarde Maarten zich nader: „je ken toch in de zaal je bijbel niet lezen."

„Waarom niet?" was mijn vraag.

„Bij al die jongens?" doet Maarten verontwaardigd. „D'r zitte ze te damme en pijpje te rooke en hout te snije, daar ken i k — en Maarten deed den vollen nadruk vallen op dat ik — daar ken i k mijn bijbel niet lezen, hoor."

Ik meende te begrijpen. Maarten had behoefte aan stilte, aan gewijde „spheer" en die vond hij in een zaal onder twintig makkers, ook al is het ordelijk en rustig, niet voldoende.

„Ga dan maar in het kleedkamertje zitten," zei ik mild.

Maar weer zou ik ontnuchterd worden. Hoe kon ik ook zoo onnoozel zijn om te meenen, dat Maarten op het stuk van den godsdienst te bevredigen zou zijn.

„In het kleedkamertje?" smaalde Maarten. „Ja, dat is het nou: als je je bijbel wil lezen moet je in 't kleedhokkie."

Om dezen uitval van Maarten te verstaan moet men weten, dat de zaalambtenaar een jongen, welke in de zaal soms wat druk doet, wel eens gebiedt: „in 't kamertje" te gaan zitten, waar hij dan in zijn eentje met zijn boek, niemand kan hinderen. Doch hierdoor had „het kleedhokkie" voor Maarten iets van een strafplaats. En nu hij hoorde, dat ik hem om zijn bijbel te lezen verwees naar het kleedkamertje, nu voelde hij dat als een straf voor het lezen in zijn bijbeltje, een soort verbanning voor zijn godsvrucht. Hij waande zich vervolgd en er kwam iets over hem van den martelaar. Wel te verstaan dan — een martelaar van dezen tijd. Deze laatsten ziin wel te onderscheiden van de martelaren uit het grijs verleden. Eerstens vloeit er van den gemartelde thans geen bloed meer en kraakt men geen beenderen, anderzijds is het slachtoffer minder passief dan weleer: hij laat zich niet kronen, maar zet zelve zich de martelkroon op het hoofd en getuigt hij dan al niet van het geloof dat hem draagt, hij komt dan toch op voor zijn rechten, die hij heeft.

Zóó onze martelaar Maarten.

„Dan zal men niet meer in zijn bijbel mogen lezen. Dan sturen ze je de zaal uit. As een herrieschopper wor je in 't kleedhokkie getrapt."

Ik begon er nu schik in te krijgen en bleef met groot geduld Maartens klacht aanhooren.

Daardoor was Maarten spoediger uitgeraasd dan hij dacht. Hij bezon zich op een schitterende peroratie. Dat lukte wonderwel: „het zijn je de christenen wel! Het zijn hier geen christenen!! Hier is geen één christen!!!"

Ik spaarde mij een betuiging van Maartens eigen

doemwaardigheid, door hem niet te wijzen op het feit, dat hij óók van zich zelven aldus verklaarde geen christen te zijn, want met vreugde zoude hij dit erkennende, gaan getuigen van de grootte van zijn zonde en de verlorenheid zijner ziele.

Dit voorkwam ik, door met groote gemoedelijkheid hem te laten praten en zelfs zijn boudste bewering niet te bestrijden. Slechts greep ik mijn bijbel, sloeg het Mattheus-evangelie op en mijn vinger leggend bij het eerste vers van hoofdstuk zeven, zeide ik: „lees!"

„Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld worde," las Maarten met aarzeling.

„Ga nu naar 't kleedkamertje en lees daar van avond dit hoofdstuk, Maarten," was mijn gebiedenden raad.

Hij ging.

Toen donkerheid dalen ging en de jongens zich terugtrokken in de zaal, trad Maarten met zijn bijbeltje in de hand „'t kleedhok" in en las....

Nooit kwam hij weer zich beklagen, dat hij h i e r niet zijn bijbel kon lezen.

Spoedig evenwel botste hij weer.

„Mijnheer, Maarten weigerde gisteren te wandelen," rapporteerde zijn ambtenaar op een Maandagmorgen.

Maarten moest zich verantwoorden.

„Heb je geweigerd gisteren te wandelen, Maarten?"

„Je mag toch op Zondag niet werken mijnheer," zoo verdedigde hij zich.

„Noem je wandelen ook al werken, Maarten?"

„Neen, wandelen niet, maar marcheeren wel," zoo verklaarde hij nader. „En gisteren was het marcheeren," zoo voegde hij er op zijn besliste manier aan toe.

Een nader onderzoek schonk mij de overtuiging, dat Maarten aan strafbare ongehoorzaamheid lijdende was en ter genezing zijner kwaal schreef ik zaalrust voor.

Toen weigerde Maarten niet meer „het werken" op Zondag.

Wel was het weer spoedig wat anders.

Maarten begon geplaagd te worden door een wel

goedaardige, maar toch vrij lastige hoofdhuidziekte. De dokter schreef hem een zalfje voor en Maarten werd dagelijks flink ingezeept.

Na een paar dagen echter protesteerde Maarten tegen die behandeling. Zijn protest wortelde in zijn overtuiging, dat hij de genezing zijner ziekte aan God moest overlaten en dat het zondig was „een plaag", die God hem zond, te willen afweren. Hij verscheen op gebod van zijn ambtenaar elken morgen trouw ter verbandplaatse, liet rustig zich zalven, doch nauwelijks was hij onder het oog van den ambtenaar weg, of Maarten reinigde met groote nauwkeurigheid zijn hoofd van het smeerseltje.

„God zal mij wel genezen, want ik bid er om," was Maartens verklaring van zijn gedrag.

„Wat moeten we doen, mijnheer," zoo kwam zijn ambtenaar instructies vragen.

„Beproeven te gelooven in het gebed van onzen jongen," was mijn antwoord.

Rustig liet men Maarten zich wasschen van de smet, welken de medische wetenschap hem op het hoofd wierp.

Na enkele dagen kwam zijn ambtenaar verklaren: „Die jongen is toch zoo goed als genezen, mijnheer."

Mijn trouwe medewerker zei het met iets van verwondering in zijn stem, maar voor de gaafheid van Maartens geloof pleitte, dat hij van zijn genezing geen ophef maakte, doch haar aanvaardde als een zeer gewone zaak, die zóó móest verloopen.

Hoewel aan Maarten tot het uiterste toe, vrijheid gelaten werd in het stuk van godsdienstige overtuiging, gevoelde hij zich toch, als weleer Israël, in harde dienstbaarheid geknecht en zag hij verlangend uit naar het uur der verlossing.

„Ik verlang zoo, weer thuis te zijn," schreef Maarten aan vader, „niet om het natuurlijke, maar om het geestelijke. Want de godsdienst is hier zoo verleidelijk. Men spreekt maar van een lieven Jezus en van de hel en de verdoemenis hoor je haast niet."

Wanneer we nog ooit de illusie mochten gehad hebben niet te behooren tot „de valsche leeraars, die maar spreken van vrede, vrede," dan wisten we het nu wel beter.

Maarten had ons gewogen — en bevond ons te licht!

De tijd der verlossing was echter voor hem aanstaande.

Zijn gedrag was uitstekend, zijn ijver en trouw in zijn werk gaven reden tot roem, zijn vakkennis was van dien aard, dat hij behoorlijk zelfstandig kon werken.

Naar huis?

Van vaders leiding viel niets te hopen.

Integendeel.

Van hem kon Maarten slechts leeren, hoe vroom praten en niet-werken best samengaan in een menschenleven.

Maar Maarten hield veel van Moeder.

En Moeder leed onder vaders lijdelijkheid.

Dit deed hopen, dat Maartens verblijf thuis hem niet zou schaden niet alleen, doch dat hij de gevolgen van vaders vroomheid aan den lijve ervarende zelve geestelijk gezonder zou worden.

Maarten ging dus naar huis.

De loop der dingen was, zooals wij hadden gehoopt.

Het leven van vader leek Maarten toch niet geheel in overeenstemming met zijn leer. Moeders stil dragen en haar naarstige zorg voor de kinderen deed het jong gemoed toch weldadiger aan, dan vaders vrome verzuchtingen en bittere aanmerkingen op moeders wereldsgezindheid. Meer en meer schoof Maartens sympathie van vader weg naar moeder heen.

Vader zelf zou den ban geheel breken.

Eens op Zondag kwam Verveling over Maarten, toen hij, als op elken Zondag, lusteloos was neergezeten in de armelijke huiskamer, waar vaders somberen blik beklemmend allen omving. Maarten stond op. Met wantrouwen volgde vaders oog zijn bewe-

gingen, toen hij ging naar het kastje in den hoek en terugkeerde met een boek, dat zusje van school had meegebracht.

„Wat wou je?" vraagt vader.

„Lezen," zegt Maarten.

„Lezen uit zoo'n boek? Wou jij in mijn huis den Sabbath ontheiligen" toornt vader. „Dat zal niet gebeuren."

„Maar je mag toch wel lezen?" streeft Maarten tegen.

„Ja, uit het dierbaar Woord van God," zegt vader, „maar niet de schandelijke verdichtselen van menschenverstand."

„Maar het is toch geen slecht boek," houdt Maarten vol.

„Wat slecht," bitst vader „de Satan verschijnt aan de argelooze ziele als een Engel des Lichts. Wou jij hier óók nog zijn prooi worden? Doe dat boek weg!"

Maar Maarten was nog steeds Maarten: stijfhoofdig en onverzettelijk. Met het boek in de hand zal hij gaan zitten.

Brieschend van woede springt vader op en slaat hem het boek uit de hand.

Kalm staat Maarten daar en raapt zijn boek van den grond. Er ligt een harde trek op zijn gezicht en tartend steekt hij zijn hand, waarin hij het boek houdt geklemd, zijn vader toe, als hij zegt: „ik z a l lezen, vader...."

„Maarten,....." kreunt Moeder.

Hij ziet naar het magere, bleeke gezicht van moeder. Tranen staan in haar oogen.

Even nog aarzelt Maarten. Dan legt hij het boek neer in het hoekkastje.

„Jij zoon der verkeerdheid," vloekt vader, „wou jij...."

„Ik zal niet lezen," zegt Maarten. „Maar ik blijf hier niet langer. Ik ga weg."

Vader denkt aan het loon, dat Maarten inbrengt en bij diens bedreiging wordt hij stil.

Moeder denkt aan haar jongen, die ze dan weer zal verliezen en zachtjes zucht zij: „Maarten."

In het schaftuur op karwei schreef Maarten met potlood een briefje aan den Directeur.

„Mijnheer het gaat met mijn werk nog goed. Maar thuis gaat het niet. Ik kan het bij vader niet uithouden. Mag ik weer terugkomen in het gesticht? Ik zou hier wel bij andere menschen in kost kunnen gaan, maar dat vind ik voor moeder zoo naar. Daarom ga ik weer liever naar Valkenheide. Vindt u het goed? Dan kom ik de volgende week."

Maar Maarten mocht niet terug naar de stille rust van het gesticht, waar het weggetje des levens zachtekens wordt geëffend en verzoeking luttel lokt. Maarten moest vooruit het leven in om te leeren dragen en verdragen.

In dien geest ontving hij antwoord.

„Beste jongen," schreef zijn Directeur, „bid God dat Hij je leere vader te eeren, omdat God hem jou tot vader gaf. En vraag Hem om je geduld te leeren onder het kruis, dat je met moeder dragen moet. Zoudt gij het haar alleen willen laten dragen?"

Een paar jaren zijn verloopen.

Maarten is nog steeds in het ouderlijk huis.

„Hoe gaat het Maarten?" zoo vraagde ik hem.

„'t Is om Moeder mijnheer, ze heeft mij zoo noodig, anders — ging ik er uit, want vader.... wat zal ik zeggen — het is je vader, mijnheer."

Ik drukte hem stevig de hand.

Hij behoefde niets meer te zeggen.

HOE PIET VAN 'T LENDESCHOT GENEZEN WERD.

Piet had zijn slechten dag.

Hij zat op de keien. [1])

En met het werk vlotte het ook niet. Het was koud

[1]) Hij had geen tabak meer.

en winderig op steiger. Zijn kneukels deden zeer van de kou.

Hij stak zijn handen in zijn zak. Beroerd, dat je nou geen tabak heb. Je zou nou zoo fijn kegge [1]) willen.

„Zeg Piet," zoo stoorde van beneden een stem „hoeveel duizend denk jij er vandaag zoo weg te leggen?"

„'k Wacht op specie„" loog Piet naar omlaag, maar voor zichzelf bromde hij heen „stik maar, 't zel me een zorg weze."

„Haal dan zelf even een mouw [2]) naar boven," luidde van beneden het bevel.

Piet snoot zijn neus en daalde brommend de ladder af. Met tragen tred ging hij naar de loods.

Manus was daar aan 't opperen. „Zeg spin, heb je een siet?" [3])

„Ben jij gék," schrok de spin, „de baas is vlak bij."

„Mijn een zorg, heb je wat?" gromde Piet.

„Nee, jò. Hou je link, daar komt-ie."

Manus zette den hoop om en Piets trage hand tastte naar den kalkschop. Hij deed een viertal scheppen in de mouw, liet de schop in den hoek vallen en schoof zijn schouder onder den half gevulden bak.

„Nou Piet, een paar scheppen meer, hadden ook mee gekund," zei de baas.

„'k Heb 't in m'n zij," grimde Piet.

„Ja, ik dacht net: Piet is niks goed," spotte de baas. „Je bent wit om je neus kerel."

Manus lachte.

„Je mos 't zelf maar is hebben," snauwde Piet.

Langzaam hief hij de vracht op, en traag slenterde hij heen.

Met een smak smeet hij boven de specie in den bak. Hij pakte zijn truffel. Eerst nog zijn neus snuiten. Hij werd vast verkouwen met dit zure weer.

Hij bukte zich en tastte naar steenen. Dat bukken

---

[1]) Rooken in verboden tijd.
[2]) Lange, metalen bak waarin de kalkmortel wordt gedragen.
[3]) Cigarette.

was toch beroerd as je 't zoo in je zij had. Of in je rug. Eigenlijk was het in z'n rug, dat voelde hij nu wel.

En 't weer werd nog slechter. De kou zat 'm door heel z'n lichaam.

Hij nam weer een steen. Lamme rug. Dat was niet om te harden. Hij was wel gek, om met zulk een pijn in z'n rug in dat hondeweer te blijven. Hij ging naar bed. „Je lichaam is geen rotte appel."

Moeizaam zakte hij naar omlaag en zocht den baas.

„'k Ben ziek," zeide hij, toen de gezochte hem tegemoet kwam. „Mag 'k naar bed, 'k ken nie meer staan van de pijn."

„Ja, dat zal wel waar wezen," twijfelde het woord van den baas. „Liggen zal zeker beter gaan," plaagde het voort.

„Nou j ij mot 't weten," bitste Piet terug, „maar werken ken ik niet."

„Ga jij maar gerust naar bed hoor, en zorg maar dat je er warm onder blijft. 't Moest eens gevaarlijk wezen," zei kwasie ernstig de baas.

„Vuile sloeber," vloekte Piet in zichzelf en draaide zich om.

Zijn weg liep langs de kalkloods. Piet boog wat af, tot bij den ijverig werkenden Manus en vroeg: „Moor, hebbie tebak?"

Maar Manus zag op den hoek het speurend oog van den baas, daarom schepte hij ijveriger om nog, dan zooeven, maar tusschen zijn tanden snerpte een waarschuwend fluiten.

„Laat 'm krepeeren," gromde Piet in de richting van den baas. Daarna sjokte hij verder met zijn pijnlijken rug.

Een kwartier later lag Piet onder de wol.

Dat was toch wat anders dan buiten in de kou. Zijn rug was ineens veel beter. Indien hij nou nog maar een draad tabak had. Geduld maar, straks als Pepertje [1]) weg was, zou hij beneden wel wat kaaien. [2]) En een pootje [3]) en een schrappertje had hij nog in

[1]) Bijnaam van zijn zaalambtenaar. [2]) Stelen. [3]) Lucifer.

de boord van zijn broek. 't Zou 'm benieuwen of hij vanmiddag warm eten kreeg. Ze geloofden natuurlijk niet dat hij ziek was en zouden 'm wel pesten om d'r uit te komen. Link blijven maar.

't Liep Piet alles mee. Hij kreeg zijn gewone portie eten, hij „vond" wat tabak en kegde naar hartelust. Dat was een jofel bestekkie, beter dan dat vuile metselen.

Toch hinderde Piet de eenzaamheid en toen 's avonds de jongens op de zaal kwamen, bewerkte hij met fluisterstem (want Pepertje had goede ooren) Cor, om morgen óók te blijven liggen.

Den volgenden dag was óók Cor ziek. „Pijn m'n hoofd, mijnheer," zei hij heel zacht, vanwege de pijn natuurlijk.

„En hoe gaat het j o u, Piet?" vraagde de ambtenaar.

„Nou mijnheer 't is nog net zoo as gisteren" zei Piet.

„'t Zal kou zijn," goedigde mijnheer, „nog maar een dag warm blijven."

Den volgenden dag waren Piet en Cor weer gezond.

Toch — het herstel was niet volkomen. Piets rug herkreeg niet weer de oude kracht en zoodra het werk wat zwaar of de lucht wat zwart was, had Piet hinder van pijn in den rug.

Piet raakte met de verschijnselen en de bij-omstandigheden zijner ziekte steeds beter op de hoogte en slaagde er tenslotte in, zonder ooit zich te vergissen, reeds één of twee dagen te voren zijn onmacht tot werken aan te kondigen. Had Piet een werkje, dat hem leek, dan was hij kerngezond, doch was het werk minder naar zijn smaak, dan voorspelde Piet aan zijn makkers „lendeschot" en inderdaad lag hij dan den volgenden dag met pijn in den rug te bed.

Zijn kwaal was dus een zeer hardnekkige.

Bovendien bleek ze ook zéér besmettelijk en onrustbarend nam het aantal lijders toe. Niet bij elken patiënt was het ziektebeeld hetzelfde, nu eens was het de oude pijn in den rug, maar soms ook zetelde

het in den buik, nu ging het lijden uit van het hoofd, dan weer lag het centrum der aandoening in de borst, soms zelfs in de heup of in de beenen, doch hierin bleek eenzelfde ziekte oorzaak van aller pijn, dat het gevolg was bij allen: voldoende eetlust — bij totale ongeschiktheid tot werken.

De Directeur begon ongemeene belangstelling te toonen voor de lijders aan de nieuwe ziekte. Vele malen, vaak op zeer ongewone tijden, stond hij naast het ledikant der lijders en altijd weer hoorde hij de klacht „zoo'n pijn." Blijkbaar achtte hij de ziekte gevaarlijk, want had hij anders altijd een grapje of een bemoedigend woord, nu stond zijn gezicht zoo strak en zoo ernstig, dat je zoo maar kon merken, dat hij de ziekte héél erg vond.

Dit was goed gezien van zijn jongens. Hij vónd het héél erg en nám het zéér ernstig en hij besloot de kwaal grondig te doen behandelen.

Toen Piet voor de zooveelste maal met lendeschot geslagen machteloos terneerlag, verscheen met den dokter ook de Directeur aan het ziekbed. De dokter begon Piet deugdelijk te onderzoeken. De borst werd beklopt, hij „luisterde aan zijn hart," nauwkeurig werd de polsslag waargenomen, gevraagd naar eetlust en ontlasting en daarna voerden dokter en directeur op zachten toon een ernstig gesprek.

Even nadat zij vertrokken waren verschenen twee ambtenaren met „de burrie." Piet zag ze verbaasd aan en verwonderd vraagde hij, toen één van hen zijn deken wegsloeg „wat moet dat?"

„We moeten je overbrengen naar de ziekenzaal, Piet," was het zacht gegeven antwoord, waarna hij met de grootste voorzichtigheid (vanwege zijn zwakke rug) werd opgenomen en op de brancard gelegd. Daarna werden een vijftal dekens over hem heen gelegd, tot over zijn hoofd en Piet voelde zich opgeheven en voortgedragen.

Aan de ziekenzaal gekomen, werd Piet uitgepakt. Hij

lachte in stilte. Nu kreeg hij een fijne, lekkere matras inplaats van een stroozak. Misschien ook nog een extra hapje. Een paar dagen zou hij nog wel ziek blijven.

Vreemd, dat hij niet op de zaal werd gelegd, doch in het „glazen paleis" [1]). Wat zou'en ze daar mee voor hebben? Dat leek hem toch eigenlijk niet, want je had hier niet eens een raam om naar buiten te kijken. Maar enfin, een paar dagen hield hij 't wel uit. En Cor zou natuurlijk vanmiddag wel een boek brengen en een keg.

Piet lag „in bed." Met een extra-deken werd hij zorgvuldig toegestopt. Daarna gingen de „ambtenaars" henen, maar Pepertje draaide de deur in 't slot. „Lamme knul, waar was dat nou voor noodig? Hij zou toch „de spat niet nemen" [2])? Enfin, hij lag hier immes.

„Hoe laat zou 't wezen? Jammer dat ie z'n klokkie [3]) niet had. Straks Cor vragen het hierheen te smokkelen. Jongen wat lag ie lekker. Wat zou die kat [4]) geven as t'ie nou ook hier lag inplaats van op 't steiger te staan."

Hoe lang zou ie ziek blijven! Twee dagen duurde toch wel wat lang. Hij had die veearts [5]) aardig te pakken. Stommeling, om te denken dat ie zoo ziek was.

Wat zou'en z'm te eten geven vanmiddag? Daar was t'ie toch wel een beetje nieuwsgierig na. Als z'm maar niet met soep aan kwamen zakken, want daar had ie niks van terug. Maar 't zou wel een fijn prakkie wezen, een stukkie vleesch en fijne sjuu. En groente apart.

Toch lam dat die deur gesloten was. Zoo was het

---

[1]) Kamertje van den verpleger, in het midden der zaal gebouwd en opgetrokken van glazen wanden, met het oog op het toezicht.
[2]) Op den loop gaan.
[3]) Horlogie.
[4]) Bijnaam van een der metselaarsleerlingen.
[5]) Dokter.

net of ie in „de petoet"[1]) zat. Wel een beetje beroerd. Maar afijn zijn bedje was zacht. Hij ging lekker maffe.

Hij had toch geen maf....

Als ie maar geweten had, dat z'm hierheen zou'e sjouwe, dan had ie wel een dop[2]) in z'n deken gemoffeld. Hè, hè, je zou pijn in je rug krijge van 't legge. Nou, laat 'n ander steene sjouwe — hij dan pijn in z'n rug.

Twee dage? Nou hij zou nog es zien. As ie morgenochtend beter was, mos ie toch eerst z'n bed hier aftuige — lakens in 't waschhok — dekens na z'n bed op de slaapzaal — mooi een schoffie om....

„Hoort.... daar komt wat. Zeker z'n eten. Mooi dan zel die Nathan meteen een keg vragen.

„Verdraaid.... 't Is Pepertje. Zou die z'n prakkie brenge? of wat heit ie anders?"

„Je medicijnen Piet. Tweemaal daags een flinke lepel."

„Medicijnen, mijnheer. Waar is dat goed voor?"

„Wel voor je rug, Piet."

„Maar mijnheer 't is nou al zoo erg niet meer. Ik denk, dat 't van die stroozak gekomen is, want hier is 't dadelijk veel beter."

„Gelukkig Pietje, trouw innemen maar, maat, dan raak je 't voor goed kwijt."

„Maar mijnheer, 't zal toch zóó ook wel genezen?"

„Innemen, Pietje," hield de ambtenaar aan.

Piet moest slikken.

„Bah, wat een vuiligheid, mijnheer."

„Bitter in den mond, maakt het hart gezond, Piet."

„Nou, m'n hart is gezond hoor. Maar die medicijne is tuig. Wat een vieze smaak heb 'k in me mond. Mag ik es drinke mijnheer?"

„Even wachten Piet. De dokter heeft verboden je dadelijk na je drankje te laten drinken. „Dan helpen de medicijnen niet," heeft hij gezegd."

---

[1]) Cel.
[2]) Pijpekop.

„Ik geloof toch wel, mijnheer dat ik heel wat beter ben, dan gister."

„Gelukkig, Pietje. Warm er onder blijven maar."

„Ja zeker mijnheer, maar zou Cor me klokkie eve kenne brenge, want anders gaat 't in de zaal kepot."

„Nou ik breng het wel voor je mee Piet, als ik weer medicijne kom brengen."

„Dat duurt nog zoo lang, mijnheer."

„Heb je dan al weer trek, Piet?"

„Nee, dat bocht kenne ze wel houe. 't Is net een afkooksel van pruimtabak."

„Ja Piet, gezondheid is maar alles. Nou kerel, warm d'r onder hoor," en de ambtenaar stopte hem nog eens goed in.

„Mijnheer, hou op. Ik stikt'er in."

„Goed uitzweeten Pietje, dan ben je weer gauw klaar. Bonjour."

„Besjoer," bromt Piet en als de sleutel in het deurslot wordt omgedraaid „mijnheir, mijnheirr . . . mag de deur een beetje opeblijve, het is hier zoo benauwd."

„Tocht te veel, Piet, want het valraam staat open," hoort Piet zich van achter de gesloten deur nog toevoegen en dan is hij weer alleen.

„Je legt toch lam hoor," peinst Piet. „Kwam er nou maar es een jonge. Anders loope d'r altijd jongens in de gang en nou net niks. Of zoue ze soms de deur beneë óók geslote hebbe? Dan magge ze voor mijn part allemaal de koue koorts krijge.

„Zou me prakkie nog niet komme," vraagt hij na zestig seconden zich af. „Ze zelle me toch niet vergete? Dat most t'r nog bijkomme. Ziek weze en geen ete."

Het duurde lang. Maar het prakkie kwam. En 't was jofel. Aardappele, groente, sjuu en een stukkie vleesch. Jonge, jonge wat kon ie smikkele.

't Was gauw op. Hij had nog wel een portie gelust, maar Pepertje (want die was het zelf komen brengen) was weer weg en d'r kwam niemand naar 'm

kijken. „Je ben maar een gestichtsjonge natuurlijk."

Toch gek, dat Cor niet 's kwam. Misschien mag tie niet. Dan kan die toch ook ziek worre zeker. Maar daar is tie knul nie link genoeg voor, natuurlijk. Zoo'n dooie gooser denkt aan niks."

In de zaal is het verdacht druk bij de kastjes.

Elke jongen heeft zijn kastje, waarin hij „z'n rommel" bewaart. „Z'n rommel" dat is zijn tabak en zijn brieven, zijn snijmesje en zijn sigaren, zijn potlood en zijn kwattareepen die hij in „het pakkie van huis" heeft ontvangen, zijn boeken en het portret van z'n moeder en z'n oudste broer met z'n meissie, z'n kepotte klokkie en een doos zaad van goudsbloeme voor thuis ....

Cor en Leen loopen voortdurend naar hun „kassie" en een geheimzinnig gesmoezel houdt hen zóó bezig, dat ze er niet eens erg in hebben, hoe hun ambtenaar ze al een poosje goed in de gaten houdt en hij duidelijk gezien heeft, dat Cor in zijn linkerbroekzak een pijp heeft verborgen en in zijn rechter, onder zijn zakdoek, een half pakje tabak. Van lucifers heeft hij niets ontdekt, maar wel weet hij, dat Leen bezig geweest is met een draadje sajet, terwijl Cor een paar druppels benzine heeft gevraagd om „een lappie op de bal" te zetten. Daar zal dus wel een instrument zijn vervaardigd, dat als „sigarenaansteker" kan dienst doen.

De ambtenaar nadert „de kassies."

„Peper," prevelen Leens lippen, en Cor grijpt een bundeltje papieren, waarin hij ijverig zoekt naar een brief, dien hij schijnt noodig te hebben, doch die niet gemakkelijk te vinden blijkt.

„Zoek je verborgen schatten, Cor," vraagt knipoogend de ambtenaar.

„Ja, mijnheer," bromt Cor wat verlegen, doch Leen, minder beschroomd, valt snel bij: „Hij is z'n klokkie kwijt, mijnheer."

„En zit dat nu tusschen de brieven," komt verwonderd mijnheer.

„Nee-e, ik dacht maar...." schuchterde Cor.

Maar Leen snelberaden: „Welneen, mijnheer, ik heb hem al gezegd, waar het is: Piet Verhagen heeft het in zijn bed, op de ziekenzaal. Mogen we het even halen, mijnheer."

Zoo, die was goed! Leen is verbaasd over zijn eigen gevatheid en er glijdt een glimp van zelfbewondering over zijn gezicht, dat dan opeens naar Cor wordt gekeerd in een plooi van: „Hou je link hoor."

Cor houdt zich haaks: „ik geloofde 'm niet, mijnheer, maar nou zel het toch wel waar wezen. Kenne we eve gaan?"

„Da's jammer jongens, maar je zal het hem dan moeten laten, want de ziekenkamer is afgesloten en alle bezoek is streng verboden."

„Maar zijn klokkie dan, mijnheer," houdt Leen vol.

„Nou dat is nog zoo slecht niet af," glimlacht mijnheer, „dat ligt in een zacht bedje." En met een knipoogje van „ik heb je door, maat," gaat de ambtenaar naar zijn plaats terug.

De beide jongens lummelen nog wat rond, doch dan gaat Leen naar mijnheer met de belangstellende vraag: „Is hij erg ziek, mijnheer."

„Nou ik denk van nogal ernstig Leen, anders was hij niet naar de ziekenzaal gebracht."

„Maar wat heeft ie dan, mijnheer?"

„Wel, 't klokkie van Cor, immers," luidt het antwoord.

Leen laat zich niet verslaan en met een „Nou ja mijnheer, maar ik bedoel, wat scheelt ie."

„Ja Leen, dat is niet zoo gemakkelijk te zeggen, maar de dokter vreest voor metus laboris."

„Wat is dat, mijnheer?"

„Dat weet ik ook niet precies, kerel. Het schijnt een nieuwe ziekte te wezen, die de menschen vooral aanpakt bij slecht weer of zwaar werk."

„Gevaarlijk, mijnheer?"

„Ja, vooral omdat het zoo besmettelijk is."

„Besmettelijk, mijnheer? Voor ons ook?"

„Ja juist voor jullie, want het gaat van een oudere gemakkelijk op een jongere over en je weet, Piet is een van de oudste jongens, dus kan je wel begrijpen dat de Directeur de deur gesloten houdt."

Leen weet niet of hij een gezicht zal zetten van „ik laat mij niet verlakken" of van „jonge, jonge, hoe naar!" Hij keert weer terug naar Cor, die vanwege zijn bolrond hoofd onder de jongens met „Bom" wordt betiteld, en zegt: „'t zel niet gaan Bom, 't is besmettelijk zeit mijnheer."

Besmettelijk.

Dat is een woord van verschrikking in den jongenskring. Dan voel je je zoo bedreigd door een onzichtbare macht, die het op je verderf toelegt.

Bom staart met angstoogen naar Leen.

Ze slenteren de zaal uit naar buiten.

In den gang ontmoeten ze Kees, die op het voetbalveld is uitgegleden en nu met een dikbemodderd gezicht en slijkhanden naar binnen komt.

„'t Is besmettelijk zeg," voert Cor hem tegen.

„'t Zel waar wezen Bom," en Kees, die meent dat Bom het over zijn modderbedekking heeft, klemt gulgauw Boms roode hoofd tusschen zijn groote handen.

„Flauwe knul," knort Cor, „ik bedoelde Piet."

„Wat Piet," vraagt Kees nu vol belangstelling.

„Wel Piet Verhage. Da's besmettelijk."

„Besmettelijk? Wie zegt dat?"

„Pepertje."

„Jò, hij besjoemelt je."

„Nou, niet dan. As jij 't niet g'loove wil," mort Bom.

„Bè je gek kerel, Piet verlakt ze allemaal."

Dat is de meening van Kees. Doch heel gerust is hij er ook niet op en als hij aanstonds zich onder de kraan heeft afgespoeld zoekt hij toch Pepertje met de vraag: „Is het besmettelijk mijnheer, van Piet Verhage?"

„Ja Kees, zeer besmettelijk," zegt mijnheer met grooten ernst en nu staat het ook bij Kees vast, dat het er met Piet niet zoo best voor staat.

Piets ziekte is dien middag onderwerp van het ge-

sprek, dat op eenigszins gedempten toon wordt gevoerd door de jongens. Alleen Willem, die vanwege het stil genoegen, waarmede hij tabak in rook omzet, den bijnaam van „Pijpie" draagt, laat zich niet overtuigen en ieder die hem met het woord „besmettelijk" nadert, wordt met een beslist „verlakkerij" beantwoord. Eer het nog avond is weten alle jongens twee dingen: „Piet Verhage is erg besmettelijk ziek" en „Pijpie wil het natuurlijk niet geloove."

Piet en Pijpie worden nu in één adem genoemd.

Intusschen lag Piet op z'n „fijne matras" en streed zijn strijd met Verveling, die tergend over hem kwam en van geen wijken wilde weten.

Zijn lachen om den „vecarts" was hem al vergaan en verkeerde in smeeken „of hij er nu uit mocht." Dokter zag echter, óók den volgenden dag, den toestand nog donker in en schreef absolute rust en „trouw innemen" voor.

Dagelijks kwam de Directeur zich van het verloop der ziekte vergewissen. Hij informeerde naar ligging, voedsel, pijn, doch van opstaan sprak hij niet.

Den derden dag waagde Piet schuchter een poging.

„Hoe gaat het met den rug, Piet," had de Directeur gevraagd.

„Best, mijnheer," spoot Piet hoopvol naar buiten.

„Gelukkig," zei de Directeur.

„Ik zou er wel uit kunnen, mijnheer," meende Piet, „mag het?"

„Neen Piet, we moeten voorzichtig zijn, jongen. Je hebt het al zoo'n tijd gehad, dat kan niet in een paar dagen genezen zijn."

„Maar mijnheer, ik voel toch niks meer," hield Piet aan.

„'t Is een verouderde kwaal, Piet, en daarmee moeten we nu eens voor goed afrekenen, jongen."

„Zou ik dan eens wat mogen opzitten, mijnheer?"

Maar ook dat vond mijnheer niet goed want „een rug geneest alleen, wanneer men ligt."

Hoe Piet ook drong, hoe hij ook smeekte, niets mocht baten. Op een afdoende behandeling bleek alles ingesteld.

„Als ik er nu niet uit mag, sla ik morgen de boel kepot," zoo verklaarde hij woest, toen zijn ambtenaar den vierden dag hem weer zijn „medicijnen" voorhield.

„Dat zou voor je rug niet best werken Pietje," waarschuwde mijnheer.

„Me rug, me rug," smaalde Piet, „die scheelt niks."

„En je hebt al zoo menigmaal het werken moeten opgeven," kwam herinnerend mijnheer.

„O, maar da's nou over," verklaarde Piet.

„Ik zal er met den Directeur over spreken," beloofde de ambtenaar.

Maar de Directeur was niet te vermurwen. „Eens en vooral beterschap," was zijn oordeel.

Toen gaf Piet het maar op. Gelaten lag hij neer, wachtend op een genadige beschikking over hem.

Na negen lange dagen sloeg het verlossend uur.

De Directeur zelve kwam nog éénmaal naar boven en vraagde belangstellend: „geen pijn meer Piet, héélemaal geen pijn meer?"

„Neen, mijnheer, heelemaal niets meer," zei Piet met groote stelligheid.

„Nu, dan zal je wel voor goed genezen zijn, denk ik. Sta maar op. Nog een paar dagen rustig zitten in je kamertje en dan zal het wel weer gaan met het werk."

„Ach mijnheer, zou ik meteen maar naar het werk mogen?" kwam Piet, en heftig verlangen lichtte uit een paar smeekoogen.

„Zou je denken dat het gaat," deed een beetje verbaasd de Directeur.

„O vast wel mijnheer," stelligde Piet.

„Vooruit dan maar," kwam het verlof.

Een kwartier later stapte Piet met flinke passen naar het bouwwerk.

De baas ontving hem met hartelijkheid en de jon-

gens niet minder. Allen informeerden met groote belangstelling naar den staat zijner gezondheid en Manus liet zelfs een oogenblik zijn speciebed in den steek, toen Piet op steiger steeg, om vermanend hem mee te geven „denk aan je rug, lange," waarop Piet vrij onhartelijk antwoordde: „stik, vuile spin."

Nog enkele maanden verbleef Piet in het gesticht. Niet altijd was zijn stemming evengoed, menigmaal was het weer weinig aanlokkelijk om te werken, dikwijls was de arbeid ingespannen en zwaar — maar de rug hield zich goed.

Piet is reeds jaren als bekwaam metselaar werkzaam in een onzer groote steden.

Toen hij kans zag een dag zich vrij te maken, gaf hij toe aan het steeds groeiend verlangen nog eens weer te Valkenheide te zijn.

Gezellig boomend over verleden en heden zat hij neer bij den Directeur. Oude herinneringen werden nog eens opgehaald en met dankbaarheid gewaagde Piet van leiding en leering in het voorheen.

„En Piet," vraagde de Directeur, „geen hinder meer van 't lendeschot?"

„Genezen, mijnheer," antwoordde Piet.

Even keken zij elkander aan.

Toen lachten beiden.

ALLES TEVERGEEFSCH OF ....?

„Wat een jongen mijnheer," zoo kwam even de ambtenaar zich luchten over den pas aangekomen verpleegde, dien hij een reinigingskuur had doen ondergaan.

„Ja, een jongen zal het wel zijn, mijnheer Boom," lachte ik, „dat zijn we hier zoo gewoon."

„Een jongen, ja dat is hij zeker wel," vervolgde de ambtenaar mijn spot, „ik heb er niets van een meisje

aan gevonden. Het is allemaal hard en ruw en dom en brutaal, vuil en vies, wat er aan is."

„Gelukkig mijnheer Boom, dat wij dan tenminste één jongen hebben, waaraan wij weten, dat gewerkt moet worden."

„Ik denk dat het lang en zwaar werken zal worden, mijnheer," zoo uitte nog mijn trouwe helper zijn vrees over dezen nieuwen knaap.

„Met Gods hulp zal het wel weer lukken, mijnheer Boom."

„Het is te hopen mijnheer, maar ik geloof niet, dat we er nog veel zóó gehad hebben."

„Och, daar lijken er immers geen twee op elkaar," vergoelijkte ik een beetje, „dus zal hij wel een tikje anders weer zijn, dan de anderen." Maar mijn hart gaf den ambtenaar gelijk, die zich beklemd gevoelde bij zulk een staat van verruwing en vergroving, als die, waarin Piet Noordstra verkeerde.

Toch — er mocht vreeze zijn, verbazing was er niet!

Piets geboorteplaats was de wijde wereld.

Zijn vader — deed zijn naam in het geboorteregister niet invullen.

Zijn moeder, was de achttienjarige oudste dochter van een liedjeszanger.

Zijn wieg was een hotsende woonwagen.

Zijn omgeving een reizende kermistroep.

De natuur en het leven waren de school door Piet bezocht, de oudere leden van den troep zijn onderwijzers, de lessen bestonden in het verkrijgen van de noodige vaardigheid tot het verwerven van gewin.

De belooning voor een kwaden dag was een vloek en een trap; de straf voor een goeden dito een glas bier en een cigaret.

Zoo was Piets jeugd de jeugd van den kermisreiziger met al de vreugden en vrijheden daaraan eigen, met de verwildering en verwording daarbij behoorend.

En Piet leefde van harte mee in de ongebondenheid van den zwerver en hij leerde zijn lessen vlijtig en

goed. Toen hij twaalf jaar oud was, kon hij als volleerd de school verlaten; hij was in alle leugens, bedriegerijen en dieverijen volkomen onderlegd.

Zoo was Piet veertien jaar geworden, toen moeder het noodig vond, zeker met het oog op de opvoeding der kinderen — Piet had nog een broertje van tien en een zusje van zes jaar — zich de hulp van een man te verzekeren en zij gaf hart en hand aan den reizenden stoelenmatter Noordstra, die in groote gulheid van vaderlijke liefde allen kinderen zijn niet geheel onbevlekten naam schonk.

Vader Noordstra had een ruim hart, waarin naast liefde voor vrouw en kinderen nog plaats was voor warme genegenheid tot den drank. Wanneer hij nuchter was, werkte hij trouw, doch niet zoodra begon hij zijn arbeid of een onverzadelijke dorst dwong hem te drinken, totdat hij zat neerzeeg op zijn biezen en zijn roes versliep. Wanneer hij dan nog tijd overhield, wijdde hij zich aan de opvoeding van het kroost zijner vrouw . . .

Of Piet in dezen tijd van nimmer nog ervaren vaderliefde meer brutaal werd, dan wel of hij minder handig begon te worden valt niet uit te maken, doch zeker is het, dat hij nog tijdens moeders wittebroodsweken werd betrapt op het stelen van een reisdeken, welke hij haalde van een rijtuig, dat stil stond voor dezelfde herberg, waar ook vaders woning zich tot rusten zette. Bij het overbrengen uit het eene voertuig in het andere trad hem de eigenaar van het kleed in den weg en Piet — wist door een snellen aftocht te ontkomen, ook al moest hij zijn pas verworven bezit weer afstaan.

Misschien wilde hij zijn ontvluchting bespoedigen, mogelijk haar vergemakkelijken, hoe het zij, een tegen een schutting geplaatst rijwiel werd besprongen en in razende snelheid vervolgde Piet zijn tocht, welke eindigde, toen hij bij den ingang der naaste stad, door twee agenten werd opgewacht, welke hem na zijn vermoeiende reis een stille rustplaats verschaften.

Het zondenregister van Piet bleek zóó zwart, de omgeving, waarin hij verkeerde zóó verderfelijk, dat des rechters uitspraak luidde: „zonder toepassing van eenige straf ter beschikking der Regeering gesteld."

Aan die beslissing hadden wij de komst van Piet in onze inrichting te danken.

Vijf jaren vertoefde Piet bij ons. Een ruwe, ongevormde klomp... Graniet? Of klei? Soms dacht men het eerste, dan weer neigde men naar het laatste.

Wanneer hij zijn platte praatjes bracht onder de jongens en daar kwam een waarschuwend woord van zijn ambtenaar, dan schoten bliksemschichten uit Piets oogen en een felle stroom van woordenvuil welde op uit het diepste binnen. Dan rechtte hij zijn reuzig lijf en balde zijn grove knuisten tot hamers... Dan deed hij denken aan grauw graniet.

Maar dan weer, als je zoo eens rustig in je eentje met hem praten kon, dan werd Piet zoo stil en zei hij zoo zachtjes het ja van berouw en van goed willen, dat men denken moest aan innerlijk teer, dat slechts door harde buitenlaag werd omkorst.

Die tweeheid in zijn bestaan is hem bijgebleven, zoolang ik hem heb gekend. Piet bleef behooren tot die jongens, van wie men nooit wist wat ze waren en hoe zij onder inwerking van het leven straks zich zouden houden. Vijf jaren gestichtsverblijf waren óver hem heen gegaan! Of tóch nog dóór hem heen?....

In elk geval: vijf jaren was hij gestichtsjongen. Dan dringt wel de tijd, om ernstig te denken over terugkeer „in de maatschappij".

Met groote zorg werd gezocht naar een geschikt gezin. Dat is altijd een ernstig werk. Men zoekt naar menschen, die beide oogen steeds open houden en vol verstandig vertrouwen zijn; bezadigde, bezonken naturen, wars van gemakzucht; menschen die vast weten te leiden en ver durven laten gaan; die helder zijn van hoofd en warm van gemoed; in wier zaak krachtig en kundig wordt gearbeid en in wier huis knusse gezelligheid heerscht.

Voor Piet meenden wij „een geschikt gezin" te hebben gevonden in een flink dorp, niet al te ver verwijderd van een groote stad. Met iets meer dan gewone belangstelling lieten wij hem vertrekken en eenigszins in spanning zagen wij de eerste berichten tegemoet.

Dat viel niet tegen.

Na drie dagen kwam de patroon zelve even op zijn motor aangetuft, om te vertellen: „Dat zal vermoedelijk wel gaan, mijnheer. Hij is flink in zijn werk, laat zich best gezeggen als er iets verbeterd of veranderd moet worden. En in huis is hij gezellig. Als het zoo blijft ben ik best tevreden."

„Als het zoo blijft....."

Den volgenden avond rinkelde de telefoon.

„Directeur Valkenheide. Met wie?"

„Met Rinze, mijnheer. Ik wilde het u even zeggen, maar ik vrees, dat Piet er van door is. Hij is van morgen naar karwei gegaan, doch is daar heel niet aangekomen. Er is geen spoor van hem te ontdekken, dus ik vermoed, dat hij huistoe is."

„Zoo, zoo, mijnheer Rinze. We zullen eens onderzoeken hoor."

Twee dagen later werd Piet door de recherche gevonden in de krotwoning, welke sedert een paar jaar door zijn Ouders werd bewoond. Nog één dag en hij was weer te Valkenheide aangekomen.

„Zoo, Piet, was jij daar weer?"

„Ja, mijnheer," zei Piet deemoedig.

„Nog geen volle week aan het werk geweest."

„Neen, mijnheer," stemde Piet toe.

„Begreep je niet, dat het zoo misliep?" was weer mijn vraag.

„Ja mijnheer," verklaarde Piet.

„Maar waarom deed je het dan?" vraagde ik verwonderd.

En zacht en verlegen, zooals ik Piet nog nooit had gezien, fluisterde hij: „Ik wou zoo graag me moeder zien, mijnheer."

Toen barstte hij in huilen uit.

„Ga nu je manchester pak maar weer aantrekken, jongen," zei ik, toen de tranenbron gestopt en de kalmte weergekeerd was.

Stil ging Piet tot den Huismeester, die hem opnieuw in het gestichtspak stak. Even later stapte hij in zijn jas met koperen knoopen mijn raam voorbij, op de werkplaats aan.

Hij keerde echter op zijn schreden terug en klopte aan mijn deur.

„Wat is er Piet?" vraagde ik hem, toen hij was binnengekomen.

„Zoudt U het nog eens met me probeeren willen, mijnheer," kwam aarzelend zijn verzoek.

„Nog eens probeeren, Piet?" vraagde ik in de uiterste verbazing, „nog eens probeeren? Hoe kom je dáár bij, jongen?"

„Ik zou het zoo graag willen, mijnheer."

„Dat geloof ik best, maar wat zou het geven?"

„Ik zal eerlijk mijn best doen, mijnheer."

„Dat beloofde je een week geleden óók, Piet. En heb je woord gehouden?"

„Neen mijnheer," zei Piet en boog beschaamd het hoofd.

„Laten we er dan maar niet meer over praten, Piet," besliste ik. „Ga maar naar je werkplaats."

Weer schoten Piets oogen vol tranen, doch hij zei niets meer en ging stil aan zijn werk.

Even later belde ik baas Rinze op, om hem kennis te geven, dat Piet weer boven water was. „Hij zou weer graag naar je terug willen, Rinze," besloot ik mijn mededeeling.

„Laat hem dan komen, mijnheer. Ik wil het wel met hem wagen."

„Ja, Rinze," aarzelde ik nog, „maar jij kunt hem daar ook niet aan een touwtje vast leggen."

„Och mijnheer, ik geloof niet, dat U bang behoeft

te zijn. Hij zal wel gezien hebben, dat zijn wegloopen toch ook niet baat. Ik zou hem mij maar geven," drong hij aan.

„Ik zal er vandaag eens over denken," besloot ik. „Morgen krijg je den jongen óf mijn bericht, dat hij niet komt."

„Best mijnheer. Ik verwacht hém hoor."

„We zullen nog wel eens zien. Adieu, Rinze."

Wat had ik nu toegezegd?

Nog eens een beslissing te overwegen, welke alreeds was genomen? Dat mag in de opvoeding niet te dikwijls gebeuren.

Was het verstandig aan het verzoek van baas Rinze te voldoen? Zou Piet niet denken: „een keer wegloopen is zoo erg niet"? En zoo h ij het al niet dacht, zouden de andere jongens dan zulke gedachten niet gaan koesteren en dus nu zaad worden gestrooid, dat later tot kwaad kruid zou opwassen?

Maar die jongen wás al v ij f j a a r in het gesticht. Hij vervreemdt van het leven daarbuiten. Dat is toch een groot kwaad. Het was toch waarlijk zoo'n wonder niet, dat hij niet dadelijk de vrijheid had kunnen dragen. En dan — hij deed het om zijn moeder te zien.

Zoo deinden mijn gedachten rusteloos op en neer.

De beslissing viel spoediger en gemakkelijker dan ik had verwacht.

Leeraar Kampstra kwam uit de werkplaats gestapt met Piet aan zijn zijde. Wat zou dat geven?

„Mijnheer," zoo begon Kampstra, „Piet kan er den rechten slag niet van krijgen. Hij vraagde mij verlof om naar het bureau te mogen. Hij wilde u vragen, het nog eens één keer te probeeren."

„Mijnheer, het zal heusch goed gaan," steunde Piet het bedekte verzoek van den leeraar.

Moest ik, nu iedereen clementie pleiten kwam, nu er tenslotte niets vreeselijkers was geschied dan dat een jongen van zijn werk was weggeloopen om zijn eigen moeder op te zoeken, moest ik nu onvermurwbaar blijven? Zou dat geen laakbare hardheid zijn?

Piet zou gaan!

Den volgenden ochtend ging hij met een ambtenaar op stap, naar baas Rinze. Hij werd hartelijk ontvangen en na een kleine vaderlijke berisping van den baas, toog Piet weer welgemoed aan het werk.

„Beste menschen, mijnheer," rapporteerde bij zijn terugkeer de ambtenaar. „Die jongen treft het hoor."

Jammer dat de deugd op dit ondermaansche niet altijd wordt beloond!

Den dag na Piets vertrek rinkelde reeds in de vroegte van den morgen de telefoon. Nauw had ik den hoorn van den haak genomen of ik hoorde al de beangste stem van baas Rinze: „bent u het zelf, mijnheer?"

Ik was het zelf!

„Daar is me die aap er toch weer vandoor, mijnheer. Ik had hem gisteravond, omdat hij goed zijn best had gedaan en het mooi weer was, even mijn fiets gegeven, om een eindje te rijden en nou is hij niet teruggekeerd. We zijn heel den nacht niet naar bed geweest. We hoopten, dat hij nog zou komen. Maar hij is weg hoor."

„Zoo, Rinze, da's leelijk. Het spijt me erg voor je."

Met een zucht hing ik de telefoon weer op. Een paar minuten later verzocht ik met bezwaard hart aansluiting met het Bureau van Politie te Y., om, toen deze was verkregen, aanhouding te vragen van den voortvluchtigen minderjarige Piet Noordstra, welke mij den vorigen dag door die politie was gebracht geworden....

Het duurde vrij lang eer ik iets van Piet vernam. Eerst na zes dagen werd hij „voorgeleid."

„Gisteravond aangehouden, mijnheer," lichtte de agent welwillend toe.

„Waar heb je al dien tijd gezeten?" vraagde ik den schuldige.

„Gewerkt onderweg, mijnheer," antwoordde Piet.

„Gewerkt?"

„Ja, mijnheer een schip steenen helpen lossen."

„Steenen lossen," vraagde ik wel wat verbaasd, „waarom ging jij steenen lossen?"

„Ze hebben het thuis zoo arm, mijnheer," zei Piet zacht voor zich heen.

„Wat heeft dat er mee te maken?" zei ik nog wat barsch.

„Ik wou zoo graag wat verdienen voor thuis," verklaarde Piet.

„En wat heb je dan thuis gebracht?" vraagde ik nieuwsgierig.

„Twee rijksdaalders, mijnheer," zei Piet en ik meende over zijn trieste snuit een glimp van vreugde te zien glijden.

„En de fiets van baas Rinze?" vraagde ik in spanning.

„Die is ook met het spoor mee gekomen," zei Piet, „en het belastingplaatje heb ik in me zak mijnheer, ik dacht anders halen ze het er soms af."

Nadat Piet mijn bureau had verlaten hielden mijn gedachten nabetrachting in dezen trant:

Vijf jaar in 't gesticht en één dag daarbuiten — dan met vaart terug naar de gribus, waaruit hij is voortgekomen. Helpt al ons werken en ploeteren dan niets?

Steenen gesjouwd, omdat het thuis zoo arm is. En een fiets in zijn bezit, die hij niet heeft verpatst. Zou die jongen dan toch veranderd zijn?

Alles tevergeefs of.....??

HET BLIJFT TOCH JE MOEDER.

Het wás een slechte vrouw.

En wanneer een vrouw slecht is, dan wil dit voor een gezin nog iets anders zeggen, dan wanneer een man slecht is.

Als vader drinkt, dan brengt dat bittere armoede in het gezin, maar de zwoegende, zorgende moeder bewaart toch de kinderen nog voor het állerergste. Komt

de dronkaard als een woesteling thuis, het is moeder, die de meeste vloeken en de meeste slagen opvangt.

Maar is de vrouw een slaaf van den drank, dan is er in het gezin geen enkele rem meer, die het stuit op den weg naar den ondergang. Vuilheid, verwording, kommer en kruis treden binnen.

Wanneer een man vloekend binnenstrompelt, doet hij van ontzetting ijzen; maar als een vrouw met dubbelslaande tong haar lievigheden smoezelt, doet zij van afkeer walgen. Wanneer de man met vuisten bonkt, wordt wel buil en schram opgeloopen, al stuift de kinderschaar uiteen; maar wanneer een dronken moeder beurtelings dreigt en vleit, dan wordt er van binnen in het kinderhart iets gewond of gebroken, al trekken de kinderen lachend aan haar rok.

Is de man een overspelige wellusteling, het zal zeer vaak aan de kinderen voorbijgaan; maar is de vrouw een boeleerster, dan krijgen de kinderen dingen te zien en te hooren, die het schaamtegevoel dooden en den geest met onreine beelden vult.

Vader slecht? Een groot deel van zijn kwaad blijft nog buitenshuis. Moeder ontaard? De volheid van ellende stort zich uit over het gezin.

En zij?.... wás een sléchte vrouw!

Z ij was de moeder van Jan, een onzer jongens. En die hield, betreffende haar, heugenis aan veel leelijks en veel droefs.

De vader van Jan was een goedige sukkel, welke niet was opgewassen tegen het ruwe vrouwmensch, waarmede hij getrouwd was en wier kinderen zijn naam droegen. Om dit laatste had zij dien sul genomen. Overigens bekommerde zij zich niet om hem en weinig slechts om de kinderen, drank en overspel vulden haar leven.

Toen „haar man" naar lichaam en geest ziek was, verliet zij hem.

Haar oudste, een grove meid van achttien jaar, ging mèt haar, om na een paar maanden te trouwen met een zeeman, omdat ze een „ongelukje" had gehad.

Toon, een jongen van zeventien jaar, had partij gekozen voor zijn vader en bleef achter bij den zieke, voor wien hij als een zoon heeft gezorgd.

De twaalfjarige Jan trok met moeder mee.

Dat zou zijn ongeluk worden.

Wanneer moeder dronken was, vloekte en schold zij net zóó lang, dat Jan — en hij was al voor geen klein beetje vervaard — de straat op ging. Was ze nuchter, dan zwierf ze zelf langs de straat, indien ze tenminste geen „bezoek" ontving.

De straat was dus de plaats, waar Jan werd opgevoed en geleid en geraden of voortgevloekt door moeder kreeg hij er spoedig slag van om zich door het leven heen te slaan. Hij streed den strijd om het bestaan met succes. Maar een „eerlijke" strijd was het niet.

De gevolgen lieten zich niet wachten. Wegens diefstal van een bankbiljet werd hij voor drie maanden naar de tuchtschool gezonden.

Dat bracht er bij Jan toch wel een beetje den schrik in en toen hij na zijn drie maal dertig dagen weer in Amsterdam terugkwam, begaf hij zich niet naar moeder, doch naar vader en broer Toon. Aan dezen mocht het gelukken voor Jan passend werk te vinden.

Het liefdevol vermaan van vader bij de bondige tucht van Toon waren oorzaak, dat Jan van verkeerde dingen werd terug gehouden. Twee jaren lang leidde hij een voorbeeldig leven.

Toen stierf vader.....

Dat deed Jan met minder vaste schreden het pad der deugd bewandelen. „Toon met zijn eeuwige aanmerkingen mocht op zich zelf passen, hij had hem niet noodig." Zoo keerde Jan zich af, van zijn broer en diens heilzame leiding.

Drie maanden na vaders dood was Jan de vagebond van weleer. Zijn kwade geest: moeder, kwam weer in zijn leven en troonde haar „lieve jongen" mee naar haar kosthuis, een logementje van verdachten naam.

Van daaruit ondernam Jan zijn straat-strooptochten

en wel met zulk een gevatheid, dat, hoewel hij bijna dagelijks stal, het ruim een jaar duurde alvorens hij werd betrapt.

De rechter oordeelde het nu welletjes en wegens diefstal van goederen uit den voorraad van een marktkoopman werd Jan „zonder toepassing van eenige straf ter beschikking der Regeering gesteld."

Valkenheide werd een „zure" jongen rijker.

„Ze zeie nogal geen straf," gromde Jan in zijn beste dagen — op de andere dagen sprak hij niet, je voelde zijn nabijheid echter steeds aan de ijsbergkou, welke hem omgaf — „geen straf en dan stoppe ze je, tot je één en twintigste jaar in een gesticht."

De opgedischte spijzen waren voor onzen Jan ook moeilijk verteerbaar. „Die vetkanen," zooals hij gebraden spek geliefde te noemen, „kunnen ze voor mijn wel houwe." Toch bleef er nimmer een restje op zijn bord. „Roggebrood met kaarsvet," smaalde Jan als het voedzame bruin brood hem werd voorgezet, waarvan hij regelmatig met groote appetijt zijn acht ons per dag naar binnen werkte.

Een derde steen des aanstoots was het vak. Jan was overeenkomstig zijn verlangen ingedeeld bij de orde der zoolgangers, want „schoenmaker ben ik vroeger ook geweest," had hij verklaard.

Dat verleden zat hem nu leelijk dwars. „Wou de baas hem soms zeggen, hoe hij een zool moest pennen? Hij had er al wel duizend opgelegd. En vlug ook. Dat was anders werken dan hier in die negerij. Een hak zetten? Je zou ze in je leven verslijten, die hij al gezet had..."

Zoo pruttelde het voort in Jans gestichts-jongensleven.

Die zure atmosfeer werd „van huis" uit steeds weer opnieuw verontreinigd. Immers: Toon ging trouwen en deed in een hartelijk briefje daarvan bericht aan Jan. „Als je nou nog weer es thuiskomt," schreef hij, „be-

hoef je niet meer as een zwerver te leven. Je heb bij mijn een thuis. En dan zal je beter weze als bij die huichelaars, die je vader na 't kerkhof hebbe geholpen. As je nou nog met die vuile verraaiers zou omgaan, verdiende je, dat ze je ook van kant hielpe."

Had zus — Moeder deed nooit iets van zich hooren — wellicht vermoeden van de correspondentie tusschen de twee broers? Hoe het wezen mocht, ook z ij zocht contact door het zenden van een pakje. Nu is „een pakkie" aan een gestichtsjongen een nooit falend middel. Jan werd van Toon weggetrokken naar Sien henen. Ze schreef ook zoo gul: „Hier heb je wat lekkers te smikkele jô. Laat je nou niet lijme door die gooser. Wie gaf je te frete toe vader dood was? Heit hij je soms een pakkie gestuurd? Daar sel die wel salig voor oppasse met zijn fijne smoessies."

„Ja, dat was toch de waarheid," verzekerde Jan zichzelf. „En haar pakkie was toch fijn."

Maar Toon liet het niet onder zich. „As jij je daar soms versjaggerijnd," zoo schreef hij bemoedigend, „mot je maar es bedenke, wie je eigenlijk naar 't gesticht geholpe heit. Wie heit je leve verpest? Of ben je dat al vergete? Nou ik vergeet 't nooit. De ouwe man keert zich nog om in z'n kist as tie hoord wat die judasse nou weer uithale. Laat je toch niet besjoemele booy. Ziet toch zelf uit je doppe."

Nu was weer de beurt aan Sien. En die verstond het handwerk uitstekend.

Een smoezelige brief, ditmaal zonder pakje, bracht Jan het volgende nieuws: „Die lekkere broer van je sel wel geseid hebbe je mot bij mijn komme. Ja zeker, as je maar werreke wil. Maar as je zonder ben trap tie je sebiet de deur uit. Je mot 'm maar kenne. As ie 't self maar heit. Maar z'n ouwe moer en z'n bloedeige broer laat ie liever krepeere."

Op deze wijze werd Jan door beide partijen bewerkt en kon hij, zoo hij wilde, blijven meeleven in de spheer van ruzie en onderling gekift.

Doch dat „willen" begon te verslappen. Ware Jan

nog thuis geweest, hij zou van ganscher harte zijn stem hebben gemengd in het kijvend koor. Met onverdroten ijver en met groote getrouwheid zou hij naar rechts en naar links van zich hebben afgebeten. Maar nu hij slechts uit de verte toeschouwer kon zijn, nu kreeg hij er al spoedig genoeg van.

„Wat heb ik an jullie geruzie,?" schreef Jan naar beiden.

En al spoedig voelt hij zich geroepen van goeden raad te dienen en hij vermaant: „blijve jullie nou niet koppe. Wat gebeurd is, is gebeurd. Je ben toch broer en zus."

Zijn goed woord vond echter nog niet een goede plaats en wel wat teleurgesteld over zijn mislukte poging tot bemiddeling, mokte Jan de eerste dagen weer met groote bitterheid over alles en allen, behalve over zich zelve.

Langzaam echter trad verbetering in. Tegen zonneschijn is het ijs niet bestand en ook Jan begon te ontdooien in die omgeving van kalme rust en trouw medeleven.

Elken middag je prakkie weer klaar — hij had het vroeger wel anders gekend.

Een paar fijne nieuwe schoenen maken — die baas was toch nog zoo mis niet.

In een gesticht zitten is niet alles hoor — maar je blijft toch van veel „beroerdigheid" af en je komt toch „als een man in de maatschappij" terug.

Dat werd de wijsheid, welke van lieverlede Jan's eigendom werd.

Toen ging het standvastig in de goede richting en Jan kwam „na een jaar best oppassen" voor verlof in aanmerking.

„Een week verlof!" Dat is de prijs, waarnaar het hart van den Valkenheidejongen maanden lang met klimmend begeeren haakt. Ook Jan had verlangend uitgezien. En met veel verwachting vertrok hij „naar huis".

Hij zou thuis zijn bij Toon. Dat had hij zelf zoo ge-

wenscht en — Toon had voor de reiskosten gezorgd.

Na een week keerde Jan terug.

Hij was wat stil, vond zijn ambtenaar, maar toch niet onverschillig.

„Een goede week gehad, Jantje," zoo begroette ik hem op mijn bureau.

„Ja mijnheer, best hoor," antwoordde hij.

Kwam het door wat de ambtenaar had gezegd over Jan's stilheid, dat ik de rechte blijheid meende te missen in zijn woord, of was dit werkelijk zoo?

„Had je broer een aardige woning?" informeerde ik belangstellend.

„Ja, mijnheer, dat ging wel hoor," kwam zijn wederwoord.

„Ging het met zijn werk nog al!" vraagde ik verder.

Alweer kwam het effen: „ja mijnheer, dat liep nogal."

Zat er wat bij Jan, of zat er nu niets?

„Nog oude kennissen ontmoet, Jan?"

„Ja, mijnheer," antwoordde hij nu snel en met grooter levendigheid: „ik heb Willem Prins gezien, me kameraad van vroeger."

Nu zijn „kameraden van vroeger" voor onze jongens meestal niet het beste gezelschap en nu Jan wat levendiger werd bij de herdenking aan de geneugten met zijn makker van weleer, was het mijn beurt om wat strakker te worden in mijn spreken en droogjes constateerde ik: „je zult mekaar wel heel wat verteld hebben, dat begrijp ik best."

Wonderlijk toch! Daar was wéér dat aarzelende van zoo even als hij ontwijkend antwoordt: „ja mijnheer, dat wel."

Nu was i k weer bij, toen ik vraagde: „en wat heb je zooal samen bepraat Jan?"

„Nou niet zooveel, mijnheer," deed Jan verontschuldigend. „Ik heb hem maar één keer gezien. Ik liep door de Linaeusstraat en dacht, ik ga maar es naar het kerkhof, waar vader begraven leit. Toen

kwam ik hem tegen, vlak bij 't kerkhof. We zijn samen wat opgeloopen en toen is hij meegegaan het kerkhof op. We hebben daar een beetje loopen kijken naar de steenen en daarover zoo'n beetje loopen boomen. D'r was een groot kruis en daar stond op: „Zalig zijn de dooden," en op de andere arm stond: „die in den Heer sterven." Toen zei Willem: nou, da's tenminste waar — zalig as ie maar dood ben."

Ik zeg tegen 'm: „ja, maar je leest de helft maar, je mot alles lezen, d'r staat nog wat achter."

Hij zeit: „wat?"

Ik zeg: „nou, zalig zijn de dooden, die in den Heer sterven."

Toen zei hij: „zeg kerel, je bent toch niet gek geworden hoop ik. Jij laat je toch zeker daarginder die ouwe wijve praat niet meer wijs maken?"

Ik heb gezegd: „ja zoo redeneeren alle domme menschen, maar daarom hebben ze geen gelijk."

„Nou mijnheer, toen is ie tenslotte kwaad geworden en hij zei: „stik maar met je praatjes en kom maar terug as je nuchter ben." Maar ik vond het toch jammer, dat ie zoo weg geloopen is, mijnheer," zei Jan en daar trok treurigheid door zijn zeggen.

„Dat kan ik begrijpen, Jan," antwoordde ik „maar zou je denken, dat je iets verkeerds gezegd hebt?"

„Welneen mijnheer," zei Jan.

„Nou Jan, wees dan dankbaar, dat je aan je vriend iets goeds heb kunnen meegeven. Mogelijk dat hij je er later óók nog dankbaar voor is."

„Ja mijnheer," zei Jan, maar overtuigend klonk zijn bevestiging niet.

Ik vond beter niet verder hierop in te gaan en vraagde: „en heb je nog andere bekenden gezien?"

Jan kleurde. Hij haperde even, maar toen zei hij, met iets als een zucht: „m'n moeder, mijnheer."

„Zoo Jan, je moeder," deed ik wat ontwijkend.

„Ja mijnheer," vervolgde hij, „ze was bij m'n zus."

„En vond ze niet, dat jij heel veranderd was, Jan?"

„Daar zei ze niks van mijnheer. Maar z ij was zoo veranderd."

„Hoe zoo, Jan?" vraagde ik nu weer met volle belangstelling, want van een veranderde levenswijze van Jan's moeder was mij niets bekend. Integendeel wist ik met groote zekerheid, dat zij dieper gezonken was en meer dronk dan ooit te voren.

„Wel mijnheer, ze was zoo blij, dat ze me zag. En ze vloekte heelemaal niet. Maar...."

Jan zweeg.

„Wat wilde je nog zeggen, Jan?" drong ik aan.

En héél zachtjes — er was niemand in de kamer dan wij beiden, maar toch héél zachtjes — zei hij: „ze wilde dat ik ze een zoen gaf, mijnheer...."

Ik bleef Jan vragend aanzien.

„Maar ik durfde eerst niet, mijnheer. Ze rook zoo naar drank... ik werd er akelig van.... maar ze kwam naar mij toe...."

Nog zweeg ik.

Maar ook Jan bleef zwijgen, zoodat ik zachtjes vraagde: „en toen, Jan?"

„Tóén?...," barstte hij los: „tóén heb ik z'r een gegeven, mijnheer. Ik heb m'n oogen dichtgedaan, maar ik heb ze toch gezoend. Het blijft toch je moeder, mijnheer...."

Hij was in hevige opwinding. Rustig liet ik hem tot bedaren komen.

Vatte hij mijn stilzwijgen op als een afkeuring?

Mogelijk wel, want met heftig nokken brak hij nogmaals los: „ik durfde het niet te laten, mijnheer. Het blijft toch je moeder...."

Maar had ik dan, waardoor dan toch of wanneer? bij dezen jongen den eerbied voor zijn moeder ondergraven, zóó, dat hij tweemaal zich meende te moeten verontschuldigen over een kus, háár gegeven?

„Goed gedaan, jongen," zei ik, terwijl ik zijn hand drukte. Toen heb ik hem verteld, de geschiedenis van „Kees en zijn moeder."

Jan luisterde met groote aandacht.

Er kwamen tranen in zijn oogen.

„Misschien," zoo besloot ik, „kan jij later ook nog eens wat zijn voor je moeder, Jan."

Maar hij schudde droevig het hoofd.

„Kom, kom, Jan," zei ik sussend: „wie weet waar God jou nog voor gebruikt."

En toen weer zachtjes: „Ik durf niet, mijnheer...."

Jan wenschte niet weer met verlof te gaan.

En toen de tijd kwam, dat hij kon herplaatst worden in het volle leven, toen kwam hij met het verzoek: „niet in Amsterdam, mijnheer?"

Hij werd geplaatst op een stil dorp ver van de groote stad.

Vele jaren gingen reeds voorbij.

Maar nog altijd woont Jan in hetzelfde dorpje. Naar Amsterdam keerde hij nimmer weer. De vrees houdt hem verre.

Want daar leeft nóg de vrouw, die hem dwingt om een kus.....

Dien hij vol walging wil weigeren.....

Maar — het b l ij f t toch je Moeder!

KO IS GELUKKIG WEER THUIS.

Een logge, loome, luie, lummel.

Een slordige, slappe, sloome slungel.

Dat beeld is niet aantrekkelijk.

Toch is het de juiste teekening van Ko de Nat, die door den forschen gevel, welke zijn aangezicht sierde, bij zijn makkers onder den naam „de Neus" bekend was.

De Neus dan was log en slordig, loom en sloom.

Een lastige jongen dus?

Toch niet!

De Nat was te traag om lastig te zijn. Had hij maar zijn „pijpie," hield hij maar zijn praatje, in den winter kort bij het kacheltje, in den zomer onder een dicht

bebladerden boom, dan was „de Neus" in zijn nopjes en „men had geen kind aan hem."

Maar toch was hij een jongen, die ons zorg baarde. Niet in het heden, want waarlijk in zijn vrijen tijd was hij niet lastig en tijdens het werk — hij was timmerman — had hij aan een klein stukje hout een ganschen dag genoeg. Doch het was zijn toekomst, welke ons met vrees vervulde. Wat zou die aan dezen jongen brengen?

Zestien jaar was hij oud, toen hij tot ons kwam en hij was zeventien geworden, lichamelijk grooter en sterker, maar geestelijk en zedelijk niet gegroeid. En hij werd achttien, negentien, twintig zelfs en Ko bleef, wat hij eens was, toen hij uit het groote leven werd weggehaald in de gestichtswereld. Straks moest hij die reis weer maken in omgekeerde richting en dan . . .?

Een paar maanden voor zijn meerderjarigheid gelukte het Ko te plaatsen in een aardig provinciestadje, bij een goeden baas, met veel werk. Indien hij nu maar wilde, dan was hij in de naaste toekomst geborgen.

„Van de vlugste is hij niet, mijnheer," zoo rapporteerde zijn baas na een paar weken.

„Dat hadden wij u reeds gezegd," antwoordden wij.

„Zeker," zei de patroon, „dat is ook zoo, maar 't moest voor mooi toch wat harder gaan."

We ondervinden in ons werk telkens „krakende wagens duren nog lang," en zoo liep het óók met Ko nog boven verwachting. Wel bleef hij de trage, doch „overigens nogal een geschikte jongen," oordeelde zijn chef.

Daar was dankbaarheid in ons hart!

De „groote dag" in het leven van den „Regeeringsjongen" naderde. Morgen — dan was Ko „een en twintig."

Ko rookte zijn pijpie, hield zijn babbeltje, trok traag zijn zaag en schoof met langzaam bewegen zijn schaaf, gelijk gisteren en eergisteren. En morgen — jarig. Méérderjarig! Eigen baas!! . . . .

Morgen was daar.

Met smaak at Ko zijn boterham en met smaak trok Ko zijn pijp. Met zijn broodzakje aan het stuur rijdt hij zoo aanstonds rustigjes naar karwei. Doch daar aankomen deed hij niet.

Kalm, als had hij vacantie, peddelt Ko naar buiten en aanvaardt met matigen gang den wel wat verren tocht naar Rotterdam, de stad zijner vaderen. Meerderjarig zijn beteekent: doen wat je wil. En doen wat je wil is: niet werken en naar huis gaan.

Dat plan werkt Ko nu af. Dat zijn gereedschap achterblijft op karwei, is hem geen reden om de richting van zijn reis te wijzigen. Wat geeft hij nu nog om gereedschap. Timmeren doet hij toch niet meer.

Nog twee dagen loon staan hem te vorderen. Daar zal die wel es om schrijven. Zoo'n paar kale grijpstuivers zullen hem niet langer in dit „rotgat" laten blijven.

Zijn kostgeld....? Nog twee dagen kostgeld betaten....? Dat is het eenige onderwerp, waarmede Ko zijn hersens geen oogenblik heeft bezig gehouden, dien ochtend. Hadde hij het gedaan: „daar motte ze van 't gesticht maar voor zorrege," zou zijn kort besluit zijn geweest.

Ko dan was sinds eenige weken thuis. Dat „thuis" stond in een van de beruchte buurten der groote stad. Ik was zeer verlangend te weten, hoe het mijn pleegzoon daar ging en toen ik op een mooien zomeravond te Rotterdam zijnde een paar uurtjes over had, besloot ik hem op te zoeken.

De voor een buitenmensch zoo onbehaaglijke tocht door een ongunstige straat, moest aanvangen tot no. 2.. was bereikt. Op mijn vraag naar de familie De Nat, werd mij door een vrouw, welke in haar volle breedte in de deuropening stond geposteerd, toegevoegd: „drie hoog, achter," waarna zij bereidwillig naar buiten kwam om mijn binnentreden mogelijk te maken.

De worsteling „naar omhoog" ving aan. In den regel geschiedt zulk een „opgaan" langs een uitgesleten

trap. Of déze trap óók daartoe behoorde, durf ik niet zeggen. Dat viel voor mij ook niet te ontdekken, want mijn hoofd, mijn handen, mijn voeten, alles werd geheel in beslag genomen door een geweldige klauterpartij in Egyptische duisternis. Al stommelend streefde ik opwaarts.

Mijn werk der duisternis werd met succes bekroond. „Drie hoog" was naar mijn schatten bereikt. Doch nu nog „achter". Waar zou dat zijn? De trap had zoo tallooze windingen, dat het „achter" wel vóór mij liggen kon, maar evengoed ook wel zijwaarts.

Tastend waarde mijn hand in het donker rond. Een houten betimmering, welke ik voelde, kon wel een deur wezen, dacht mij. Krachtig klopte ik aan, want ik was trotsch op mijn klimprestaties. Op mijn „wenken" werd ik bediend, de deur ging terstond open.

„Woont hier De Nat?" zoo vraagde ik het vrouwenhoofd, dat door de deurkier gluurde.

„Neen mijnheer, net hierover, achter," luidde het antwoord en bemoedigend werd de deur gesloten, waardoor het licht, dat een oogenblik mijn pad bestraalde, weer verdween en ik opnieuw stond in stikkedonker.

Om veilig te gaan richtte ik mij recht op, stond een wijle stokstijf en draaide mij toen op de hakken mathematisch juist honderd tachtig graden om. Nu was ik zeker van mijn zaak: hier recht vóór mij, lag àchter.

Twee stappen had ik schuifelend voorwaarts gedaan, toen mijn rechter taster hout voelde. Dat zou de gezochte deur zijn.

Vroolijk druk tikte ik. Maar geen antwoord volgde. Luider herhaalde zich mijn kloppen. Nog geen gehoor. Zou de familie niet thuis zijn? Dat was dan toch een teleurstelling. Nog eenmaal — en nog wat luider dan zooeven — klopte ik aan.

Daar wordt pal aan mijn linkerzijde een deur geopend en een weinig ontmoedigd vraag ik aan de jonge vrouw, welke in het licht van den laten zomer-

avond daar naast mij in de deuropening stond — want ik durfde mij niet wenden —:

„Is de familie niet thuis, juffrouw?"

„Welke familie bedoelt u, mijnheer?" was haar wedervraag.

„Familie De Nat," vulde ik aan.

„Zeker mijnheer, die woont hier," lichtte zij mij in.

„Aha, men had mij gezegd, dat u achter woonde, dus dacht ik dat ik deze deur moest hebben," verklaarde ik nader.

„Die deur mijnheer? Maar dat is de...." en zij duidde de kamer, waarvoor ik kloppend toegang had verzocht, aan, met een naam, die mij daar in het donker zonneklaar zien deed, dat ik voor mijn doel nu juist niet aan de „beste kamer" in dezen corridor toegang gevraagd had.

Doch ik zag licht — wat doorstaan was, was vergeten! Mijn doel was bereikt en boven verwachting zelfs, want er scheen familiebezoek te zijn, dus trof ik zeker thuis mijn jongen vriend, dien ik zocht. Met nog een paar jonge mannen en een paar vrouwen, zat hij om de tafel, terwijl enkele kinderen op den vloer lagen, zaten of kropen.

„Goeden avond, De Nat," zoo wendde ik mij tot den vader van mijn Ko. „Hoe gaat het?"

„Wel, wel, mijnheer N." zoo klonk het uit een paar monden, nu juist niet als een antwoord op mijn vraag.

„Ja," vervolgde ik in aansluiting op de uitroepen van verwondering, „ik kwam eens kijken, hoe het Ko gaat. En ik tref het goed zie ik, want heel de familie is bij Vader en Moeder op bezoek. Zeker iemand jarig, hé?"

„Welneen mijnheer," lachte de jonge vrouw, die mij had opengedaan, „niets bijzonders aan de hand hoor. Wij wonen hier bij mekaar."

„Mijnheer gaat u zitten," noodigde mij een der jonge mannen opstaande en mij een vierpootig voorwerp, waarop hij had gezeten, aanbiedend.

Ik hield mij groot en wilde, om meer dan één reden, het offer niet aannemen, doch de noodiging werd zoo

dringend herhaald en door de familie zoo krachtig gesteund, dat ik wel moest toegeven. Met eenige voorzichtigheid zette ik mij.

„En hoe gaat het met Ko?" ving ik mijn onderzoek aan.

„Goed mijnheer," antwoordde moeder mij. „Hij is gelukkig weer thuis, hé Ko?"

Moeders oordeelen tegenover buitenstaanders steeds „goed" over haar kinderen, dus had ik aan dit antwoord van moeder niet genoeg.

„Wat werk je Ko?" wendde ik mij rechtstreeks tot hem.

„Och zoo van alles wat, mijnheer," vertelde Ko, waaruit ik wel begreep, óók al had ik geen nadere inlichting ontvangen, dat het met den arbeid niet te best gesteld was.

Maar Piet, de oudste der broers, onderrichtte mij bovendien nader: „Beroerd met 't werk, mijnheer. Ik heb hem een paar dagen mee genomen om ketels te bikken, maar dat was zoo afgeloopen en nou verdiend ie geen snars."

„Niets verdienen Ko, daar kan de schoorsteen niet van rooken, jongen," herinnerde ik.

„En de cigaret ook niet, mijnheer," deed de tweede der jonge vrouwen geestig. „En die heeft hij zoo graag, nietwaar Kootje?" plaagde ze.

„Maar kunnen jullie met z'n allen nu midden in den zomer voor één man nog geen werk vinden?" vraagde ik met eenige verwondering.

„Werk mijnheer? Je ben blij als je zelf twee dagen van de zes werk hebt. Praat maar niet van werk, hier in die rot maatschappij. Mekaar opvreete. Daar ben je op aangeweze."

Een antwoord behoefde ik niet te geven, want, de jonge, bittere man, die gesproken had draaide de deur uit, zoodra hij zijn hart had gelucht.

„Ja mijnheer," nam vader De Nat het woord, „nou zijn we met z'n vieren manskerels hier in huis en ik ben de eenige, die geregeld werk heb."

Wij praatten nog wat, waarna ik opstond om heen te gaan.

De over den grond schuivende kinderschaar, dwong tot groote omzichtigheid bij het verlaten van het vertrek en zoo groot leek mij hun aantal en zoo klein de kamerruimte, dat ik niet kon nalaten te vragen: „met z'n hoevelen wonen jelui eigenlijk nou hier?"

„Wel mijnheer," nam de oude vrouw het woord, „Piet met z'n vrouw en vier kindertjes en Maartje met d'r man en drie kleintjes en dan wij en Ko, dan heb je ze allemaal."

„Nou dat is best de moeite waard, moeder," zei ik, „maar hoeveel vertrekjes bewoon je dan met elkaar?"

„Hoeveel mijnheer?" vervolgde moeder weer: „hoeveel? Wel dit, dat je ziet en anders niet. Geen keuken, geen zolder, geen berghok, niks d'r van, mijnheer."

Ik zag het vertrekje eens rond en iets als ontzetting rees in mij op. Een kamertje, naar schatting 3 × 3 M², diende tot verblijfplaats voor veertien menschen?

In den hoek der kamer zag ik een bedstede. Dat plaatste mij voor een nieuw vraagstuk: „waar slapen deze menschen?" Ik kon mijn vraag niet binnenhouden en vol verwondering vraagde ik: „maar waar slapen jullie dan allemaal?"

„Op het vloertje, mijnheer, allemaal op het vloertje," deed een der jonge vrouwen zich hooren.

Zeker heb ik toen een vreemd gezicht gezet, want beide jonge vrouwen begonnen luid te lachen. Maar de oude vrouw legde mij uit: „Ja, mijnheer, dat moet wel, we hebben niet anders. Mijn man en ik slapen in de bedstee en hier, waar ik zit, aan deze kant van de kachel Maartje en haar man en aan de andere kant van de kachel Piet en z'n vrouw en de kinderen en Ko liggen dan aan 't voeteneind."

„En dan kan er geen muisje meer bij, mijnheer," vulde een der jonge vrouwen aan.

Nog eens overzag ik het vloeroppervlak, reeds nu geheel bedekt met zittende of hangende menschen, waarvan er twaalf volwassenen en kinderen, mannen

en vrouwen, gehuwd en ongehuwd, nacht aan nacht hier zouden ligen, lijf aan lijf....

Nu móest ik waarlijk weg.

Vader hield de deur voor mij open. „Dat helpt nog wat mijnheer," zei hij verklarend, „want het is hier nogal donker."

Inderdaad het was hier donker!

Maar donker was het ook in mijn hoofd. Donker óók in mijn hart.

Wat moest er van Ko worden in deze omgeving?

Wat zou er groeien uit de kinderen, die hier hun thuis hadden?

„Ko," zoo dacht ik, „zal wel spoedig getrouwd zijn. Dan komt er hier nog een vrouw bij."

„En de kinderen," peinsde ik verder.... „wel er zijn in Nederland niet voor niemendal opvoedingsgestichten."

Drie jaren zijn verstreken sedert mijn bezoek aan familie De Nat.

Mijn voorspelling betreffende de kinderen is nog niet vervuld. Het oudste der kinderen zal ook nog nauwelijks tien jaar zijn. En aan het opvoedingsgesticht gaat de tuchtschool vooraf.

En mijn verwachting betreffende Ko? Ook die is niet uitgekomen.

Ruim een jaar geleden is onze oud-verpleegde gestorven.

Zijn doodsoorzaak was een venerische ziekte....

KEES EN ZIJN MOEDER.

„Een lastige jongen, mijnheer," zoo meende zijn groep-ambtenaar.

„Een luie lummel," verklaarde de tuinman.

„Dom en verwaand," besliste de onderwijzer.

Ja, het was waar, een braaf broekje was Kees nu juist niet.

Toch trok de jongen mij, en zoo van harte mocht ik mijn tegenwerpingen maken, wanneer anderen hun veroordeelende sprake deden hooren.

„Je kan toch niet zeggen, dat hij nu bepaald slechte dingen doet," was altijd mijn weerwoord.

„Nou mijnheer," kwam zijn groepambtenaar, „ik vertrouw dien jongen niet. Hij heeft altijd wat aan te merken. Er gaat een slechten invloed van hem uit."

„En werken, ho maar," vervolgde de tuinman. „Als hij met praten zijn kostje kon verdienen zal het misschien nog wel gaan, maar als hij het door werken moet krijgen, dan mag hij wel hongerkunstenaar worden."

„Een geweldige zwetser," deed zijn leeraar nog hooren.

„Ik geloof graag, dat er nog wat aan hem mankeert, heeren, anders was hij wel niet bij ons gebracht," antwoordde ik. „Maar vergeet, als gij zijn gebreken ziet, toch niet in welk nest dit vogeltje is uitgebroed. Nooit een vader gekend. Opgegroeid bij een moeder, die met hem op het bedelpad toog....

„Hij zelf met zijn postpapier en potlooden den boer op. Waar zou hij iets hebben verkocht, als hij niet zijn praatje had kunnen maken?"

„Hoe menigmaal heeft hij brutaal moeten volhouden, met zijn voet op den dorpel, om nog wat te ontvangen?"

„En als je een paar jaar zwervend langs 's heeren wegen bent gegaan, dacht je, dat geregeld werken je dan zoo dadelijk zou smaken?"

„Laten we maar weer eens met moed beginnen, mannen! Mij dacht, deze jongen zal niet tegenvallen!"

En hij viel niet tegen.

Niet terstond was door hem de juiste werkverdeeling tusschen zijn tong en zijn handen gevonden en meermalen moest hij, wanneer hij al redeneerende het werk liet rusten, tot arbeiden worden aangespoord. Doch hij begon zelf deze fout te zien en te bestrijden.

Zoo kon het gebeuren, dat hij midden in zijn betoog plotseling ophield en haastig zich tot zijn werk neerboog. Dan zagen zijn makkers verwonderd op en Kees kleurde onder hun lachende opmerkingen:

„Hij slikt zijn tong in."

„Hij valt over zijn adem."

„Hij struikelt over zijn eigen geklets."

„Hij was weer an 't bonke, jô!"

Maar Kees klemde zijn tanden op elkaar en zijn brutale zwerversbloed, dat in zulke oogenblikken hem naar het hoofd golfde en zijn aderen tot berstens toe zwellen deed, vloeide weer af bij het naarstig reppen der handen.

Zoo streed Kees zijn strijd tegen verkeerde hebbelijkheden en oplaaiende driften.

Neen, hij viel niet tegen.

Het oordeel over hem, weleer zoo ongunstig, werd milder en het vertrouwden in zijn toekomst, groeide.

Tusschen ons beiden scheen wel een bijzondere vriendschap te bestaan. Wanneer ik mij slechts vertoonde, hetzij in de zaal, hetzij op het veld, Kees Kroon staakte zijn spel of zijn werk en kwam op mij af. Steeds had hij dan zijn vragen, soms ook zijn aanmerkingen, klaar. Meestal golden die vragen zijn vak en zijn tuintje.

„Of ik niet dacht, dat het nog te vroeg was om radijsjes te zaaien?"

„Of die dahlia bollen — of zijn dit nou knollen, mijnheer?" — of die nou niet bevroren zouden zijn. Ze hadden den heelen winter in het hokkie onder de trap gelegen."

„Waarom is spitten nou beter dan ploegen, mijnheer?"

„Zou een beetje „sielie" niet goed zijn voor de aardbeien. Ze zien d'r zoo arremoeiïg uit."

„Ze kuilen de aardappelen hier toch niet goed in, mijnheer. Dat doen de boeren bij ons beter, hoor."

Zoo zat Kees dan vol en elk antwoord, dat hij ontving, gaf hem stof tot weer een andere vraag. En vrij

stelde hij zijn vragen en rond gaf hij zijn meening.

Het viel niet moeilijk met Kees in gesprek zijnde, een weinig naar de diepte af te steken. Ook dan trok mij in hem het frissche en oprechte, naast het kinderlijk eenvoudige.

Wonderlijk — wat werd Kees stil, wanneer het ging over Hem, Die zijn zaad deed ontkiemen, Die zijn bloemen deed bloeien, Die voor hem óók zou zorgen. Dan zagen zijn groote oogen zoo stil voor zich uit, als schouwden ze daar in de verte iets van dat zorgen des Vaders. En de nooit rustende lippen stonden stil ter halverwege als waren ze gestuit midden in een woord. Zeker waren zij dan beeld van zijn hart, dat in stil verbazen luisterend openstond.

Kees werd „uitbesteed."

Het was mij een genoegen zelf dezen jongen te brengen in het gezin, waarin hij geplaatst was.

Bijna altijd loopt tijdens de reis het gesprek over de onbekende toekomst, welke de jongen tegengaat.

De meeste jongens hebben dan hun zaakjes goed voor elkaar. Ze zullen dit, ze beloven dat....

Daar zijn harten herschapen, gezinnen gered, toestanden verbeterd, werelden hervormd, door den jongen, die uit het gesticht in het leven treedt.

Maar Kees was weinig spraakzaam.

Hij voelde zijn overgang, dien hij met blijdschap had tegemoet gezien, als iets héél ernstigs.

Neen, Kees viel niet tegen!

Ook niet in „de maatschappij." Hij maakte het best en jaren bleef hij, óók toen hij reeds meerderjarig was geworden, bij denzelfden patroon.

Trouw schreef hij mij. Ook al was het mij niet altijd mogelijk elk zijner brieven te beantwoorden, hij bleef schrijven.

Het was mij een genoegen zijn gezellige brieven, die in wat harkige letters altijd begonnen met het vertrouwelijke „Beste Vriend" te lezen. Daar glansde uit de letters een frisch jongensgezicht je tegen en in

den woordenklank klonk de klop van een eerlijk mannenhart.

De geheimen van dat hart mocht ik kennen.

Toen een aardig meisje plaats kreeg daarbinnen kwam weer een „Beste-Vriend-brief" mij daarvan kondschap doen en mijn vriendenraad werd gevraagd: doen of niet doen?

Kees las in mijn antwoord een: doen!

Doch hij was niet gerust. Want hij had nog niet álles gezegd. Mijnheer wist het nog niet, maar „zij behoort tot een andere kerk. Zij is griffermeerd. Daarom zullen wij toch wel gelukkig kunnen zijn met mekaar, mijnheer, nietwaar?"

Ik vond „griffermeerd" zijn geen beletsel voor geluk en ruim een jaar later ontving ik de aankondiging van hun huwelijk met een noodiging tot de bruiloft.

Wat waren die twee gelukkig.

Vooral Kees voelde zich verplaatst in een paradijsje. „Als je daar in je eigen huisje zit, beste vriend, met je beenen onder je eigen tafel, dan ga je zoo maar zingen."

Na nog een jaar werd hun een zoontje geboren en toen zong het werkelijk in zijn brief.

Nu was hun geluk volkomen.

Toch klonk in zijn volgenden brief een klacht.

„O het gaat ons allen zoo goed. Ik heb vast werk. Onze jongen groeit als kool. En in mijn tuin heb ik volop aardappelen en groenten. En bloemen, mijnheer. Mijn vrouw is nog geen dag zonder bloemen geweest. We houden er allebei zoo van. Maar het is aan moeder, dat wij denken. Wij hebben nu hier zoo'n gelukkig leven en zij heeft niets."

Dat was echt mijn Kees. Aan zijn geluk knaagde het ongeluk van zijn moeder. Hij had een gezellig thuis; zij was een zwerfster.

„En zij is al oud, mijnheer. En ze leeft maar voort in haar ongeluk en in haar zonden. Wij kunnen niet gelukkig zijn als wij aan haar denken."

Ik trachtte te troosten en te raden.

Enkele weken later ontving ik een brief, met de bekende letterstokken als adres.

„We zijn naar haar toegeweest, mijnheer, Marie (zijn vrouw) en ik. We hebben haar gevonden net zooals we dachten in groote ellende. En we hebben haar gevraagd om met ons mee te gaan en bij ons te komen wonen. Maar ze wil niet, mijnheer. We hebben er om gehuild. Maar ze wil niet. Ze is te oud zegt ze, om zoo ver te gaan verhuizen."

Dat was te verstaan.

De oude had haar leven gesleten in het Zuiden en Kees woonde in het Noorden.

„As ie een ouwe boom verplant gaat ie dood. Laat me maar," had ze gezegd.

Kees en zijn vrouw keerden teleurgesteld terug naar hun dorpje.

„Je hebt gedaan wat je kon doen," zoo troostten de bekenden.

„Je moet eigenlijk blij zijn, dat ze niet wil," verklaarde buurvrouw aan Marie, „want het zou je niet meevallen, zoo'n mensch in huis," meende ze.

„Maar het is toch je moeder," zoo weerde Marie.

„Ja, het blijft toch je moeder," zuchtte ook Kees, als hij 's avonds met Marie in zijn gezellig huisje zat.

En wanneer hij gaande naar zijn werk bij slecht weer met zijn jonge kracht opworstelde tegen wind en zwiepende regenvlagen, dan dacht hij met deernis aan een oude stakkerige bedelvrouw: z ij n móeder.

Weer wendde hij zich in zijn brief tot zijn „beste vriend."

Hij schreef over het leed, dat zijn leven vergalde. Heel zijn brief was één kreet: Moeder!

Ik kón niet anders dan hem heenwijzen naar een beteren Vriend, Dien hij vrij zijn nood kon klagen, hoewel ik wist dat Kees dezen raad niet noodig had.

Als eenige maanden weer zijn verstreken, ontvang ik een briefje van Kees, maar héél kort, doch vol jubel.

Waartoe ik niet had durven raden, hadden Kees en zijn vrouw zelve besloten.

„Wij gaan verhuizen," schreef Kees. „Ik ben naar moeder geweest en ik heb haar gevraagd of ze bij ons wou komen, als wij woonden bij haar in de stad. Ze zei: „ja." Toen ben ik aan het zoeken gegaan en ik heb een aardig huisje gevonden, met een mooi stukje grond er bij. De volgende week gaan wij over. Wat zal moeder het nu goed krijgen op haar ouden dag. Mijn vrouw en ik zijn allebei even blij."

Ik was met hen verheugd.

Over de oude zwerfster, wier levensavond licht zou zijn in het huis van haar kinderen.

Over de groote liefde, welke leefde in het hart van mijn Kees.

Dáárover toch het meest!

Kees en zijn vrouw trokken naar de vreemde stad.

Ze hadden moeder niet gewaarschuwd.

Stillekens betrokken ze hun huisje en ijverig weerden ze zich, om den boel op orde te krijgen.

In het kleine zijkamertje moest nog een ledikant komen voor moeder. Want moeder zou niet naar boven behoeven om te slapen. Ze was al zoo oud.

Kees trok op een ledikant uit. Dien eigen dag kwam het. Nog geen half uur later was het geplaatst en het bed opgemaakt. De sprei er over en „klaar" had Marie geroepen en al de blijdschap, welke in haar hart was opgesloten, goot ze voor Kees uit in dien jubelenden roep.

„Nu moest je moeder halen," stelde ze voor aan haar man. Maar hij aarzelde.

„Neen, Marie," zoo zei hij tenslotte, „neen, nu maar niet. Niet vanavond. Morgenochtend. Zoo gauw het dag is ga ik op haar uit."

Zij dribbelde nog wat door het huis. Hier was nog wat te verschikken, daar viel nog wat op te ruimen, dat gordijn hing niet precies recht en daar in de keuken moesten nog een paar plankjes worden aange-

bracht. Maar telkens wipte zij even in het zijkamertje. En toevallig: mét dat ze er was kwam Kees langs en — eventjes maar — hij kwam óók binnen....

„Wat een lief vertrekje voor moeder," zei Marie.

„En lekker frisch voor een oud mensch," vond Kees.

Hun kind was nog te klein om zich te beklagen. Anders zou het zeker dien avond een klacht hebben geuit, omdat er zoo weinig over hém en zooveel over Háár werd gesproken.

Den volgenden morgen ging Kees heen om moeder te halen.

„Wat zal ze opkijke, hé," lachte Marie.

„Dat zal ze zeker," stemde Kees toe. Toen was hij weggegaan.

„Gelukkig," dacht hij „dat Marie niet gevraagd heeft, waar ik moeder ga zoeken."

In een nauwe steeg stond een onaanzienlijke kroeg, die den weidschen naam van „Logement" boven de deur droeg.

Dáár stapte Kees binnen.

„Is vrouw Kroon hier," zoo vraagde hij een vrouwmensch, dat bezig was den vloer te schrobben.

„Vrouw Kroon? Ja zeker," was het antwoord eenigszins aarzelend gegeven. „Je ben toch niet van de peliessie? Daar zie je niet naar uit."

„Nee, wees maar gerust," zei Kees, „ik ben geen stille hoor."

„Zel m'een zorg zijn. Ze magge hier gerust komme, hoor. Maar wat wou je van vrouw Kroon?"

„Zoudt u haar eens willen roepen? Ik wil haar even spreken," zegt Kees.

„Wie mot ik zegge dat er is," vraagt de vrouw.

„O, zeg maar dat er iemand is. Ze behoeft mijn naam niet te weten," antwoordt hij.

„Nou dan zou je mijn niet voor motte hebben," gromt de vrouw. Maar ze stapt toch naar achter en Kees hoort haar roepen: „Jaan, — Jaan Kroon, d'r is volk voor je."

Daar verschijnt een oud, vies bedelwijf.

„Moeder," juicht Kees haar toe, „daar ben ik nou hoor. Ik kom je halen. Ga maar mee."

Een oogenblik kijkt het oudje met slaperige vaakoogen — of zijn het waterige drankoogen? — Kees aan, dan zegt ze: „Jonge, je doet me schrikke. Mij hale? Dat had je toch eerst wel kenne late wete. Mij hale. Ik ken toch zoo maar niet meegaan."

„Zeker wel moeder," zegt Kees, „ga maar mee hoor."

Na wat tegenstribbelen nog geeft de oude eindelijk toe en Kees gaat met haar op weg naar huis.

Hij wil zijn moeder een arm geven bij het gaan. Doch dat lukt hem niet. „Nee hoor," zegt ze „wat denk je wel. Ik kan nog best op me zelf passe hoor."

Zoo schuifelt ze voort de steeg uit. Aan het eind blijft ze even staan en kijkt nog eens weer het slop in.

„Kom Moeder," zegt Kees. Daar ben je voor 't laatst geweest. Nu naar huis."

De vrouw antwoordt niet.

„En hier wonen we nu," zegt Kees als ze voor het vriendelijke woninkje zijn gekomen.

Marie heeft ze al bespeurd en doet de deur open.

„Dag moeder," zegt ze hartelijk.

„Dag," zegt moeder dof.

Kees knikt z'n vrouw toe en zij begrijpt hem: „moeder is nog wat van streek. Laat ze eerst maar wat op verhaal komen," bedoelt zijn hoofdbeweging.

En men laat moeder zooveel mogelijk met rust, doch duidelijk is het hun beiden: moeder i s niet op rust.

Telkens wil Marie vragen: „scheelt er wat aan moeder," doch aldoor ziet ze Kees, die haar toeknikt: „niet doen — geduld maar."

„Wil moeder nu eens haar slaapkamertje zien," vraagt Marie.

De oude antwoordt niet, maar als Marie de kamerdeur opent staat zij toch op en volgt haar naar het zijkamertje.

„Kijk eens moeder, dit is voor u," zegt Marie. „Ik hoop, dat het je bevallen zal."

„Mot ik in dát bed?" vraagt moeder.

„Ja moeder, da's toch wel goed?" komt met spanning Marie. De oude zegt niets. Ze zucht slechts.

„Ik geloof niet, dat het moeder best bevalt," klaagt 's avonds Marie aan Kees, als moeder in het zijkamertje „in dat bed" ter ruste is gegaan.

„Het is nog wat vreemd, het moet nog wat wennen," montert Kees haar op.

Ook in z ij n hart echter is het niet rustig en als ze samen hun avondgebed doen en óók hun gewone bede voor moeder neerleggen aan de voeten des Vaders, dan is die bede inniger en smeekender nog, dan ze ooit is geweest.

Daar kwam weer een brief van Kees.

Uit zijn nieuwe woonplaats, waar hij sedert een week nu woonde.

Dat zou een overwinningsjubel wezen.

Hoe werd ik ontgoocheld.

De gewone aanhef „Beste Vriend" ontbrak.

Botweg viel Kees binnen met wat zijn ziel beroerde: „Moeder weg, mijnheer. We zijn hier gekomen. En hebben alles netjes klaar gemaakt. Toen ben ik haar gaan halen. Ze is één dag bij ons thuis geweest. En toen is ze 's nachts weggeloopen. Toen wij opstonden stond de deur open en moeder was weg. Ik ben haar gaan zoeken. En ik heb ze gevonden. Maar ze wil niet meer mee. Ze w i l n i e t, mijnheer. Ze kan in ons huis niet leven zegt ze. 's Avonds ben ik weer naar haar toe geweest. Maar toén kon ik niet met haar praten. Ze had gedronken. En ik ben den anderen dag wéér gegaan. Maar ze wil niet. Neen, ze wil niet eens meer met me praten."

Even moest ik rusten.

Daar zag ik twee menschen.

In een verre stad. In een vreemde omgeving. In een onbekend huis.

Ze waren gekomen uit hun stil dorpje.
Uit een vriendelijk tehuis.
Alles hadden zij prijsgegeven: hun dorpje, hun huisje, hun vrienden, hun heerlijk geluk....
Ze hadden een offer gebracht.
Om één, die zij minden.
En deze?
Nam het offer niet aan!

Daar klonk een snik mij tegen uit den brief in mijn hand.
Daar weende een kind — om zijn moeder.

Nog las ik den brief niet ten einde.
„Nu kan ik niets meer aan haar doen. Maar ik blijf voor haar bidden, mijnheer."

ZOO'N GESTICHTSJONGEN.

Hij was de schrik van het dorp.
Werd hij gezien in de buurt, dan deden de dorpelingen de deuren van hun schuurtjes dicht en de hekjes van hun tuin werden gesloten en vlug overzag men zijn erf of mogelijk daar iets lag, dat begeerten kon opwekken bij dien smerigen rakker van Klaas Poot, die met loerende oogen rondloensde en met grijp-grage handen toetastte en die wel alles scheen te zien en te kunnen gebruiken. Worteltjes uit den grond, aardbeien daarop of appelen daarboven, het was al om 't even, maar hij greep naar wat binnen zijn bereik kwam. Voor „Keesje de Schooier" was niets veilig. De kat op het stoepje, dommelend in de zon, werd met steenen gejaagd, de geit aan haar lijn op het grasveld voor het huis werd gesard en verschrikt tot zij in arren moede zich losrukte van het koord, dat haar hield of Keesje met kwajongensachtige edelmoedigheid de pen uit den grond trok en het

geplaagde dier in vrijheid voortholde langs den weg, tot een schrik voor „de meiden" en de kleine kinderen, tot een last van de eigenares, welke de vluchtelinge achtervolgde om tot groot vermaak van de jeugdige aanschouwers wel tien maal mis te grijpen naar de slingerende lijn, haar eindelijk den elfden keer te pakken en met krachtige rukken het angstige dier te sleuren naar huis, waar de verontwaardigde vrouw ontdekte, dat haar emmer met geschilde aardappelen was omgegooid of de kleeren op de lijn waren „losgemaakt" of haar schoone straatje was natgepompt en met moddervoeten beloopen . . . „Dat vuile schooiersjong," zoo luchtte zij dan haar hart of klaagde haar leed over onzen Kees en zijn euveldaden.

„Ja mensch," verklaarde buurvrouw van links aan, „hij groeit op voor galg en rad."

„'t Spinhuis is 't end," bevestigde buurvrouw van rechts.

„Dat ze zoo'n jong niet naar een gesticht doen," opperde amechtig nog de vrouw van de geit.

„Mensch, dat zou je een gerustigheid geven in 't dorp," meende buurvrouw van links.

„Waarom pakken ze 'm niet op?" deed vragend de geplaagde.

„Mensch, mensch, het is toch wat as een kind geen moeder meer heeft," zei meewarig buurvrouw rechts.

„En as dan je vader ook al niet deugt," versterkte buurvrouw links.

„Ja eigenlijk is zoo'n kind nog te beklagen," meende de beleedigde, terwijl zij hoofdschuddend haar bezem haalde en begon om haar straatje te schrobben.

„Zeg u dat wel buurvrouw," verklaarde de andere vrouw, „te beklagen is ie."

Kees kwám in „'t gesticht."

Het rooven van appelen gaf den rechter aanleiding onzen vriend te onttrekken aan zijn omgeving, waar de moederlooze knaap vagebondeerend rondzwierf.

„De Regeering" nam zijn opvoeding ter hand en Kees kwam in onzen kring.

De eenvoudige dorpsjongen met zijn zwart zondenregister was, als altijd, een onnoozel lam onder de schurftige schapen uit de stad. Hij gaf onder ons zelfs niet tot de geringste klacht aanleiding, rustig, tevreden en welbewust ging hij zijns weegs. Geen opgelegde braafdoenerij, daarvoor was hij te rond; geen zoete „stroopsmeerderij", daarvoor was hij te flink. Hij behoorde al spoedig tot die schaars verschijnende knapen, welke bij „de ambtenaar" goed staan aangeschreven en bij hun makkers zijn getapt.

„Wat wou je worden, Kees?"

Die vraag, aan elken komenden knaap gedaan, werd ook Kees voorgelegd. Zonder aarzelen antwoordde hij: „matroos mijnheer."

„En waarom wou je matroos worden, Kees?" vraagde ik verder.

„Om stuurman te worden, mijnheer," zei Kees met een eenvoudigheid, alsof dit de natuurlijkste zaak van de wereld was.

Nu is de lust tot varen, wanneer men op de uitingen der binnenkomende verpleegden afgaat, den jongens aangeboren, want tallooze malen ontving ik op mijn vraag „wat wil je worden?" ten antwoord „ik wil naar zee, mijnheer." De meesten echter moeten op de vraag „heb je de zee wel eens gezien?" antwoorden: „neen mijnheer" en het aantal der oudverpleegden, welke de zee bevaren, is zéér gering. De verre reizen en vreemde landen, waarmede ze in de schoolboekjes kennis maakten, wekten den lust; doch de woelige wateren en het harde leven aan boord blusschen volkomen de begeerte.

„Ben je wel eens op zee geweest, Kees," informeerde ik daarom.

„Ja, mijnheer, één keer, met me broer. Die is vischerman," zei Kees met zulk een vergenoeging, dat ik waarlijk iets van een zeemanshart begon te vermoeden. Daarom vraagde ik verder: „En mocht je

toen met je broer meevaren?" doch Kees hielp mij terecht, „neen mijnheer, ik was stilletjes aan boord gekomen."

„Is je dat goed bevallen, Kees?"

„Nou!" zei Kees met overtuiging.

„Waarom ging je dan niet weer met je broer mee?"

„Ik most na school, meheer," verduidelijkte Kees.

„Ah zoo, Kees," vervolgde ik, „en hoelang heb je school gegaan?"

„Ik heb niet school gegaan, mijnheer," zei Kees weer met grooten eenvoud.

„Niet school gegaan," deed ik verbaasd: „en je mocht niet mee naar zee, omdat je naar school moest?"

„Ja," zei Kees.

„En ging je niet?"

„Neen," zei Kees weer op dien toon van „dat spreekt ommers van zelfs."

„Kan je lezen, Kees?" vraagde ik, om iets naders over zijn al of niet-schoolgaan aan de weet te komen.

„Neen, mijnheer," zei Kees openhartig.

„En schrijven Kees?"

„Neen mijnheer," was weer zijn antwoord.

„Maar als jij stuurman wil worden, zal je toch moeten lezen en schrijven, Kees, zou je niet denken?"

„Ik denk 't wel mijnheer," antwoordde hij.

„Dan zullen we je dat moeten leeren Kees," vervolgde ik.

„As je blieft, mijnheer," zei Kees blij.

Kees deed zijn best, doch dat leeren heeft heel wat voeten in de aarde gehad, want het kunnen was bij hem al bijna even gering als zijn kennen.

Met taaie volharding en grooten ijver echter zette deze jongen door en geen minuut van zijn vrijen tijd ging verloren. IJver is meer dan aanleg en volharding voert verder dan talent. Kees leerde zijn lessen en schreef zijn brieven en sprak zijn Engelsch zóó, dat er geen bezwaar behoefde te bestaan voor zijn toekomst op zee, wanneer hij in deze richting koersen bleef.

Kees g i n g naar zee.

Het waren de roerige oorlogsjaren en tot tweemaal trof hem het ongeval, dat het schip, waarop hij voer, werd getorpedeerd, doch het onversaagde zeemanshart dreef telkens weer tot monsteren en Kees stevende opnieuw het zeegat uit.

Erger dan een torpedo kon hem toch niet overkomen, al w a s het dan ook oorlogstijd! Doch dat zou niet meevallen. Het schip, waarop hij voer, werd door een Engelsch oorlogsschip, dat de lading als contrabande beschouwde, opgebracht naar een Engelsche haven, waar het met zijn bemanning langer dan een jaar werd vastgehouden. Dat was voor den jongen zeeman een beproeving. „Maar ik heb er fijn mijn Engelsch geleerd, mijnheer," besloot Kees het verhaal van die ramp.

Ik ontmoette hem voor het eerst in het Christelijk Zeemanshuis te Rotterdam, waar toen ook nog gevestigd was het kantoor van den Waterschout, welken ik over een paar dingen wilde raadplegen. Met zijn gul: „Dag mijnheer" stond hij daar plotseling voor mij.

„Hé, Kees! Jongen jij hier? Ik dacht je nog rustig in een Engelsche haven."

„Da's geweest mijnheer. Anderhalf jaar hebben ze mij te pakken gehad, doch da's nou afgeloopen."

„Zoo Kees, en hoe gaat het je?"

„Best mijnheer, ik zal weer gauw zien te monsteren."

„Dus het varen bevalt je?"

„'t Zal waar wezen mijnheer. En ik heb het getroffen ook hoor. De ouwe hielp me in alles. Maar da's nou afgeloopen en ik zit leelijk aan den grond."

„Hoe zoo?"

„Met het rekenen, mijnheer. Ik ken geen tiendeelige breuken en nu kan ik niet vooruit."

Ik keek op mijn horloge. Over drie kwartier ging mijn trein. Tien minuten bij den Waterschout, tien minuten voor een trammetje — bijna een half uur over...

„Geef maar papier, Kees. We beginnen."

En daar op de bovenzaal van het Zeemanshuis deed nog eens weer dienst de rangenfiguur van Van Pelt, met haar dikke en haar dunne streepen.

Het werd mijn twintigjarigen vriend duidelijk, hoe, van links naar recht voortgaande elke één, 10-maal zoo klein werd. Dat er inplaats van een dikke streep een komma of punt kon worden gebruikt — hij snapte het!

We begonnen aan het optellen, daarna het aftrekken. Na een kwartier waren we aan het vermenigvuldigen toe en juist had hij dit onder de knie en stonden we gereed ons op de deeling te werpen, toen ik werd verzocht bij den Waterschout te komen.

Bereidwillig als altijd diende deze ons met zijn raad. Natuurlijk kwam het gesprek ook op onzen Kees.

„Een buitengewone jongen," verklaarde de Schout. „Uw stichting kan trotsch op hem zijn. Ik heb er al vele gehad, uit allerlei inrichtingen, maar nooit één als hij. Met de beste papieren afgemonsterd. Altijd bezig. In onberispelijk Engelsch schrijft hij een brief. Trouw bij de bijbellezingen, flink in zijn werk, zuinig met zijn geld, ijverig in de studie .... Zulk een jongen is een zegen van God, mijnheer."

Nog eenige oogenblikken voor een kort babbeltje met Kees bleven mij over.

„Wat zijn de plannen voor de toekomst?" vraagde ik hem.

„Monsteren op een Engelsche boot als ik kans heb," antwoordde hij.

„Waarom op een Engelsche boot," moest ik niet zonder eenige verwondering vragen.

„Wel mijnheer, daar valt wat meer te verdienen. En hoe meer ik verdien, hoe eer ik ga leeren."

„Dat begrijp ik, maar op een Hollandsche boot verdien je toch ook nog wel zóóveel, dat je wat kan overleggen?"

„Zeker wel, maar ik moet zes honderd gulden hebben en die bezit ik nog niet, mijnheer," zei Kees lachend.

Of déze trap óók daartoe behoorde, durf ik niet zeggen. Dat viel voor mij ook niet te ontdekken, want mijn hoofd, mijn handen, mijn voeten, alles werd geheel in beslag genomen door een geweldige klauterpartij in Egyptische duisternis. Al stommelend streefde ik opwaarts.

Mijn werk der duisternis werd met succes bekroond. „Drie hoog" was naar mijn schatten bereikt. Doch nu nog „achter". Waar zou dat zijn? De trap had zoo tallooze windingen, dat het „achter" wel vóór mij liggen kon, maar evengoed ook wel zijwaarts.

Tastend waarde mijn hand in het donker rond. Een houten betimmering, welke ik voelde, kon wel een deur wezen, dacht mij. Krachtig klopte ik aan, want ik was trotsch op mijn klimprestaties. Op mijn „wenken" werd ik bediend, de deur ging terstond open.

„Woont hier De Nat?" zoo vraagde ik het vrouwenhoofd, dat door de deurkier gluurde.

„Neen mijnheer, net hierover, achter," luidde het antwoord en bemoedigend werd de deur gesloten, waardoor het licht, dat een oogenblik mijn pad bestraalde, weer verdween en ik opnieuw stond in stikkedonker.

Om veilig te gaan richtte ik mij recht op, stond een wijle stokstijf en draaide mij toen op de hakken mathematisch juist honderd tachtig graden om. Nu was ik zeker van mijn zaak: hier recht vóór mij, lag àchter.

Twee stappen had ik schuifelend voorwaarts gedaan, toen mijn rechter taster hout voelde. Dat zou de gezochte deur zijn.

Vroolijk druk tikte ik. Maar geen antwoord volgde. Luider herhaalde zich mijn kloppen. Nog geen gehoor. Zou de familie niet thuis zijn? Dat was dan toch een teleurstelling. Nog eenmaal — en nog wat luider dan

zooeven — klopte ik aan.

Daar wordt pal aan mijn linkerzijde een deur geopend en een weinig ontmoedigd vraag ik aan de jonge vrouw, welke in het licht van den laten zomeravond daar naast mij in de deuropening stond — want ik durfde mij niet wenden —:

„Is de familie niet thuis, juffrouw?"

„Welke familie bedoelt u, mijnheer?" was haar wedervraag.

„Familie De Nat," vulde ik aan.

„Zeker mijnheer, die woont hier," lichtte zij mij in.

„Aha, men had mij gezegd, dat u achter woonde, dus dacht ik dat ik deze deur moest hebben," verklaarde ik nader.

„Die deur mijnheer? Maar dat is de...." en zij duidde de kamer, waarvoor ik kloppend toegang had verzocht, aan, met een naam, die mij daar in het donker zonneklaar zien deed, dat ik voor mijn doel nu juist niet aan de „beste kamer" in dezen corridor toegang gevraagd had.

Doch ik zag licht — wat doorstaan was, was vergeten! Mijn doel was bereikt en boven verwachting zelfs, want er scheen familiebezoek te zijn, dus trof ik zeker thuis mijn jongen vriend, dien ik zocht. Met nog een paar jonge mannen en een paar vrouwen, zat hij om de tafel, terwijl enkele kinderen op den vloer lagen, zaten of kropen.

„Goeden avond, De Nat," zoo wendde ik mij tot den vader van mijn Ko. „Hoe gaat het?"

„Wel, wel, mijnheer N," zoo klonk het uit een paar monden, nu juist niet als een antwoord op mijn vraag.

„Ja," vervolgde ik in aansluiting op de uitroepen van

verwondering, „ik kwam eens kijken, hoe het Ko gaat. En ik tref het goed zie ik, want heel de familie is bij Vader en Moeder op bezoek. Zeker iemand jarig, hé?"

„Welneen mijnheer," lachte de jonge vrouw, die mij had opengedaan, „niets bijzonders aan de hand hoor. Wij wonen hier bij mekaar."

„Mijnheer gaat u zitten," noodigde mij een der jonge mannen opstaande en mij een vierpootig voorwerp, waarop hij had gezeten, aanbiedend.

Ik hield mij groot en wilde, om meer dan één reden, het offer niet aannemen, doch de noodiging werd zoo dringend herhaald en door de familie zoo krachtig gesteund, dat ik wel moest toegeven. Met eenige voorzichtigheid zette ik mij.

„En hoe gaat het met Ko?" ving ik mijn onderzoek aan.

„Goed mijnheer," antwoordde moeder mij. „Hij is gelukkig weer thuis, hé Ko?"

Moeders oordeelen tegenover buitenstaanders steeds „goed" over haar kinderen, dus had ik aan dit antwoord van moeder niet genoeg.

„Wat werk je Ko?" wendde ik mij rechtstreeks tot hem.

„Och zoo van alles wat, mijnheer," vertelde Ko, waaruit ik wel begreep, óók al had ik geen nadere inlichting ontvangen, dat het met den arbeid niet te best gesteld was.

Maar Piet, de oudste der broers, onderrichtte mij bovendien nader: „Beroerd met 't werk, mijnheer. Ik heb hem een paar dagen mee genomen om ketels te bikken, maar dat was zoo afgeloopen en nou verdiend ie geen snars."

„Niets verdienen Ko, daar kan de schoorsteen niet

van rooken, jongen," herinnerde ik.

„En de cigaret ook niet, mijnheer," deed de tweede der jonge vrouwen geestig. „En die heeft hij zoo graag, nietwaar Kootje?" plaagde ze.

„Maar kunnen jullie met z'n allen nu midden in den zomer voor één man nog geen werk vinden?" vraagde ik met eenige verwondering.

„Werk mijnheer? Je ben blij als je zelf twee dagen van de zes werk hebt. Praat maar niet van werk, hier in die rot maatschappij. Mekaar opvreete. Daar ben je op aangeweze."

Een antwoord behoefde ik niet te geven, want, de jonge, bittere man, die gesproken had draaide de deur uit, zoodra hij zijn hart had gelucht.

„Ja mijnheer," nam vader De Nat het woord, „nou zijn we met z'n vieren manskerels hier in huis en ik ben de eenige, die geregeld werk heb."

Wij praatten nog wat, waarna ik opstond om heen te gaan.

De over den grond schuivende kinderschaar, dwong tot groote omzichtigheid bij het verlaten van het vertrek en zoo groot leek mij hun aantal en zoo klein de kamerruimte, dat ik niet kon nalaten te vragen: „met z'n hoevelen wonen jelui eigenlijk nou hier?"

„Wel mijnheer," nam de oude vrouw het woord, „Piet met z'n vrouw en vier kindertjes en Maartje met d'r man en drie kleintjes en dan wij en Ko, dan heb je ze allemaal."

„Nou dat is best de moeite waard, moeder," zei ik, „maar hoeveel vertrekjes bewoon je dan met elkaar?"

„Hoeveel mijnheer?" vervolgde moeder weer: „hoe-

veel? Wel dit, dat je ziet en anders niet. Geen keuken, geen zolder, geen berghok, niks d'r van, mijnheer."

Ik zag het vertrekje eens rond en iets als ontzetting rees in mij op. Een kamertje, naar schatting 3 × 3 M², diende tot verblijfplaats voor veertien menschen?

In den hoek der kamer zag ik een bedstede. Dat plaatste mij voor een nieuw vraagstuk: „waar slapen deze menschen?" Ik kon mijn vraag niet binnenhouden en vol verwondering vraagde ik: „maar waar slapen jullie dan allemaal?"

„Op het vloertje, mijnheer, allemaal op het vloertje," deed een der jonge vrouwen zich hooren.

Zeker heb ik toen een vreemd gezicht gezet, want beide jonge vrouwen begonnen luid te lachen. Maar de oude vrouw legde mij uit: „Ja, mijnheer, dat moet wel, we hebben niet anders. Mijn man en ik slapen in de bedstee en hier, waar ik zit, aan deze kant van de kachel Maartje en haar man en aan de andere kant van de kachel Piet en z'n vrouw en de kinderen en Ko liggen dan aan 't voeteneind."

„En dan kan er geen muisje meer bij, mijnheer," vulde een der jonge vrouwen aan.

Nog eens overzag ik het vloeroppervlak, reeds nu geheel bedekt met zittende of hangende menschen, waarvan er twaalf volwassenen en kinderen, mannen en vrouwen, gehuwd en ongehuwd, nacht aan nacht hier zouden liggen, lijf aan lijf....

Nu móest ik waarlijk weg.

Vader hield de deur voor mij open. „Dat helpt nog wat mijnheer," zei hij verklarend, „want het is hier nogal donker."

Inderdaad het was hier donker!

Maar donker was het ook in mijn hoofd. Donker óók in mijn hart.

Wat moest er van Ko worden in deze omgeving?

Wat zou er groeien uit de kinderen, die hier hun thuis hadden?

„Ko," zoo dacht ik, „zal wel spoedig getrouwd zijn. Dan komt er hier nog een vrouw bij."

„En de kinderen," peinsde ik verder.... „wel, er zijn in Nederland niet voor niemendal opvoedingsgestichten."

Drie jaren zijn verstreken sedert mijn bezoek aan familie De Nat.

Mijn voorspelling betreffende de kinderen is nog niet vervuld. Het oudste der kinderen zal ook nog nauwelijks tien jaar zijn. En aan het opvoedingsgesticht gaat de tuchtschool vooraf.

En mijn verwachting betreffende Ko? Ook die is niet uitgekomen.

Ruim een jaar geleden is onze oud-verpleegde gestorven.

Zijn doodsoorzaak was een venerische ziekte....

KEES EN ZIJN MOEDER.

„Een lastige jongen, mijnheer," zoo meende zijn groepambtenaar.

„Een luie lummel," verklaarde de tuinman.

„Dom en verwaand," besliste de onderwijzer.

Ja, het was waar, een braaf broekje was Kees nu juist niet.

Toch trok de jongen mij, en zoo van harte mocht ik mijn tegenwerpingen maken, wanneer anderen hun veroordeelende sprake deden hooren.

„Je kan toch niet zeggen, dat hij nu bepaald slechte dingen doet," was altijd mijn weerwoord.

„Nou mijnheer," kwam zijn groepambtenaar, „ik vertrouw dien jongen niet. Hij heeft altijd wat aan te merken. Er gaat een slechten invloed van hem uit."

„En werken, ho maar," vervolgde de tuinman. „Als hij met praten zijn kostje kon verdienen zal het misschien nog wel gaan, maar als hij het door werken moet krijgen, dan mag hij wel hongerkunstenaar worden."

„Een geweldige zwetser," deed zijn leeraar nog hooren.

„Ik geloof graag, dat er nog wat aan hem mankeert, heeren, anders was hij wel niet bij ons gebracht," antwoordde ik. „Maar vergeet, als gij zijn gebreken ziet, toch niet in welk nest dit vogeltje is uitgebroed. Nooit een vader gekend. Opgegroeid bij een moeder, die met hem op het bedelpad toog....

„Hij zelf met zijn postpapier en potlooden den boer op. Waar zou hij iets hebben verkocht, als hij niet zijn praatje had kunnen maken?"

„Hoe menigmaal heeft hij brutaal moeten volhouden, met zijn voet op den dorpel, om nog wat te ontvangen?"

„En als je een paar jaar zwervend langs 's heeren wegen bent gegaan, dacht je, dat geregeld werken je dan zoo dadelijk zou smaken?"

„Laten we maar weer eens met moed beginnen mannen! Mij dacht, deze jongen zal niet tegenvallen!"

En hij viel niet tegen.

Niet terstond was door hem de juiste werkverdeeling tusschen zijn tong en zijn handen gevonden en meermalen moest hij, wanneer hij al redeneerende het werk liet rusten, tot arbeiden worden aangespoord. Doch hij begon zelf deze fout te zien en te bestrijden. Zoo kon het gebeuren, dat hij midden in zijn betoog plotseling ophield en haastig zich tot zijn werk neerboog. Dan zagen zijn makkers verwonderd op en Kees kleurde onder hun lachende opmerkingen:

„Hij slikt zijn tong in."

„Hij valt over zijn adem."

„Hij struikelt over zijn eigen geklets."

„Hij was weer an 't bonke, jô!"

Maar Kees klemde zijn tanden op elkaar en zijn brutale zwerversbloed, dat in zulke oogenblikken hem naar het hoofd golfde en zijn aderen tot berstens toe zwellen deed, vloeide weer af bij het naarstig reppen der handen.

Zoo streed Kees zijn strijd tegen verkeerde hebbelijkheden en oplaaiende driften.

Neen, hij viel niet tegen.

Het oordeel over hem, weleer zoo ongunstig, werd milder en het vertrouwen in zijn toekomst, groeide.

Tusschen ons beiden scheen wel een bijzondere vriendschap te bestaan. Wanneer ik mij slechts vertoonde, hetzij in de zaal, hetzij op het veld, Kees Kroon staakte zijn spel of zijn werk en kwam op mij af. Steeds had hij dan zijn vragen, soms ook zijn aanmerkingen, klaar. Meestal golden die vragen zijn vak en zijn tuintje.

„Of ik niet dacht, dat het nog te vroeg was om radijsjes te zaaien?"

„Of die dahlia bollen — of zijn dit nou knollen, mijnheer?" — of die nou niet bevroren zouden zijn. Ze hadden den heelen winter in het hokkie onder de trap gelegen."

„Waarom is spitten nou beter dan ploegen, mijnheer?"

„Zou een beetje „sielie" niet goed zijn voor de aardbeien. Ze zien d'r zoo arremoeiïg uit."

„Ze kuilen de aardappelen hier toch niet goed in, mijnheer. Dat doen de boeren bij ons beter, hoor."

Zoo zat Kees dan vol en elk antwoord, dat hij ontving, gaf hem stof tot weer een andere vraag. En vrij stelde hij zijn vragen en rond gaf hij zijn meening.

Het viel niet moeilijk met Kees in gesprek zijnde, een weinig naar de diepte af te steken. Ook dan trok mij in hem het frissche en oprechte, naast het kinderlijk eenvoudige.

Wonderlijk — wat werd Kees stil, wanneer het ging over Hem, Die zijn zaad deed ontkiemen, Die zijn bloemen deed bloeien, Die voor hem óók zou zorgen. Dan zagen zijn groote oogen zoo stil voor zich uit, als schouwden ze daar in de verte iets van dat zorgen des

Vaders. En de nooit rustende lippen stonden stil ter halverwege als waren ze gestuit midden in een woord. Zeker waren zij dan beeld van zijn hart, dat in stil verbazen luisterend openstond.

Kees werd „uitbesteed."

Het was mij een genoegen zelve dezen jongen te brengen in het gezin, waarin hij geplaatst was.

Bijna altijd loopt tijdens de reis het gesprek over de onbekende toekomst, welke de jongen tegengaat.

De meeste jongens hebben dan hun zaakjes goed voor elkaar. Ze zullen dit, ze beloven dat....

Daar zijn harten herschapen, gezinnen gered, toestanden verbeterd, werelden hervormd, door den jongen, die uit het gesticht in het leven treedt.

Maar Kees was weinig spraakzaam.

Hij voelde zijn overgang, dien hij met blijdschap had tegemoet gezien, als iets héél ernstigs.

Neen, Kees viel niet tegen!

Ook niet in „de maatschappij." Hij maakte het best en jaren bleef hij, óók toen hij reeds meerderjarig was geworden, bij denzelfden patroon.

Trouw schreef hij mij. Ook al was het mij niet altijd mogelijk elk zijner brieven te beantwoorden, hij bleef schrijven.

Het was mij een genoegen zijn gezellige brieven, die in wat harkige letters altijd begonnen met het vertrouwelijke „Beste Vriend" te lezen. Daar glansde uit de letters een frisch jongensgezicht je tegen en in den woordenklank klonk de klop van een eerlijk mannenhart.

De geheimen van dat hart mocht ik kennen.

Toen een aardig meisje plaats kreeg daarbinnen kwam weer een „Beste-Vriend-brief" mij daarvan kondschap doen en mijn vriendenraad werd gevraagd: doen of niet doen?

Kees las in mijn antwoord een: doen!

Doch hij was niet gerust. Want hij had nog niet álles gezegd. Mijnheer wist het nog niet, maar „zij behoort tot een andere kerk. Zij is griffermeerd. Daarom zullen wij toch wel gelukkig kunnen zijn met mekaar, mijnheer, nietwaar?"

Ik vond „griffermeerd" zijn geen beletsel voor geluk en ruim een jaar later ontving ik de aankondiging van hun huwelijk met een noodiging tot de bruiloft.

Wat waren die twee gelukkig.

Vooral Kees voelde zich verplaatst in een paradijsje. „Als je daar in je eigen huisje zit, beste vriend, met je beenen onder je eigen tafel, dan ga je zoo maar zingen."

Na nog een jaar werd hun een zoontje geboren en toen zong het werkelijk in zijn brief.

Nu was hun geluk volkomen.

Toch klonk in zijn volgenden brief een klacht.

„O het gaat ons allen zoo goed. Ik heb vast werk. Onze jongen groeit als kool. En in mijn tuin heb ik volop aardappelen en groenten. En bloemen, mijnheer. Mijn vrouw is nog geen dag zonder bloemen geweest. We houden er allebei zoo van. Maar het is aan moeder, dat wij denken. Wij hebben nu hier zoo'n gelukkig leven en zij heeft niets.'

Dat was echt mijn Kees. Aan zijn geluk knaagde het ongeluk van zijn moeder. H ij had een gezellig thuis; z ij was een zwerfster.

„En zij is al oud, mijnheer. En ze leeft maar voort in haar ongeluk en in haar zonden. Wij kunnen niet gelukkig zijn als wij aan haar denken."

Ik trachtte te troosten en te raden.

Enkele weken later ontving ik een brief, met de bekende letterstokken als adres.

„We zijn naar haar toegeweest, mijnheer, Marie (zijn vrouw) en ik. We hebben haar gevonden net zooals we dachten in groote ellende. En we hebben haar gevraagd om met ons mee te gaan en bij ons te komen wonen. Maar ze wil niet, mijnheer. We hebben er om gehuild. Maar ze wil niet. Ze is te oud zegt ze, om zoo ver te gaan verhuizen."

Dat was te verstaan.

De oude had haar leven gesleten in het Zuiden en Kees woonde in het Noorden.

„As ie een ouwe boom verplant gaat ie dood. Laat me maar," had ze gezegd.

Kees en zijn vrouw keerden teleurgesteld terug naar hun dorpje.

„Je hebt gedaan wat je kon doen," zoo troostten de bekenden.

„Je moet eigenlijk blij zijn, dat ze niet wil," verklaarde buurvrouw aan Marie, „want het zou je niet meevallen, zoo'n mensch in huis," meende ze.

„Maar het is toch je moeder," zoo verweerde Marie.

„Ja, het blijft toch je moeder," zuchtte ook Kees, als hij 's avonds met Marie in zijn gezellig huisje zat.

En wanneer hij gaande naar zijn werk bij slecht weer met zijn jonge kracht opworstelde tegen wind en zwiepende regenvlagen, dan dacht hij met deernis aan een

oude stakkerige bedelvrouw: z ij n móeder.

Weer wendde hij zich in zijn brief tot zijn „beste vriend."

Hij schreef over het leed, dat zijn leven vergalde. Heel zijn brief was één kreet: Moeder!

Ik kón niet anders dan hem heenwijzen naar een beteren Vriend, Dien hij vrij zijn nood kon klagen, hoewel ik wist dat Kees dezen raad niet noodig had.

Als eenige maanden weer zijn verstreken, ontvang ik een briefje van Kees, maar héél kort, doch vol jubel.

Waartoe i k niet had durven raden, hadden Kees en zijn vrouw zelve besloten.

„Wij gaan verhuizen," schreef Kees. „Ik ben naar moeder geweest en ik heb haar gevraagd of ze bij ons wou komen, als wij woonden bij haar in de stad. Ze zei: „ja." Toen ben ik aan het zoeken gegaan en ik heb een aardig huisje gevonden, met een mooi stukje grond er bij. De volgende week gaan wij over. Wat zal moeder het nu goed krijgen op haar ouden dag. Mijn vrouw en ik zijn allebei even blij."

Ik was met hen verheugd.

Over de oude zwerfster, wier levensavond licht zou zijn in het huis van haar kinderen.

Over de groote liefde, welke leefde in het hart van mijn Kees.

Dáárover toch het meest!

Kees en zijn vrouw trokken naar de vreemde stad.

Ze hadden moeder niet gewaarschuwd.

Stillekens betrokken ze hun huisje en ijverig weerden ze zich, om den boel op orde te krijgen.

In het kleine zijkamertje moest nog een ledikant

komen voor moeder. Want moeder zou niet naar boven behoeven om te slapen. Ze was al zoo oud.

Kees trok op een ledikant uit. Dien eigen dag kwam het. Nog geen half uur later was het geplaatst en het bed opgemaakt. De sprei er over en „klaar" had Marie geroepen en al de blijdschap, welke in haar hart was opgesloten, goot ze voor Kees uit in dien jubelenden roep.

„Nu moest je moeder halen," stelde ze voor aan haar man.

Maar hij aarzelde.

„Neen, Marie," zoo zei hij tenslotte, „neen, nu maar niet. Niet vanavond. Morgenochtend. Zoo gauw het dag is ga ik op haar uit."

Zij dribbelde nog wat door het huis. Hier was nog wat te verschikken, daar viel nog wat op te ruimen, dat gordijn hing niet precies recht en daar in de keuken moesten nog een paar plankjes worden aangebracht. Maar telkens wipte zij even in het zijkamertje. En toevallig: mét dat ze er was kwam Kees langs en — eventjes maar — hij kwam óók binnen....

„Wat een lief vertrekje voor moeder," zei Marie.

„En lekker frisch voor een oud mensch," vond Kees.

Hun kind was nog te klein om zich te beklagen. Anders zou het zeker dien avond een klacht hebben geuit, omdat er zoo weinig over hém en zooveel over Háár werd gesproken.

Den volgenden morgen ging Kees heen om moeder te halen.

„Wat zal ze opkijken, hé," lachte Marie.

„Dat zal ze zeker," stemde Kees toe. Toen was hij

weggegaan.

„Gelukkig," dacht hij „dat Marie niet gevraagd heeft, waar ik moeder ga zoeken."

In een nauwe steeg stond een onaanzienlijke kroeg, die den weidschen naam van „Logement" boven de deur droeg.

Daar stapte Kees binnen.

„Is vrouw Kroon hier," zoo vraagde hij een vrouwmensch, dat bezig was den vloer te schrobben.

„Vrouw Kroon? Ja zeker," was het antwoord eenigszins aarzelend gegeven. „Je ben toch niet van de peliessie? Daar zie je niet naar uit."

„Nee, wees maar gerust," zei Kees, „ik ben geen stille hoor."

„Zel m'een zorg zijn. Ze magge hier gerust komme, hoor. Maar wat wou je van vrouw Kroon?"

„Zoudt u haar eens willen roepen? Ik wil haar even spreken," zegt Kees.

„Wie mot ik zegge dat er is," vraagt de vrouw.

„O, zeg maar dat er iemand is. Ze behoeft mijn naam niet te weten," antwoordt hij.

„Nou dan zou je mijn niet voor motte hebben," gromt de vrouw. Maar ze stapt toch naar achter en Kees hoort haar roepen: „Jaan, — Jaan Kroon, d'r is volk voor je."

Daar verschijnt een oud, vies bedelwijf.

„Moeder," juicht Kees haar toe, „daar ben ik nou hoor. Ik kom je halen. Ga maar mee."

Een oogenblik kijkt het oudje met slaperige vaakoogen — of zijn het waterige drankoogen? — Kees aan, dan zegt ze: „Jonge, je doet me schrikke. Mij hale? Dat had je toch eerst wel kenne late wete. Mij hale. Ik ken toch zoo maar niet meegaan."

„Zeker wel moeder," zegt Kees, „ga maar mee hoor."

Na wat tegenstribbelen nog geeft de oude eindelijk toe en Kees gaat met haar op weg naar huis.

Hij wil zijn moeder een arm geven bij het gaan. Doch dat lukt hem niet. „Nee hoor," zegt ze „wat denk je wel. Ik kan nog best op me zelf passe hoor."

Zoo schuifelt ze voort de steeg uit. Aan het eind blijft ze even staan en kijkt nog eens weer het slop in.

„Kom Moeder," zegt Kees. Daar ben je voor 't laatst geweest. Nu naar huis."

De vrouw antwoordt niet.

„En hier wonen we nu." zegt Kees als ze voor het vriendelijke woninkje zijn gekomen.

Marie heeft ze al bespeurd en doet de deur open.

„Dag moeder," zegt ze hartelijk.

„Dag," zegt moeder dof.

Kees knikt z'n vrouw toe en zij begrijpt hem: „moeder is nog wat van streek. Laat ze eerst maar wat op verhaal komen," bedoelt zijn hoofdbeweging.

En men laat moeder zooveel mogelijk met rust, doch duidelijk is het hun beiden: moeder i s niet op rust.

Telkens wil Marie vragen: „scheelt er wat aan moeder," doch aldoor ziet ze Kees, die haar toeknikt: „niet doen — geduld maar."

„Wil moeder nu eens haar slaapkamertje zien," vraagt Marie.

De oude antwoordt niet, maar als Marie de kamerdeur opent staat zij toch op en volgt haar naar het zijkamertje.

„Kijk eens moeder, dit is voor u," zegt Marie. „Ik hoop, dat het je bevallen zal."

„Mot ik in dát bed?" vraagt moeder.

„Ja moeder, da's toch wel goed?" komt met spanning Marie.

De oude zegt niets. Ze zucht slechts.

„Ik geloof niet, dat het moeder best bevalt," klaagt 's avonds Marie aan Kees, als moeder in het zijkamertje „in dat bed" ter ruste is gegaan.

„Het is nog wat vreemd, het moet nog wat wennen," montert Kees haar op.

Ook in z ij n hart echter is het niet rustig en als ze samen hun avondgebed doen en óók hun gewone bede voor moeder neerleggen aan de voeten des Vaders, dan is die bede inniger en smeekender nog, dan ze ooit is geweest.

Daar kwam weer een brief van Kees.

Uit zijn nieuwe woonplaats, waar hij sedert een week nu woonde.

Dat zou een overwinningsjubel wezen.

Hoe werd ik ontgoocheld.

De gewone aanhef „Beste Vriend" ontbrak.

Botweg viel Kees binnen met wat zijn ziel beroerde: „Moeder weg, mijnheer. We zijn hier gekomen. En hebben alles netjes klaar gemaakt. Toen ben ik haar gaan halen. Ze is één dag bij ons thuis geweest. En toen is ze 's nachts weggeloopen. Toen wij opstonden stond de deur open en moeder was weg. Ik ben haar gaan zoeken. En ik heb ze gevonden. Maar ze wil niet meer mee. Ze w i l n i e t, mijnheer. Ze kan in ons huis niet leven zegt ze. 's Avonds ben ik weer naar haar toe geweest. Maar toén kon ik niet met haar praten. Ze had gedronken. En ik ben den anderen dag wéér gegaan. Maar ze wil niet. Neen, ze wil niet eens meer met me praten."

Even moest ik rusten.

Daar zag ik twee menschen.

In een verre stad. In een vreemde omgeving. In een onbekend huis.

Ze waren gekomen uit hun stil dorpje.

Uit een vriendelijk tehuis.

Alles hadden zij prijsgegeven: hun dorpje, hun huisje, hun vrienden, hun heerlijk geluk....

Zij hadden een offer gebracht.

Om één, die zij minden.

En deze?

Nam het offer niet aan!

Daar klonk een snik mij tegen uit den brief in mijn hand.

Daar weende een kind — om zijn moeder.

Nog las ik den brief niet ten einde.

„Nu kan ik niets meer aan haar doen. Maar ik blijf voor haar bidden, mijnheer."

ZOO'N GESTICHTSJONGEN.

Hij was de schrik van het dorp.

Werd hij gezien in de buurt, dan deden de dorpelingen de deuren van hun schuurtjes dicht en de hekjes van hun tuin werden gesloten en vlug overzag men zijn erf of mogelijk daar iets lag, dat begeerten kon opwekken bij dien smerigen rakker van Klaas Poot, die met loerende oogen rondloensde en met grijp-grage handen toetastte en die wel alles scheen te zien en te kunnen gebruiken. Worteltjes uit den grond, aardbeien daarop of appelen daarboven, het was al om 't even, maar hij greep naar wat binnen zijn bereik kwam. Voor „Keesje de Schooier" was niets veilig. De kat op het stoepje, dommelend in de zon, werd met steenen gejaagd, de geit aan haar lijn op het grasveld voor het huis werd gesard en verschrikt tot zij in arren moede zich losrukte van het koord, dat haar hield of Keesje met kwajongensachtige edelmoedigheid de pen uit den grond trok en het geplaagde dier in vrijheid voortholde langs den weg, tot een schrik voor „de meiden" en de kleine kinderen, tot een last van de eigenares, welke de vluchtelinge achtervolgde om tot groot vermaak van de jeugdige aanschouwers wel tien maal mis te grijpen naar de slingerende lijn, haar eindelijk den elfden keer te pakken en met krachtige rukken het angstige dier te sleuren naar huis, waar de verontwaardigde vrouw ontdekte, dat

haar emmer met geschilde aardappelen was omgegooid of de kleeren op de lijn waren „losgemaakt" of haar schoone straatje was natgepompt en met moddervoeten beloopen.... „Dat vuile schooiersjong," zoo luchtte zij dan haar hart of klaagde haar leed over onzen Kees en zijn euveldaden.

„Ja mensch," verklaarde buurvrouw van links aan, „hij groeit op voor galg en rad."

„'t Spinhuis is 't end," bevestigde buurvrouw van rechts.

„Dat ze zoo'n jong niet naar een gesticht doen," opperde amechtig nog de vrouw van de geit.

„Mensch, dat zou je een gerustigheid geven in 't dorp," meende buurvrouw van links.

„Waarom pakken ze 'm niet op?" deed vragend de geplaagde.

„Mensch, mensch, het is toch wat as een kind geen moeder meer heeft," zei meewarig buurvrouw rechts.

„En as dan je vader ook al niet deugt," versterkte buurvrouw links.

„Ja eigenlijk is zoo'n kind nog te beklagen," meende de beleedigde, terwijl zij hoofdschuddend haar bezem haalde en begon om haar straatje te schrobben.

„Zeg u dat wel buurvrouw," verklaarde de andere vrouw, „te beklagen is ie."

Kees kwám in „'t gesticht."

Het rooven van appelen gaf den rechter aanleiding onzen vriend te onttrekken aan zijn omgeving, waar de moederlooze knaap vagebondeerend rondzwierf. „De Regeering" nam zijn opvoeding ter hand en Kees kwam in onzen kring.

De eenvoudige dorpsjongen met zijn zwart zondenregister was, als altijd, een onnoozel lam onder de schurftige schapen uit de stad. Hij gaf onder ons zelfs niet tot de geringste klacht aanleiding, rustig, tevreden en welbewust ging hij zijns weegs. Geen opgelegde braafdoenerij, daarvoor was hij te rond; geen zoete „stroopsmeerderij", daarvoor was hij te flink. Hij behoorde al spoedig tot die schaars verschijnende knapen, welke bij „de ambtenaar" goed staan aangeschreven en bij hun makkers zijn getapt.

„Wat wou je worden, Kees?"

Die vraag, aan elken komenden knaap gedaan, werd ook Kees voorgelegd. Zonder aarzelen antwoordde hij: „matroos mijnheer."

„En waarom wou jij matroos worden, Kees?" vraagde ik verder.

„Om stuurman te worden, mijnheer," zei Kees met een eenvoudigheid, alsof dit de natuurlijkste zaak van de wereld was.

Nu is de lust tot varen, wanneer men op de uitingen der binnenkomende verpleegden afgaat, den jongens aangeboren, want tallooze malen ontving ik op mijn vraag „wat wil je worden?" ten antwoord „ik wil naar zee, mijnheer." De meesten echter moeten op de vraag „heb je de zee wel eens gezien?" antwoorden: „neen mijnheer" en het aantal der oudverpleegden, welke de zee bevaren, is zéér gering. De verre reizen en vreemde landen, waarmede ze in de schoolboekjes kennis maakten, wekten den lust; doch de woelige wateren en het harde leven aan boord blusschen volkomen de begeerte.

„Ben je wel eens op zee geweest, Kees," informeerde ik daarom.

„Ja, mijnheer, één keer, met me broer. Die is visscherman," zei Kees met zulk een vergenoeging, dat ik waarlijk iets van een zeemanshart begon te vermoeden. Daarom vraagde ik verder: „En mocht je toen met je broer meevaren?" doch Kees hielp mij terecht, „neen mijnheer, ik was stilletjes aan boord gekomen."

„Is je dat goed bevallen, Kees?"

„Nou!" zei Kees met overtuiging.

„Waarom ging je dan niet weer met je broer mee?"

„Ik most na school, meheer," verduidelijkte Kees.

„Ah zoo, Kees," vervolgde ik, „en hoelang heb je school gegaan?"

„Ik heb niet school gegaan, mijnheer," zei Kees weer met grooten eenvoud.

„Niet school gegaan," deed ik verbaasd: „en je mocht niet mee naar zee, omdat je naar school moest?"

„Ja," zei Kees.

„En ging je niet?"

„Neen," zei Kees weer op dien toon van „dat spreekt ommers van zelfs."

„Kan je lezen, Kees?" vraagde ik, om iets naders over zijn al of niet-schoolgaan aan de weet te komen.

„Neen, mijnheer," zei Kees openhartig.

„En schrijven Kees?"

„Neen mijnheer," was weer zijn antwoord.

„Maar als jij stuurman wil worden, zal je toch moeten lezen en schrijven, Kees, zou je niet denken?"

„Ik denk 't wel mijnheer," antwoordde hij.

„Dan zullen we je dat moeten leeren Kees," vervolgde ik.

„As je blieft, mijnheer," zei Kees blij.

Kees deed zijn best, doch dat leeren heeft heel wat

voeten in de aarde gehad, want het kunnen was bij hem al bijna even gering als zijn kennen.

Met taaie volharding en grooten ijver echter zette deze jongen door en geen minuut van zijn vrijen tijd ging verloren. IJver is meer dan aanleg en volharding voert verder dan talent. Kees leerde zijn lessen en schreef zijn brieven en sprak zijn Engelsch zóó, dat er geen bezwaar behoefde te bestaan voor zijn toekomst op zee, wanneer hij in deze richting koersen bleef.

Kees g i n g naar zee.

Het waren de roerige oorlogsjaren en tot tweemaal trof hem het ongeval, dat het schip, waarop hij voer, werd getorpedeerd, doch het onversaagde zeemanshart dreef telkens weer tot monsteren en Kees stevende opnieuw het zeegat uit.

Erger dan een torpedo kon hem toch niet overkomen, al w a s het dan ook oorlogstijd! Doch dat zou niet meevallen. Het schip, waarop hij voer, werd door een Engelsch oorlogsschip, dat de lading als contra-bande beschouwde, opgebracht naar een Engelsche haven, waar het met zijn bemanning langer dan een jaar werd vastgehouden. Dat was voor den jongen zeeman een beproeving. „Maar ik heb er fijn mijn Engelsch geleerd, mijnheer," besloot Kees het verhaal van die ramp.

Ik ontmoette hem voor het eerst in het Christelijk Zeemanshuis te Rotterdam, waar toen ook nog gevestigd was het kantoor van den Waterschout, welken ik over een paar dingen wilde raadplegen. Met zijn gul: „Dag mijnheer" stond hij daar plotseling voor mij.

„Hé, Kees! Jongen jij hier? Ik dacht je nog rustig in een Engelsche haven."

„Da's geweest mijnheer. Anderhalf jaar hebben ze mij te pakken gehad, doch da's nou afgeloopen."

„Zoo Kees, en hoe gaat het je?"

„Best mijnheer, ik zal weer gauw zien te monsteren."

„Dus het varen bevalt je?"

„'t Zal waar wezen mijnheer. En ik heb het getroffen ook hoor. De ouwe hielp me in alles. Maar da's nou afgeloopen en ik zit leelijk aan den grond."

„Hoe zoo?"

„Met het rekenen, mijnheer. Ik ken geen tiendeelige breuken en nu kan ik niet vooruit."

Ik keek op mijn horloge. Over drie kwartier ging mijn trein. Tien minuten bij den Waterschout, tien minuten voor een trammetje — bijna een half uur over.....

„Geef maar papier, Kees. We beginnen."

En daar op de bovenzaal van het Zeemanshuis deed nog eens weer dienst de rangenfiguur van Van Pelt, met haar dikke en haar dunne streepen.

Het werd mijn twintigjarigen vriend duidelijk, hoe, van links naar rechts voortgaande elke één, 10-maal zoo klein werd. Dat er inplaats van een dikke streep een komma of punt kon worden gebruikt — hij snapte het!

We begonnen aan het optellen, daarna het aftrekken. Na een kwartier waren we aan het vermenigvuldigen toe en juist had hij dit onder de knie en stonden we gereed ons op de deeling te werpen, toen ik werd verzocht bij den Waterschout te komen.

Bereidwillig als altijd diende deze ons met zijn raad. Natuurlijk kwam het gesprek ook op onzen Kees.

„Een buitengewone jongen," verklaarde de Schout. „Uw stichting kan trotsch op hem zijn. Ik heb er al vele gehad, uit allerlei inrichtingen, maar nooit één als hij.

Met de beste papieren afgemonsterd. Altijd bezig. In onberispelijk Engelsch schrijft hij een brief. Trouw bij de bijbellezingen, flink in zijn werk, zuinig met zijn geld, ijverig in de studie.... Zulk een jongen is een zegen van God, mijnheer."

Nog eenige oogenblikken voor een kort babbeltje met Kees bleven mij over.

„Wat zijn de plannen voor de toekomst?" vraagde ik hem.

„Monsteren op een Engelsche boot als ik kans heb," antwoordde hij.

„Waarom op een Engelsche boot," moest ik niet zonder eenige verwondering vragen.

„Wel mijnheer, daar valt wat meer te verdienen. En hoe meer ik verdien, hoe eer ik ga leeren."

„Dat begrijp ik, maar op een Hollandsche boot verdien je toch ook nog wel zóóveel, dat je wat kan overleggen?"

„Zeker wel, maar ik moet zes honderd gulden hebben en die bezit ik nog niet, mijnheer," zei Kees lachend.

„Da's ook een heele som kerel, maar met Gods hulp krijg je ze wel bij mekaar."

„Ja dat zal wel zijn. Ik heb nu zoowat vierhonderd op mijn boekje...."

Er kwam aarzeling in zijn stem bij die laatste mededeeling en ik zag rood vluchtig glijden over het ronde zeemansgezicht. Wat beteekende dat? Moest die blos iets verbergen? Men leert in ons werk op kleinigheden letten en daarom drong ik ook thans op klaarheid aan door te zeggen: „Kees, je wil mij nog meer vertellen, geloof ik."

Nog eens haperde het bij Kees, doch toen zei hij: „Ja zie je mijnheer, hoe zal ik het zeggen. Ik hoop niet, dat u

het me kwalijk neemt, maar me vader is oud en gebrekkig, dat weet u wel. Dat was schraal bikken bij hem mijnheer. En nu kon hij zijn eigen kostje nog verdienen, als hij maar een schuitje had voor de garnalenvisscherij. En toen heb ik hem honderd vijftig gulden gegeven en m'n oudste broer gaf ook een kleinigheid en nou heeft vader zijn schuitje. Ik hoop niet, dat ik er verkeerd aan gedaan heb, mijnheer?"

Ervaring leert den opvoeder zuinig zijn met loon en straf. En toen een paar zeemansoogen in vraag-spanning om mij gericht bleven heb ik kalmpjes gezegd: „Goed gedaan Kees. Het is flink, dat jij je ouden vader niet vergeet. Steek een sigaar op!"

Toch — nu na jaren — knaagt er nog zooiets van naberouw soms in mij, omdat ik niet ben opgesprongen en hem de trouwe zeemanshand heb geschud met de vurige verzekering: „God zal 't je loonen, Kees, dat je zóó aan je vader denkt."

Hij bracht mij naar het station.

De lentedag leek mij stralender dan ooit. En de witte zeilen der pleizierjachten in de Veerhaven zag ik nooit nog zóó blank. En de kleurige vlaggen wapperden breeder uit dan toen ik daar straks het zeemanshuis binnenging.

Toen ik rustig in den trein zat hoorde ik zachtjes in mij zingen het woord van den Waterschout: „z u l k een jongen, — een zegen van God, mijnheer."

„De zegenende ziel zal vet gemaakt worden." Kees, die ten zegen was, werd zelf gezegend.

Het kostte den jongen man, wiens vermogens maar middelmatig waren en die door verloren jeugdjaren tel-

kens weer groote gapingen in zijn kennis ontdekte, veel inspanning, doch hij haalde zijn „derde rangs." Als „stuur" stak hij in zee, eerst als derde, weldra als tweede.

Toen begon het hart van dezen jongen man te haken naar huiselijk geluk, dat hij nooit nog had gekend.

In zijn dorpje leefde een kennisje uit zijn kinderjaren, wier oogjes glansden, wanneer hij door zijn streken en misdragingen het dorp op stelten zette. Heel in stilte hadden zij elkaar later nog wel eens geschreven. Dan was haar broer — die als Kees op de groote vaart voer — bemiddelaar, want vader mocht het niet weten. Vader toch, was een rijk geworden visscherman, wiens hart hooger was gaan kloppen, naarmate zijn beurs dikker was geworden. Kees zou — om nog zooveel niet — dien man hebben durven vragen om zijn dochter.

Maar n u? Hij had zich met Gods hulp een positie veroverd, waarin hij een goed stuk brood verdiende. Hij durfde de menschen vrij en blij in de oogen zien en behoefde voor niemand, ook niet voor den ouden Balle, de vader van zijn uitverkorene, de oogen neer te slaan. Toch — hij voelde het — de oude zag met minachting op h e m neer en wanneer hij bij zijn wandeling langs het haventje met een vriendelijk „morgen Balle" hem groette, dan kreeg hij een stuurschen grauw tot wedergroet.

Kees echter had wel meer gevaren met wind en tij tegen en hij besloot ook nu zijn ankers te winden en de vaart te wagen. Moedig stevende hij op het huisje van Balle aan in het vertrouwen, dat hij wel goeden ankergrond vinden zou, bijaldien de reis nog niet kon worden volbracht.

De ontvangst was stug. Kees liet zich niet uit den

koers slaan en sprak zijn wenschen voor den oude uit.

Als werd deze door een wesp gestoken sprong hij op. Het duurde een paar seconden aleer hij in hoorbare klanken kon weergeven, wat er in hem omging. Toen echter goot hij een stortvloed van woorden over Kees uit, zoo hoog en zoo hard, dat zij als hagelsteenen den jongen zeeman in het gezicht kletterden. „Wou j ij m ij n dochter? — mijn Greet? — jij kale nietsnutter — jij — die in een gesticht heb gezeten — wou j ij m ij n dochter? . . .

Het werd Kees benauwd onder al die schamperheden. Hij wilde zich verweren, spreken van zijn beter leven, van zijn worstelen om te blijven drijven — hij kón niet. Zijn keel werd toegeknepen.... Hij stond op en ging naar de deur.

Het getier van den verbolgen grijze vervolgde hem en toen hij de deur achter zich zou dichttrekken hoorde hij diens smalenden lach in de gang en smadelijk werd hem nog nagesmeten: „zoo'n gestichtsjongen!...."

Daar gaan zwaarbeladenen het leven door, gebogen onder zonden der jeugd, uit droef gemis geboren.

Onder hun last buigen zij tot op de knieën door en „Vader, vergeef het mij," prevelt biddend hun mond.

En Hij, de Heilige, Die woont bij wien een verbrijzelden en nederigen geest is, zegt hun zacht in het oor: „Al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als wol....."

Maar die zondaar is als hij, wijst met den vinger hem na en „Onrein, onrein!" spreekt beschuldigend zijn mond.

Doch Die mildelijk geeft en n o o i t verwijt, doet vermanend Zich hooren: „Indien gij niet vergeeft een iegelijk zijn misdaden"!!.....